

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Valerijus RANCEVAS
Vadybos studijų programos studentas

**VIETOS BENDRUOMENIŲ VEIKLOS POVEIKIS
ROKIŠKIO RAJONO KAIMO VIETŲVIŲ RAIDAI**

Magistro darbas

Šiauliai, 2014

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Valerijus RANCEVAS

VIETOS BENDRUOMENIŲ VEIKLOS POVEIKIS
ROKIŠKIO RAJONO KAIMO VIETОВIŲ RAIDAI

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Vadyba (N200)

Darbo vadovas:

doc. dr. Jonas JASAITIS

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Vadybos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

ANOTACIJA

Valerijus Rancevas

Vietos bendruomenių veiklos poveikis Rokiškio rajono kaimo vietovių raidai. Magistro darbas.

Magistro darbe suformuluota vietos bendruomenių veiklos poveikio Rokiškio rajono kaimo vietovių raidai problema - vietos bendruomenių veikla turi atitikti tos vietovės gyventojų bazinius socialinius poreikius. Tarp šių poreikių yra: galimybė turėti patogų būstą, asmenybės gebėjimus atitinkantį darbą ir saugią aplinką, galimybė patenkinti sociokultūrinius poreikius. Darbe apibrėžtas Rokiškio rajono vietos bendruomenių veiklos poveikis kaimo vietovių raidai, atskleista, kokią įtaką vietos bendruomenių veikla turi skirtinguose tiksliniuose mikrorajonuose.

Darbo teorinėje dalyje išanalizuota kaimo bendruomenių samprata ir jų kaitos tendencijos, veiklos ypatumai, vietos veiklos grupių susiformavimas ir jų dalyvavimas nacionaliniame kaimo tinkle, LEADER iniciatyvos raida. Išanalizuota ir susisteminta Lietuvos ir užsienio autorių parengta mokslinė literatūra, nagrinėjanti kaimiškųjų vietovių bendruomenių vaidmenį ir jų kaitos galimybes.

Empirinėje dalyje identifikuotos pagrindinės Rokiškio rajone veikiančių vietos bendruomenių veiklos problemos ir aptartas jų poveikis kaimiškų vietovių raidai. Remiantis Lietuvos kaimo tinklo, bendro Rokiškio vietos veiklos grupės ir Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro projekto „Gyventojų struktūros ir socialiniai – ekonominiai pokyčiai Rokiškio rajono vietos veiklos grupės teritorijoje“ tyrimų, atliktų 2011-2013 metais rezultatais, atlikta išsami jų duomenų analizė. Šis tyrimas apėmė 3034 asmenis: rajono gyventojus, vietos bendruomenių aktyvo narius, verslininkus (tarp jų ūkininkus, neagrarinio verslo ir kaimo turizmo sodybų savininkus) bei planuojančius netrukus imtis privataus verslo, kaimiškųjų seniūnijų seniūnus. Tyrimo metodai: anketinė apklausa, interviu, grupiniai pokalbiai, vietovių ilgalaikis stebėjimas. Šio darbo autorius buvo minėto tyrimo dalyvis, atlikęs statistinę ir grafinę apklausos duomenų analizę.

Tyrimo metu išnagrinėti įvertinti rajono kaimiškųjų gyvenviečių teigiami ir neigiami pokyčiai bei didžiausios problemos, ištirtas naujų įmonių steigimo poreikis kaimiškose vietovėse, įvertintas gyventojų dalyvavimas visuomeninėje veikloje, sprendžiant vietos problemas. 2013 metais atlikta Rokiškio rajono vietos bendruomenių vykdomų verslo skatinimo, kultūros, socialinių ir tarptautinio bendradarbiavimo projektų analizė. Tyrimas patvirtino darbo hipotezę, kad vietos bendruomenės galėtų ženkliu prisidėti prie Rokiškio rajono kaimo vietovių ekonominės ir sociokultūrinės pažangos, vykdydamos bendruomeninio (kooperatinio) verslo skatinimo projektus, leidžiančius kurti naujas darbo vietas, įvairinti šių vietovių ekonominę veiklą, išnaudodamos jų infrastruktūros, žmonių ir gamtos išteklius, populiarinti vietinio verslo pasiekimus.

ABSTRACT

Valerijus Rancevas

The effect of local communities for Rokiškis district rural development. Master's thesis.

In this final Master thesis is formulated a problem: local communities activities impact for Rokiškis district rural development - activities of local communities must be conditioned by satisfaction of the most important areas of social and socioeconomic requirements. Equally, is defined impact of local communities of Rokiškis district activities for rural areas development and revealed the influence of local communities for targeted different Rokiškis town districts.

In theoretical part of this work is analyzed the concept and development of rural communities, operating features, development trends, formation of local action groups and their participation in National Rural Network, the evolution of the LEADER initiative. Analyzed and systematized Lithuanian and foreign authors, scientific literature of theoretical rural communities' development. Overviewed authors' works about rural development, rural modern role in local communities and business trends. Identified the main problems of operating local communities in Rokiškis town and their impact for development of rural areas in Rokiškis town. According to the project "Population structure and social - economic changes in Local Action Group of Rokiškis district area" of Lithuanian Rural Network, Rokiškis Local Action Group, Šiauliai University and Rural Development Research Center, researches results in 2011-2013 year and made comprehensive analysis. For data collection was carried out a survey of local residents, gathered and systematized 2551 units' questionnaires. Gathered and structured 483 units' questionnaires about the most common myths about the personality and society in local communities, business and who planning to take the business, rural tourism and rural elders. Total processed questionnaires are 3034 units. According to the questionnaire survey, clarified the need of companies and institutions, their need of establishment in rural areas, assessed the positive and negative changes and the estimated problems in villages, estimated population engagement and participation in public life and the challenges in solving local problems. 2013 performed analysis about developing projects based on business promotion, cultural development, social and international cooperation in Rokiškis district. Finally, confirmed Master thesis hypothesis, that local communities could make a significant contribution to the Rokiškis rural districts economic and socio-cultural progress in creating community (cooperative) business projects that create new working places diversifying local economic activity, through infrastructure, encouraging individual businesses and promoting local business achievements.

TURINYS

ĮVADAS	12
1. KAIMIŠKŪJŲ VIETŪVIŲ VAIDMENS POKYČIAI ŽINIŲ VISUOMENĖJE	16
1.1. Kaimo bendruomenės samprata ir raida	18
1.2. Verslo diversifikacija šeimos ūkyje.....	25
1.3. Kaimiškosios gyvenvietės raida ir perspektyvos.....	31
1.4. Miestelių vaidmens pokyčiai: nuo stagnacijos prie aktyvios ūkinės ir kultūrinės veiklos.....	34
1.5. Šiuolaikinė miesto ir kaimo partnerystė	35
2. BENDRUOMENINIS JUDĖJIMAS KAIMIŠKOSIOSE VIETOVĖSE	38
2.1. Vietos bendruomenių renesansas naujų iššūkių akivaizdoje.....	39
2.2. LEADER iniciatyvos raida ir Vietos veiklos grupių (VVG) susiformavimas	40
2.3. VVG dalyvavimas nacionaliniame kaimo tinkle.....	43
2.4. Bendruomeninio judėjimo tarptautiškumas.....	45
3. ROKIŠKIO RAJONO MIKRORAJONIZACIJOS IDĖJA IR JOS PERSPEKTYVOS	48
3.1. Regioninės politikos įtaka kaimiškųjų vietovių pažangai	48
3.2. Tikslinės mikrorajonizacijos idėja: Rokiškio rajono kaimiškųjų vietovių tyrimo apžvalga	51
3.3. Rokiškio rajono tikslinių mikrorajonų dabartinės situacijos ir perspektyvų vertinimas	59
4. BENDRUOMENIŲ VYKDOMŲ PROJEKTŲ NUO 2005M. ANALIZĖ	71
4.1. Verslo skatinimo projektai.....	71
4.2. Socialiniai bei kultūros ir ją vystantys projektai	75
4.3. Patalpų bendruomenės reikmėms pritaikymo bei viešųjų erdvių tvarkymo projektai	79
4.4. Tarptautinio bendradarbiavimo ir kiti projektai	83
IŠVADOS	85
REKOMENDACIJOS	88
DISKUSIJA	90
LITERATŪROS SĄRAŠAS	91
PRIEDAI	95

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Veiksniai, darysiantis įtaka darbui ateityje.....	18
2pav. Strategijos klausimai.....	18
3 pav. Žemės ūkio verslo organizacijų veiklos diversifikacijos formų schema.....	27
4 pav. šiuolaikinė plėtros samprata.....	31
5 pav. Kompaktiško miestų ir kitų urbanizuotų teritorijų užstatymo modelis.....	32
6 pav. Septyni pagrindiniai LEADER elementai.....	39
7 pav. Regionas – kaip didelė visumos dalis.....	46
8 pav. Regiono terminologijos variantai.....	47
9 pav. Apklaustųjų Rokiškio rajono vyrų ir moterų pasiskirstymas.....	53
10 pav. Rokiškio rajono apklaustųjų gyventojų pasiskirstymas pagal amžių.....	53
11 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal užimtumą.....	54
12 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą.....	54
13 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	55
14 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal užimtumą.....	56
15 pav. Respondentai ūkininkaujantys ir turintys papildomą, ne žemės ūkio verslą.....	58
16 pav. Rokiškio r. gyventojų pasiskirstymas pagal turimos nuosavos žemės kiekį regionuose...	59
17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ūkininkavimo būdą.....	60
18 pav. Respondentų nuomonė apie ūkinės veiklos būklę apylinkėje.....	60
19 pav. Respondentų nuomonė apie ūkinės veiklos būklę apylinkėje pagal tris amžiaus grupes..	61
20 pav. Respondentų nuomonė apie gyventojų skaičių gyvenvietėje.....	63
21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vietos bendruomenės veiklos vertinimą.....	63
22 pav. Respondentų vietos bendruomenės veiklos vertinimas pagal tris amžiaus grupes.....	64
23 pav. Vietos bendruomenės vertinimas pagal dvi išsilavinimo grupes.....	64
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenvietės kultūrinės veiklos vertinimą.....	65
25 pav. Kultūrinės veiklos vertinimas pagal tris amžiaus grupes.....	65
26 pav. Gyvenvietės saugumo vertinimas pagal tris amžiaus grupes.....	66
27 pav. Gyvenvietės tvarkingumo ir jaukumo vertinimas pagal tris amžiaus grupes.....	67
28 pav. Gyvenvietės perspektyvumo vertinimas pagal tris amžiaus grupes.....	67
29 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomonę dėl šeimininkų pastatų kiekio.....	71
30 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenvietės saugumo vertinimą.....	80

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemos.....	19
2 lentelė. Lietuvos kaimo struktūrinių pokyčių tendencijos.....	21
3 lentelė. Nesusijusios diversifikacijos privalumai ir trūkumai.....	26
4 lentelė. Projektų įgyvendinimo statistika.....	41
5 lentelė. Regiono koncepcijos.....	48
6 lentelė. Rokiškio rajono gyventojų apklausa.....	52
7 lentelė. Pagrindiniai pragyvenimo šaltiniai kaimo vietovėse.....	58
8 lentelė. Respondentų nuomonė apie teigiamus pokyčius gyvenvietėje.....	61
9 lentelė. Respondentų nuomonė apie didžiausias gyvenvietės problemas.....	62
10 lentelė. Projektai skatinantys verslo iniciatyvas.....	69
11 lentelė. Respondentų nuomonė apie įmones, įstaigas kurias būtų galima įkurti gyvenvietėje...	72
12 lentelė. Socialiniai projektai.....	73
13 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą visuomeninėje veikloje.....	77
14 lentelė. Patalpų bendruomenės reikmėms pritaikymo bei viešųjų erdvių tvarkymo projektai..	78

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Apklaustos anketų suvestinė.....	93
2 priedas. Gyventojų apklaustos anketa.....	94
3 priedas. Vietos bendruomenių apklaustos anketa.....	100
4 priedas. Kaimiškosios seniūnijos vaidmuo (seniūnų apklausa).....	105
5 priedas. Verslininkų ir planuojančių imtis verslo apklausa.....	108
6 priedas. Pažyma apie dalyvavimą konferencijoje.....	111
7 priedas. Leidinio antraštinio lapo kopija.....	112
8 priedas. Gyventojų apklaustos anketų analizė.....	113

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

A

Apskritis (angl. region)- Lietuvos Respublikos teritorijos aukštesnysis administracinis vienetas, kuriame valdymą įstatymų nustatyta tvarka organizuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Apskritis sudaroma iš savivaldybių teritorijų, pasižyminčių socialinių, ekonominių ir etnokultūrinių interesų bendrumu (Žin., 2010, Nr. 41-1934)

B

Bedarbiai (angl. unemployed)– nedirbantys darbingo amžiaus darbingi asmenys, kurie nesimoko pagal dieninę ar nuolatinę mokymo formą, taip pat Juridinių asmenų registre suteiktą likviduojamos individualios įmonės, mažosios bendrijos, tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos statusą turinčių individualių įmonių savininkai, mažųjų bendrijų nariai, tikrųjų ūkinių bendrijų ar komanditinių ūkinių bendrijų tikrieji nariai, įstatymų nustatyta tvarka įsiregistravę teritorinėje darbo biržoje kaip darbo ieškantys asmenys ir pasirengę dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse (Žin., 2009, Nr. 86-3638).

D

Depresiniai regionai (angl. depressed regions) – teritorijos, kurių ekonominė plėtra yra sąstingio arba nuosmukio būklėje. Kai kurios į šią kategoriją patenkančios teritorijos praeityje pasižymėjo sparčia ekonomikos plėtra, bet vėliau dėl įvairių priežasčių ūkio raida sulėtėjo arba net smuko (Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategija [57]).

Diversifikavimas (angl. diversification) - riziką mažinanti išteklių paskirstymo strategija; pajamų gavimas iš skirtingų šaltinių. Diversifikavimas taikomas versle, kai imamasi skirtingų veiklos rūšių siekiant sumažinti pajamų netekimo riziką. Finansų srityje diversifikavimo reikalavimai taikomi instituciniams investuotojams nurodant jiems investavimo į tam tikrus vertybinius popierius ir turta limitus. Diversifikavimo pagrindas – prielaida, kad skirtingo turto vertė kinta priešingomis kryptimis [60].

E

Europos Sąjungos (ES) struktūriniai fondai (angl. European Union Structural Funds) – regioninės politikos, kuria siekiama sumažinti regionų išsivystymo skirtumus ir skatinti menkiau išsivysčiusių regionų plėtrą, finansiniai instrumentai [55].

Infrastruktūra (angl. infrastructure) – įvairių veiklos sričių objektų, aptarnaujančių ūkį ir gyventojus, kompleksas (inžineriniai tinklai, susisiekimo komunikacijos, komunaliniai, visuomeniniai, prekybos ir kiti gyventojų paslaugoms teikti ar aplinkos kokybei gerinti reikalingi objektai) (Žin., 2012, Nr. 63-3172)

K

Kaimiška vietovė (angl. rural areas) – LAU1 ar LAU2 lygmens administracinis –teritorinis darinys, kurio vienas iš svarbių požymių yra kaimiškumas, tai yra kai didžioji kaimo gyventojų dalis gyvena kaimo vietovėse [5].

Kaimo gyventojas (angl. rural resident) – asmuo, gyvenantis vietovėje, kuri pagal administracinį teritorinį suskirstymą yra priskirta kaimiškajai.

Konvergencija – (lot. *convergens* (kilm. *Convergentis*) – susieinantis; suartėjantis, (su)panašėjimas, (su)artėjimas.

Konglomeratinė diversifikacija (angl. conglomerate diversification) – tai tokia diversifikacijos forma, kai įsigyjami nauji, nepriklausomi verslo vienetai, niekaip nesusiję su jau turimais, o nuosavybės pasikeitimas nepakeičia jų esmės ir funkcionavimo.

L

Lietuvos nacionalinė regioninė politika (angl. Lithuanian national regional politics) - tai valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą [58].

LAU (angl. Local Administrative Units) - Vietinių administracinių vienetų sistema, kuriai priskiriamos savivaldybės ir jų seniūnijos. Lietuvoje, išskyrus nežymius pakeitimus, tebėra išlikusi dar okupacijos laikais įvesta administracinių teritorinių darinių sistema, kai buvusiems Lietuvos aneksijos laikotarpio „rajonams“ buvo pridėta „savivaldybių“ sąvoka, neatlikus valstybės teritorijos suskirstymo reformos

LEADER programa - tai viena iš keturių ES bendrijų iniciatyvų (kitos – INTERREG, URBAN, EQUAL), kuri skatina kaimo gyventojus ir organizacijas aktyviai dalyvauti gyvenamosios vietovės ir bendruomenės plėtros procese. Ši politikos priemonė padeda stiprinti pilietinę visuomenę kaimo vietovėse, skatina vietos valdžios, verslo ir nevyriausybinių sektoriaus darbuotojų bendradarbiavimą [59].

M

Makroregionai (angl. macro-region) – dideli erdviniai vientisi teritoriniai vienetai, susidedantys iš dviejų ar daugiau valstybių (pvz. Ramiojo vandenyno regionas).

Miestai (angl. towns) - kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų, kurių daugiau kaip 2/3 dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse (Žin., 1994, Nr. 60-1183).

Miesteliai (angl. small towns) - kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, taip pat tradiciniai miesteliai (Žin., 1994, Nr. 60-1183).

Mikroregionai (angl. micro-region) – teritoriniai vienetai, savo dydžiu mažesni už valstybes (pvz. euroregionai; Lietuvos atveju mikroregionais galima laikyti apskritis, o Latvijos atveju – regionus).

Mikrorajonas (angl. microdistrict) – tai miesto ar rajono smulkesnė dalis [64].

N

Nacionalinė regioninė politika (angl. National regional politics) – valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą.

Nedarbo lygis (angl. Unemployment rate) – rodiklis, išreiškiamas bedarbių ir darbo jėgos santykiu.

NUTS- (pranc. Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) – suskirstymo į teritorinius statistinius vienetus sistema.

P

Probleminės teritorijos plėtros programa (angl. Problem areas development program) - dokumentas, kuriame nurodomos socialinės ir ekonominės plėtros priemonės, skirtos plėtotinai valstybės teritorijos daliai.

Paslauga (angl. service) – bet kuri veikla ar nauda, kurią viena šalis gali pasiūlyti kitai ir kuri yra nemateriali bei negali tapti nuosavybe. Paslaugos teikimas gali būti susijęs arba nesusijęs su materialiu produktu.

R

Regionalizacija (angl. regionalisation) – sudėtingas, geografinėje erdvėje vykstantis regionų formavimo procesas, pagrįstas politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių santykių plėtra.

Regionas (angl. region) – vientisa valstybės teritorijos dalis, kurioje įgyvendinama nacionalinė regioninė politika. Yra ir kitos regiono sampratos. Pavyzdžiui, ES centrinės institucijos visas tris Baltijos valstybes traktuoja kaip vieną regioną – „Baltic States“. (J.J. - Kartais regionu pavadinama visa nedidelė valstybė – nauja ES narė (įstojusi nuo 2004 m.), pavyzdžiui, Estija arba Lietuva, tačiau niekada taip nesieliama, kai minimos senosios ES narės, vadinamosios ES-15. Pavyzdžiui, Olandija

Regionų plėtrą (angl. region development) galima apibūdinti, kaip bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, sveikatos apsaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymą tam tikroje teritorijoje.

S

Savivaldybė (angl. municipality) – įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę, įgyvendinamą per to valstybės teritorijos administracinio vieneto nuolatinių gyventojų išrinktą savivaldybės tarybą ir jos sudarytas, jai atskaitingas vykdomąją ir kitas savivaldybės institucijas ir įstaigas. Savivaldybė yra viešasis juridinis asmuo (Žin., 2008, Nr. 113-4290).

Seniūnija (angl. subdistrict) - yra savivaldybės administracijos filialas, veikiantis tam tikroje savivaldybės teritorijos dalyje (Žin., 2008, Nr. 113-4290).

Socialinė aplinka (angl. Social Environment) - tai žmogau gyvenimo ir darbo sąlygos, pajamų lygis, išsilavinimas ir bendruomenės, kurioms jie priklauso. Labai skiriasi turtingų ir neturtingų, gerai ir menkai išsilavinusių gyventojų, fizinį darbą dirbančių asmenų ir specialistų gyvenimo trukmė.

Socialinė atskirtis (angl. social exclusion) - kompleksinis reiškinys, atspindintis tam tikrų asmenų ar grupių negalėjimą ar nesugebėjimą naudotis visuomenės sukuriamomis gėrybėmis, dalyvauti darbinėje veikloje, bendruomenės gyvenime.

V

Vietos bendruomenė (angl. local community) - žmonės gyvenantys apibrėžtoje teritorijoje, kurioje juos sieja socialiniai tarpusavio ryšiai ir organizacijų infrastruktūra, o taip pat bendri interesai ir vidinis jausmas, jog jie priklauso tai pačiai žmonių grupei.

Vietos veiklos grupė (VVG) (angl. local action group) - tai bendras visuomenininkų, verslo ir valdžios darbas kaimui [59]

Žmogiškieji ištekliai (angl. human resources) – 1) plačiąja prasme – šalies gyventojai, darbo ištekliai; 2) siaurąja prasme – darbo jėga; 3) gamybos veiksnys, kurio kiekis ir kokybė didėja dėl švietimo ir sveikatos paslaugų vartojimo, t. y. Žmogaus našumas, viršijantis nekvalifikuoto darbuotojo našumą, kitaip dar – žmogiškasis kapitalas.

ĮVADAS

Tyrimo naujumas. Rajonų savivaldybėms vykdant įvairius projektus, susijusius su kaimiškųjų vietovių infrastruktūros plėtra, rekreacinių zonų įrengimu, gyventojų užimtum didinimu, pastebimas vietos bendruomenių suaktyvėjimas ir noras dalyvauti įvairiausių problemų sprendime, prisidėti savo jėgomis prie geresnio gyvenimo kūrimo savo aplinkoje. Labai svarbu įvertinti pokytį, kurį įtakojo vietos bendruomenių veikla kaimo vietovių raidai.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje (Žin., 2002, Nr. 113-5029) numatyta, jog regionų ekonomika bus plėtojama ir jų konkurencingumas didinamas, atsižvelgiant į regiono turimus išteklius bei prioritетines plėtros kryptis. Transporto, komunikacijų ir kita fizinė infrastruktūra bus plečiama kaip integruotas tinklas, stengiantis racionaliai panaudoti ES bei šalies lėšas. **„Gyvybingos kaimo gyvenvietės, padidėjęs gyventojų mobilumas sumažins kaimiškųjų vietovių ekonominę, socialinę, kultūrinę ir politinę atskirtį“** (Poviliūnas A., 2003, 2008). Bus sukurta tinkama aplinka gamtos ir kultūros paveldui išsaugoti plėtojant turizmą ir rekreaciją. Regionų institucijos bendradarbiaus tarptautiniu lygiu, įgyvendindamos nacionalinius bei ES regioninės plėtros politikos tikslus.

Castells (2005) teigia, kad naujoji komunikacijos sistema radikaliai transformuoja erdvę ir laiką – pamatines žmogaus gyvenimo plotmes. Vietovės netenka savo kultūrinės, istorinės, geografinės reikšmės ir yra reintegruojamos į funkcinius tinklus ar vaizdų koliažus: **taip yra kuriama srautų erdvė, kuri išstumia vietų erdvę**. Srautų erdvė ir bematis laikas yra naujosios kultūros, įveikiančios ir aprėpiančios istoriškai perduodamų vaizdavimo sistemų įvairovę, materialieji pamatai. Tai yra realiosios virtualybės kultūra, kurioje fantazijos tampa tikrove”. Tačiau laikas ir vieta yra neatsiejama nuo vietos gyventojų veiklos ir jokios imitacinės ar virtualiosios priemonės negali pakeisti jos vaidmens.

Atlikus pokyčių vertinimą bus galima daryti išvadas, kaip bendruomeninė veikla prisideda prie kaimo raidos, kokią naudą ši veikla duoda kaimiškai vietovei ir konkrečiai kiekvienam žmogui. Turime galimybę pasinaudoti Europos sąjungos struktūrinių fondų lėšomis. Vietos bendruomenės gali prisidėti gerinant savo narių gyvenimo, darbo ir poilsio sąlygas. Svarbu suprasti, kaip šias galimybes išnaudoja skirtingose teritorijose, su skirtingu gyventojų skaičiumi bei jų užimtumu esančios bendruomenės. Strateginio valdymo teoretikai akcentuoja: „Visuomenės gebėjimas parengti ir įgyvendinti veiksmingus strateginius sprendimus bei plėtoti strateginį valdymą daugeliu požiūrių lemia galimybes nuolat gerinti gyvenimo kokybę ir sėkmingai spręsti vis sudėtingesnes socialines, ekonomines ir technologijų pažangos problemas“ (Melnikas, Smaliukienė, 2007)

Lietuvos regionų *išsivystymo netolygumai ir didėjantis atotrūkis tarp regionų* yra gerai suvokiama problema, tačiau jos sprendimo būdai toli gražu nėra akivaizdūs. R. Dumčiaus (2004) teigimu, nacionalinė regioninė politika yra per mažai integruota į kitas viešosios politikos sritis ir todėl stokoja turinio, kompleksškumo ir nuoseklumo.

Kaimo bendruomenių veikla - labai įvairi. Tai:

- projektų rašymas, norint pasinaudoti ES, valstybės biudžeto ir savivaldybių lėšomis;
- parama sunkioje situacijoje atsidūrusiems asmenims;
- pažintinių kelionių, parodų organizavimas, laisvalaikio planavimas;
- aktyvus dalyvavimas seniūnijos, rajono veikloje.

Labai svarbu, kad bendruomenė spręstų ne tik iškilusias socialines problemas, bet ir padėtų išlaikyti vietos tradicijas, saugoti etnografinį paveldą. Tačiau dar reikės daug laiko, kad kaimo žmonės pilnai įsitikintų bendruomenių reikalingumu. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo kaimo žmonės tarytum buvo palikti likimo valiai. Aštriausios Lietuvos socialinės problemos turėjo vieną adresą – kaimas. Laikui bėgant, nuslūgus permainų bangai, kaimo žmonės suvokė, kad sau padėti gali tik jie patys, todėl aktyvesni kaimo gyventojai ėmė ieškoti priemonių problemoms spręsti. Ir viena iš priemonių, ir dabar labai svarbi, tapo kaimo bendruomenių veikla.

Tyrimo nauda konkrečiau rajono raidai.

Prieš priimant strateginius sprendimus, būtina atsakyti į šiuos klausimus (Puiū, Stanciu, 2008):
Kokie yra bendruomenės tikslai ir uždaviniai?

Kokioje srityje ir su kokiais ištekliais bus bandoma plėtoti savo veiklą?

Kokiomis priemonėmis galima pasiekti norimus tikslus su turimais ištekliais?

Jau minėti autoriai pabrėžia: „Nuo gebėjimo parengti ir tinkamai įgyvendinti įvairioms visuomenės gyvenimo, veiklos ir raidos sritims aktualias strategijas priklauso, ar sėkmingai bus reaguojama į daugybę naujų iššūkių ir laiku atliekama būsimų pavojų ir grėsmių prevencija, ar efektyviai sprendžiamos tiek esamos, tiek ateityje galinčios kilti problemos“ (Melnikas, Smaliukienė, 2007)

Tyrimo problema:

Vietos bendruomenių veikla turi prisidėti tenkinant svarbiausius tos vietovės gyventojų socialinius poreikius.

Tyrimo objektas – Rokiškio rajono kaimiškų mikrorajonų vietos bendruomenių veikla.

Tyrimo dalykas - vietos bendruomenių įtaka kaimiškųjų vietovių pažangai

Tyrimo tikslas – apibrėžti Rokiškio rajono vietos bendruomenių veiklos įtaką kaimo vietovių raidai ir atskleisti kokią įtaką ši veikla daro skirtinguose tiksliniuose mikrorajonuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti Rokiškio rajono mikrorajonizacijos idėjos esmę ir jos taikymo perspektyvas;
2. Išanalizuoti Rokiškio rajono specifiką ir jo teritorijos mikrorajonizacijos kriterijus;
3. Atlikti mikrorajonų ūkinės ir kultūrinės veiklos galimybių analizę;
4. Įvertinti mikrorajonų įtaką Rokiškio rajono savivaldybės teritorijos ekonominei ir sociokultūrinei raidai.
5. Pateikti rekomendacijas, kaip sustiprinti šią įtaką, kad ji sąlygotų spartesnę vietovių pažangą.

Hipotezė: vietos bendruomenės galėtų ženkliu prisidėti prie Rokiškio rajono kaimo vietovių ekonominės ir sociokultūrinės pažangos, vykdydamos bendruomeninio (kooperatinio) verslo skatinimo projektus, leidžiančius kurti naujas darbo vietas, įvairinti šių vietovių ekonominę veiklą, išnaudoti jų infrastruktūros, žmonių ir gamtos išteklius, populiarinti vietinio verslo pasiekimus.

Tyrimo metodologija

Tyrimo teorinį pagrindą sudaro darbai, kuriuose nagrinėjama vietos bendruomenių samprata ir jų raida, šeimos ūkio diversifikacijos galimybė, kaimiškujų gyvenviečių raida ir perspektyvos, miestelių vaidmens pokyčiai: nuo strategijos prie aktyvios ūkinės ir kultūrinės veiklos, šiuolaikinė miesto ir kaimo partnerystė, vietos bendruomenių renesansas naujų iššūkių akivaizdoje, LEADER iniciatyvos raida ir VVG susiformavimas bei dalyvavimas nacionaliniame kaimo tinkle. Rašant šį darbą buvo remtasi vietos bendruomenių raidos teorijomis, suformuluotomis šių autorių: V. Atkočiūnienės, A. Poviliūno, V. Baršauskienės, S. Nefo, A. Vosyliūtės, J. Jasaičio, J. Čapliko, Castells, J. Vanago, G. Mačio, G. McAlindeno ir kt. moksliniuose darbuose.

Magistro darbo empirinę dalį sudaro Rokiškio rajono vietos gyventojų nuomonės apie bendruomeninę veiklą, egzistuojančias problemas, jų gyvenamąją aplinką tyrimo duomenų analizė. Norint nustatyti vietos gyventojų poreikius ir bendruomeninės veiklos poveikį kaimo vietovių raidai remtasi tiek kokybiniais, tiek ir kiekybiniais tyrimais. Kokybinis tyrimas: informacija surinkta dalyvaujant VVG bei vietos bendruomenės veikloje, bendraujant su aktyviais bendruomenės nariais, seniūnais, rajono vadovais. Kiekybinis tyrimas apima vietos gyventojų anketinę apklausą ir statistinių duomenų analizę

Viso apklausoje dalyvavo 3034 respondentai, tarp jų: vietos gyventojai – 2551; bendruomenių aktyvas – 196; verslininkai – 80 ir kt.

Tyrimo metodai:

1. Vietos bendruomenių ir VVG aktyvo anketinė apklausa ir interviu;
2. Skirtingų mikrorajonų gyventojų anketinė apklausa, stebėjimas, dokumentų analizė;
3. Seniūnų interviu;

V.Rancevas. Vietos bendruomenių veiklos poveikis Rokiškio rajono kaimo vietovių raidai

4. Vietos verslininkų anketinė apklausa;
5. Vietos žiniasklaidos atstovų interviu ir vietinės žiniasklaidos šaltinių analizė;
6. Teisės aktų, statistikos ir kitų šaltinių analizė;
7. Empirinių tyrimų, atliktų 2011-2012 metais Rokiškio VVG teritorijoje bei naujausių – 2012-2013 metų pokyčių duomenų analizė.

Tikėtini tyrimo rezultatai:

Atlikus mokslinės literatūros analizę bei įvertinus atliktų apklausų rezultatus nustatyti, kokios veiklos, priemonės daro įtaką kaimo ekonominei bei sociokultūrinei pažangai. Taip pat atskleisti, kaip bendruomenių veikla galėtų paskatinti vietos gyventojų verslumą, naujų darbo vietų kūrimą ir tokiu būdu prisidėti prie vietos ekonominės veiklos įvairinimo, socialinės infrastruktūros gerinimo bei skirtinguose mikrorajonuose esančių kaimiškų vietovių patrauklumo didinimo.

Darbo struktūra.

Magistro darbą sudaro įvadas ir keturios dalys. Įvade pateikiamas tyrimo naujumas, tyrimo nauda konkrečiam rajono raidai, problema, tyrimo objektas, dalykas, tikslas ir uždaviniai, iškelta hipotezė, aprašyta tyrimo metodologija bei tyrimo rezultatų reikšmingumas. Pirmojoje darbo dalyje išanalizuoti teoriniai kaimiškųjų vietovių vaidmens pokyčiai žinių visuomenėje. Antrojoje darbo dalyje nagrinėjamas bendruomeninis judėjimas kaimiškose teritorijose. Trečiojoje magistro darbo dalyje, nagrinėjama Rokiškio rajono mikrorajonizacijos idėja ir jos perspektyvos. Ketvirtojoje darbo dalyje atlikta bendruomenių vykdomų projektų analizė. Darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados, rekomendacijos, diskusija, literatūros sąrašas (šaltinių lietuvių ir anglų kalba), priedai.

Darbo apimtis: 78 puslapiai; jame yra 30 paveikslų ir 14 lentelių. Darbe yra 8 priedai.

1. KAIMIŠKŪJŲ VIETŪVIŲ VAIDMENS POKYČIAI ŽINIŲ VISUOMENĖJE

Pastaruoju metu Lietuvos kaimiškosios vietovės atsidūrė labai skirtinguose išsivystymo lygiuose. Kas būdinga vienai vietovei, to negalima taikyti kitai. Tai net sąlygoja gyvenvietės geografinė vieta: ar ji yra arčiau rajono centro ar kito didesnio miestelio, kur tradiciškai yra didesnės galimybės kurti ir plėtoti verslą, kurti darbo vietas, realizuoti save kultūrinėje veikloje. Nutolusios kaimiškosios vietovės tarsi atribotos nuo didesnių centrų tiek infrastruktūros, tiek socialiniu požiūriu. Tokių vietovių raidai turi didelę įtaką galimybė plėtoti turizmo, poilsio industriją. Tam reikalinga palanki aplinka: ežerai, upės, kitos vaizdingos vietovės. Tokiu būdu atsiranda atskirų vietovių bendri interesai. Pagal savo panašumus kuriamos bendros idėjos, dalyvaujama projektinėje veikloje.

Prof. Jurgis Vanagas (2008) pažymi, kad „miestas – žmonių bendruomenės teritorinė forma. Jo pobūdis priklauso nuo padėties krašto miestų tinklo atžvilgiu, nuo nusistovėjusių traktų, kelių, žaliavų telkinių, transporto magistralių“. Tačiau panašūs veiksniai yra svarbūs ir kaimo vietovėms. Labai svarbu skirti dėmesį kaimiškųjų vietovių spartesniam vystymuisi, jų modernizavimui ir įtraukimui į bendrą regiono plėtrą. Kadangi Lietuvos kaimiškosios vietovės per ilgą istorijos laikotarpį pasiekė nevienodą išsivystymo lygį, į jas reikia žiūrėti, atsižvelgiant į geografinę padėtį, gamtinius išteklius ir jų panaudojimo galimybes, susiklosčiusį istorinį bei kultūros paveldą, susisiekimo galimybes. Tokiu būdu vis mobilesniems vietos gyventojams atsiranda galimybės kurtis tose vietose, kurios atitinka jų lūkesčius tiek gyvenamosios aplinkos, tiek užimtumo ir kitos veiklos prasme. Anot G. Mačio (2005), regioninę plėtrą taip pat galima traktuoti kaip visumą priemonių ekonominei veiklai regione skatinti, kuo veiksmingiau panaudojant vietinius išteklius.

Nagrinėjant kaimiškųjų vietovių galimybes būtina išanalizuoti miestų įtaką ir jų vaidmenį kaimo raidai. Miesto ekonominis ir intelektualinis potencialas gali tapti labai veiksmingu aplinkinių neurbanizuotų arba žemo urbanizacijos lygio vietovių pažangos veiksnium. J. Vanagas (2008) įvardija, kad šiuolaikinis miestas - „tai sudėtingas, techninis ekonominis reiškiny“. Intensyvi žmonių ir jų veiklos koncentracija nedideliame plote yra susijusi su negrįžtamais gamtos pažeidimais, užstatytos teritorijos pokyčiais, net su tam tikru jos degradaciniu laipsniu. G. Mačys (2006) nurodo šiuos neigiamus didmiesčių veiksnius: aplinkos tarša, perpildytas transportas, neprižiūrima nuosavybė, ypač istorinės reikšmės statiniai, o ir tiesioginis istorinio paveldo griovimas, gyvenimo kokybės problemos. Miestas daro ryškia įtaką aplinkinių teritorijų formavimui. Pastaruoju metu pastebima, kad kaimiškųjų vietovių gyventojai, gyvenantys arčiau miestų, visiškai nejaučia skirtumo nei gyvenimo kokybės nei

infrastruktūros teikiamų galimybių atžvilgiu. Pastebima ir nutolusių nuo miestų vietovių bendra tendencija orientuotis ir sieti savo gyvenamą vietą bei veiklą su labiau urbanizuotomis teritorijomis.

M. Burinskienė ir K. Jakovlevas-Mateckis (2003) pažymi, kad miesto aplinkos kūrimo tikslas yra sukurti socialiniu, ekonominiu ir techniniu atžvilgiu pagrįstą, ekologiškai patikimą, estetišką ir efektyviai valdomą aplinką, atitinkančią besikeičiančios miesto bendruomenės ir pavienio žmogaus poreikius. Tai reiškia, kad miestui gyvybiškai būtinos užmiesčio teritorijos: dalis miestiečių apsigyvena erdviuose užmiesčių sodybose, kiti atvyksta čia pailsėti ir t. t. J. Jasaitis (2010) pastebi, kad Lietuvoje, deja, dar visiškai nesuprantama, kas yra ta poindustrinė (žinių) visuomenė, kurioje miestai jau seniai prarado **plėtros skatintojų monopolį**. Visiškai nenorima suvokti, kad tokio „kaimiško kaimo“ išsivysčiusiame pasaulyje jau seniai nebėra.

Kaip teigia V. Atkočiūnienė ir K. Vabolytė (2011) išvystyta kaimo socialinė infrastruktūra sudaro sąlygas kaimo gyventojų poreikių tenkinimui ir gyvenimo kokybei gerinti, didina vietovės patrauklumą, finansinių investicijų trauką. Nepakankamai išvystyta infrastruktūra neigiamai veikia gyventojų gyvenimo kokybę: tokiose vietovėse pastebimas didesnis nedarbas, mažesnės namų ūkių pajamos ir mažesnis patrauklumas investuotojams bei jaunoms šeimoms, kurios nenori kurtis **atsilikusiame** kaime, kuriame nėra darbo, atitinkančio jų narių turimą išsilavinimą ir profesinį pasirengimą, kuriame neveikia socialinių paslaugų sistema, nėra aktyvios kultūrinės veiklos. Politiniai sprendimai dažniausiai remiasi ekonominiu kriterijumi: vyksta kaimo paslaugų sektoriaus centralizacija, blogėja socialinės infrastruktūros paslaugų pasiekiamumas ir prieinamumas kaimo gyventojams. Siekiant, kad kaimo socialinės infrastruktūros vystymasis būtų efektyvus, duotų naudą, reikalinga nuolat ją analizuoti, vertinti ir priimti tinkamus sprendimus.

Tiek miesto, tiek kaimo gyventojas visų pirma pasirinkdamas savo gyvenamąją vietą stengiasi patenkinti kuo daugiau sąlygų, susijusių su gyvenimo kokybe, saugumu, infrastruktūros bei savirealizacijos galimybėmis. Gyventojui labai svarbu, kokioje aplinkoje jis gyvena, kokie žmonės supa jį ir jo artimuosius.

A.Vosyliūtė (2008) atskleidžia neigiamus reiškinius, sąlygojančius kaimiškųjų vietovių raidą. Atkūrus nepriklausomybę, išsiskirsčius į individualius ūkius, pasidarė nereikalingi kai kurie ūkiniai pastatai. Kai kur technikos tvarkymo vietos tapo traktorių ir kitų sugedusių žemės ūkio mašinų sąvartynais. Keičiasi kaimų ir miestelių kraštovaizdis, atsiranda apleisti laukai.

Visi išvardinti tiek teigiami, tiek neigiami kaimo raidos bruožai sudaro šiuolaikinį kaimiškų teritorijų vaizdą, sąlygojantį požiūrį į kaimą ir šio požiūrio kaitą.

1.1. Kaimo bendruomenės samprata ir raida

Per ilgą žmonijos egzistavimo istoriją žmonės mėgino jungtis į įvairias bendruomenes, mažesnes ar didesnes grupes. Žmonės burdavosi pagal gyvenamą vietą, bendrus papročius, tikslus, ekonominius santykius pagrindais interesais. Jau nuo pat žilos senovės, kai dar mūsų protėviai tik suprato darbo instrumentų svarbą, jau tada jie jungdavosi į gentis. Jie kartu kurdavo ir puoselėjo savo buitį, vadovaudavosi savais papročiais ir tvarka.

Pasak Atkočiūnienės (2004), Lietuvoje kuriantis feodalinėi valstybei kaimo bendruomenė buvo vadinama lauku, o jos nariai laukininkais. Ji apėmė tam tikrą žemės plotą su sodžiais ir turėjo kuopos teismą. Bendruomenėje galiojo paprotinės teisės normos. XIV a. kaimo bendruomenės forma ir pavadinimas pasikeitė. Iš lauko ar kelių laukų atsirado LDK administracinis vienetas - valsčiai, kuriuose grupavosi kelių šeimų darbo kolektyvai. Tačiau XVI a. juos išardė Valakų reforma.

Kaimo bendruomenė Lietuvoje egzistavo iki kaimų išskirstymo į vienkiemius. Po to išliko tik jos elementai (sueigos, prievolių, pvz., kelių taisymo). Tarpukario Lietuvoje buvo susiklostę gamybiniai ir prekybiniai mainai: kaimo žmonės augino pagrindinius maisto produktus ir pilnai aprūpino miesto gyventojus, miesto gyventojai aprūpindavo kaimo žmones reikalingais padargais ir įranga. Atitinkamai buvo susiformavę ir santykiai tarp vietos gyventojų, jie bendrai sprendė problemas, tardavosi dėl ateities planų ir perspektyvų.

Visiškai vietos bendruomenės buvo sunaikintos sovietiniu laikotarpiu. Nusavinus žemę, melioracijos ir kitų veiksmų priedanga buvo sunaikinta vienkieminė šeimos ūkių sistema. Kaimo žmonės, likę be pagrindinio pragyvenimo šaltinio, buvo priversi keltis į gyvenvietes, kurių forma primena miesto gatvę. Nors buvo įkurti kaimų kultūros namai (klubai ir pan.), o juose sukurti saviveiklininkų kolektyvai, bet visa ta veikla nebuvo grynai savanoriška, žmonės buvo buriami siekiant visai kitų tikslų ir vadovaujantis kitais idealais.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę atsirado galimybė susigrąžinti okupacijos laikotarpiu prarastas žemes ir užsiimti ūkininkavimu. Pradėjus žemės reformą vėl atsirado sąlygos kaimo bendruomenėms formuotis, atsižvelgiant į šio laikmečio realijas. Bendruomenių formavimui įtakos turi tėviškėnų (pagal etnografinius regionus - žemaičių, dzūkų, zanavykų, sėlių ir t.t.), kaimo moterų ūkininkų, susibūrusių į draugijas, ir kiti visuomeniniai judėjimai.

Per ilgą istorinį laikotarpį bendruomenė patyrė daug išbandymų - dėl įvairiausių žemės reformų ji buvo išnykusi, o šiuo metu vėl atgavo savo vietą Lietuvos visuomeniniame gyvenime. Šiuolaikinės kaimo bendruomenės nuo anksčiau buvusių skiriasi tuo, kad jos susiburia ne vien ekonomiais interesais, bet ir kaip kultūros, savišvietos tikslais besirūpinanti organizacija.

Kaip konstatuoja J. Jasaitis (2006), „būtų natūralu tikėtis, kad mažėjantis darbuotojų poreikis žemės ūkyje turėtų lemti ir spartų kaimo gyventojų skaičiaus mažėjimą. Vadinamosiose pokomunistinėse valstybėse, kurių pažangos tempus lėtina okupacijos pasekmių likvidavimas, iš tikrųjų buvo pastebėtas ryškus kaimišųjų gyvenviečių ištuštėjimas. Tokios tendencijos buvo matyti ir Lietuvoje. Tačiau labiausiai išsivysčiusiose Europos valstybėse kaimo gyventojų skaičius nuolat auga ir pastaruoju metu jau susilygino su miesto gyventojų skaičiumi. Skirtingų tendencijų analizė rodo, kad planuojant Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių kaimo raidą, ne visada galima pritaikyti kur kas geriau išsivysčiusiose Vakarų valstybėse atliktų socialinių tyrimų išvadas“.

Kaip teigia V. Ilgius (2001) žlugus sovietinei santvarkai, griūna ir tampa neefektyvi per pastaruosius penkiasdešimt metų valstybės inspiruota, kontroliuota ir finansuota bendruomenės savivaldos ir paslaugų teikimo sistema. Kaimo bendruomenėms atsiranda poreikis surasti lėšas ir išteklius, esančius už bendruomenės ribų. Tokias lėšas ir išteklius naujomis formomis teikia tiek įvairios naujos nacionalinės ir tarptautinės organizacijos, fondai, tiek valstybinės ir savivaldybių institucijos. Jos reikalauja, kad bendruomenės rengtų veiklos ar verslo planus, numatytų tokios veiklos atlikimą per apibrėžtą laiką, aiškiai nustatytų už tikslų įgyvendinimą ir gaunamų lėšų panaudojimą atsakingus asmenis. Turime numatyti ir tinkamą bendruomeninio gyvenimo vystymo strategiją. „Vienas svarbiausių strateginio valdymo uždavinių pasaulyje ir Lietuvos Respublikoje, užtikrinant visuomenės, kolektyvo (organizacijose), šeimos, žmogaus darbinės veiklos ugdymą, demokratiją ir pažangą, yra *žmonių gyvenimo lygio kilimas*. Tačiau šiuo metu Lietuvoje ūkio ir rinkos situacija rodo valstybės organizacijų sistemų nesuderinamumą ir jų prieštaravimus visuomenės darbinės veiklos, darbo ir jo rezultatų vertinimo raidos procesuose.“ (A. Makštutis, 2001)

Daugelis mieste dirbančių žmonių mielai kuriasi priemiestiniuose kaimuose, nes juos vilioja rami aplinka, puikus klimatas. Tokie žmonės noriai įsitraukia į bendruomeninę veiklą ir stengiasi pritraukti savo draugus ir pažįstamus. Dalis tokių žmonių dirba kaime ir jų pagrindinės pajamos gaunamos iš žemdirbystės ar gyvulininkystės arba šiuo metu atsiradusių naujų netradicinių verslų, tokių kaip kaimo turizmas ir pan. Svarbu, kad visi su kaimo vietoje susiję žmonės jaustųsi tos vietos bendruomenės neatsiejama dalimi.

Pastaruoju metu matoma, kad kaime gyvenantys žmonės stipriai pasikeitė nuo Nepriklausomybės atkūrimo laikų. Dabar kaime galime sutikti ir menininkų, mokslininkų, žymių dailininkų. Pasipildžius kaimo gyventojų kontingentui, atsirado ir naujas bendruomenės, kaip vienijančios žmones, supratimas. Inteligentijos įnašas į bendruomenių veiklą yra labai didelis ir nepamatuojamas, juk jų dėka atsiranda ir papildomi mokymai, ir poreikis produktyvesnei savišvietai ir lavinimuisi. Į kaimą atvyksta gyventi daug visuomenei ir šaliai nusipelnusių žmonių, nes šiais telekomunikacinių galimybių laikais išnyko

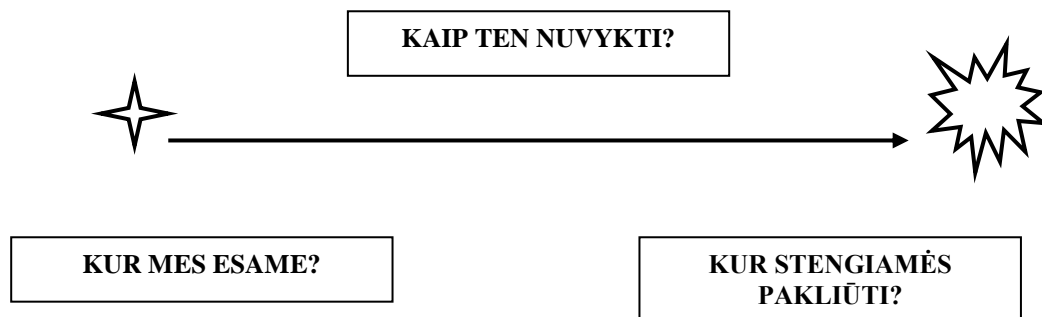
poreikis gyventi mieste ar arčiau jo. Atsirado galimybė neišeinant iš savo namų bendrauti su visu pasauliu.

1 pav. Veiksniai, darysiantis įtaka darbui ateityje

Šaltinis: Williams, Colin C. Rethinking the future of work : directions and visions / Colin C. Williams. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2007, 343 p.

Kaimo bendruomenių plėtra apibrėžiama kaip bendra veikla, skirta bendruomenės, galinčios identifikuoti ir prioritetizuoti savo poreikius, juos įgyvendinti tarpusavio pagalbos iniciatyvomis, įtraukiant ir suaktyvinant vietos išteklius (McAlinden G., 2003). Pasak G. Farrell, S. Thirion (2007), bendruomenės plėtra padeda suvokti ir atskirų jos narių, ir grupių potencialą bendruomenėje. Siekiant išplėtoti šį potencialą, bendruomenė turi įveikti susiformavusią išankstinę nuomonę ir išnaudoti nevienodą finansinių ir kitų išteklių, žinių bei įgūdžių įgijimo paskirstymą. Galių suteikimo bendruomenei ir jos nariams procesas rodo, koku mastu efektyviai panaudojamas vietos socialinis kapitalas. Socialinio kapitalo vertė, skirtingai nei fizinio kapitalo, vartojant nemažėja, o atvirkščiai – auga.

2pav. Strategijos klausimai (pagal Skriptunova, Tarelkina, 2001)

Kaip teigia V. Atkočiūnienė (2004), „Europos Sąjungos kaimo plėtros politika ir jos santykiai su žemės ūkio politika, atveria galimybes pamatyti ir įvardyti kaimo bendruomenių plėtros tendencijas ir galimybes Lietuvoje“.

Išskiriami šie kaimo bendruomenių kūrimosi motyvai:

- ✓ galimybė gauti finansinę paramą iš tarptautinių, ES ir nacionalinių kaimo plėtros fondų;
- ✓ galimybė sukurti (atkurti) kaimo bendruomenės tradicijas, šventes, t.y. plėtoti kaimo kultūrą;
- ✓ galimybė sustiprinti pasitikėjimą tarp bendruomenės narių ir tikėjimą savo ir bendruomenės ateitimi; galimybė patiems spręsti kaimo vietovės socialines, ūkines, kultūrinės, humanitarines problemas koordinuotomis priemonėmis ir kooperuotais ištekliais;
- ✓ galimybė daryti viešąjį poveikį vietiniai ir nacionalinei valdžiai „iš apačios“, dalyvaujant savivaldybės, apskrities, nacionalinių kaimo plėtros politinių sprendimų priėmimo. (Atkočiūnienė V., 2004).

Iš V. Atkočiūnienės teiginių galima daryti išvadą, kad kaimo bendruomenių atsiradimas Lietuvoje yra sąlygotas ne tik susibūrimo, bendravimo poreikiams tenkinti, bet ir tam, kad būtų galimybė pritraukti lėšas projektų įgyvendinimui, kultūros paveldo išsaugojimui, reikštis kaip svariam balsui vietiniame gyvenime. Svarbu, kad visi šie motyvai netrukdytų ir nesuspainiotų tarpusavyje. Reikia suprasti, kad vietos žmonės, nesusibūrę į bendruomenes, neturės galimybės gauti ES ir kitų fondų paramos, nes to reikalauja įstatymas. Taip pat visos aukščiau išvardintos tendencijos yra labai svarbios ne tik kaimo plėtrai, bet ir kiekvienam vietos gyventojui atskirai.

1 lentelė

Lietuvos kaimo bendruomenių plėtros problemos

Ekonominės – socialinės	<ul style="list-style-type: none"> ✓ bedarbystė, paslėptas nedarbas; ✓ mažos šeimos pajamos; ✓ skurdas ir socialinė atskirtis; ✓ ribotos laisvalaikio praleidimo galimybės; ✓ lyderių stoka.
Techninės	<ul style="list-style-type: none"> ✓ neišplėtotą bendruomenės informavimo ir konsultavimo sistemą; ✓ patenkinama socialinės ir fizinės infrastruktūros būklė; ✓ lėtas fizinio kapitalo modernizavimo procesas.
Administracinės	<ul style="list-style-type: none"> ✓ nepakankamas susipažinimas su teisės aktais, kuriuose numatytos bendruomenių problemų sprendimo galimybės; ✓ lėtas bendruomenių formalizavimo (įregistravimo) procesas; ✓ nepakankami administraciniai, projektų rengimo gebėjimai.
Psichologinės	<ul style="list-style-type: none"> ✓ nesugebėjimas teigiamai savęs vertinti; ✓ savo pareigų ir teisių menkas žinojimas; ✓ nepasitikėjimas savimi ir kitais; ✓ uždarumas ir pasyvumas.

Šaltinis: Atkočiūnienė, V., „Kaimo bendruomenių plėtra“, Vilnius, 2004.

Kaimo bendruomenių plėtros problemos (žr. 1 lentelę) yra didelė problema ne tik susikūrusioms ir sėkmingai veikiančioms organizacijoms, bet ir naujai besikuriančioms bendruomenėms. Aktualios nūdienos problemos, tokios kaip bedarbystė, lyderių stoka, uždarumas ir pasyvumas yra labai svarbios kiekvienam Lietuvos kaimui. Norint padėti spręsti šias problemas reikia suteikti vietos gyventojams kuo daugiau informacijos, o tą atlikti gali besikuriančios ir veikiančios kaimo bendruomenės. „Strateginis planavimas padidina organizacijų atsakomybę ir gerina jų veiklą, sprendžiant esmines organizacijų vidaus ir išorės problemas, leidžia lanksčiau ir efektyviau keisti veiklos kursą priklausomai nuo besikeičiančių aplinkybių, t.y. strateginį mąstymą tvirtai sieja su strateginiu veikimu.“ (Raipa, A., 2003)

Iš pateiktų kaimo bendruomenių plėtros problemų matyti, kad labai svarbus yra ekonominis socialinis veiksnys. Didelės šiuolaikinio kaimo problemos yra bedarbystė, skurdas ir neturėjimas kur praleisti laisvalaikį. Vietos žmonės, apsupti tokių problemų, tampa uždari, linkę mažiau bendrauti, o tuo pačiu ir burtis į bendruomenes. Techninės problemos – ne ką mažiau svarbesnės, juk sunku veikti bendruomenei, jeigu trūksta informacijos, menka kaimo infrastruktūros būklė. Administracinės problemos labiausiai paliečia tokias sritis, kaip bendruomenės įteisinimą, jo veiklai reikalingų dokumentų tvarkymą, reikalingos informacijos surinkimą, vykdant tarptautinius ir nacionalinius projektus. Psichologinėms problemoms priskirti tokie bruožai, kaip menki bendravimo įgūdžiai, gebėjimas išklaudyti ir susitarti, yra mažiausiai lėšų reikalaujantys veiksniai, tačiau šias problemas nėra lengva išspręsti. Labai svarbu, kad visos šios aukščiau išvardintos problemos būtų sprendžiamos kompleksiskai, neišskiriant nė vienos, kaip labiausiai reikalaujančios dėmesio. Būtinai bendruomenių aktyvo švietimas.

M. Arimavičiūtė akcentuoja: „Vietos valdžios institucijų sudėtingumas turi įtakos strateginio planavimo ypatumams, iš kurių svarbiausi yra politikų ir valstybės tarnautojų vaidmenys, gebėjimas laiku reaguoti į aplinkos pokyčius, personalo parengimas ir kompetencija, reikiamos informacijos prieinamumas. Svarbų vaidmenį savivaldybių strateginiame planavime vaidina tinkamos strateginio planavimo metodikos parinkimas.“ (M. Arimavičiūtė 2012). Pasak G. Farell, S. Thirion (2007), „pastebimas kaimo bendruomenių skaičiaus augimas ir organizacinių gebėjimų stiprėjimas nuteikia optimistiškai, tik reikia finansiniu ir organizaciniu požiūriais remti šį reiškinį“. Jei aktyvesnis kvietimas ir stipresnė organizacinė parama padėtų labiau suburti kaimo gyventojus, būtų sudarytos palankesnės sąlygos partnerystei plėtoti ir geriau veiktų viena iš svarbiausių demokratinių procedūrų – interesų atstovavimas.

Svarbu, kad vietos gyventojų iniciatyva susiburti į bendruomenes turėtų palaikymą ir paramą iš valdžios ir verslo institucijų. Tada atsiranda gyventojų supratimas ir didesnis noras įsitraukti į bendruomeninę veiklą, jaučiamas palaikymas iš šalies.

2 lentelė

Lietuvos kaimo struktūrinių pokyčių tendencijos

Pokyčių aspektai	Transformacijų laikotarpiu	Potransformaciniu laikotarpiu
1. Kaimo veiklų struktūra	Ženkli deagrariacija (diferencijuota regionais)	Santykinė deagrariacijos persvara prieš agrariaciją
2. Nuosavybės forma	Privatizacija	Privatizacijos procesas užbaigtas; tęsiamas žemės sklypų konsolidavimas
3. Žemės ūkio subjektų tipai ir dydis	Poliarizacija (minifundijų ir latifundijų link); kombinuotų ir neprekinio ūkininkavimo gausėjimas	Minifundijų konsolidavimas; ūkininkų šeimų ūkio dalies didėjimas, latifundijų veiklos stabdymas
4. Ūkio subjektų santykiai	Individualizacijos perviršis prieš kooperaciją	Vertikalių ir horizontalių ryšių tarp subjektų plėtojimas
5. Išteklių naudojimas	Ekstensyvinimo perviršis prieš intensyvinimą	Ekstensyvinimo ir intensyvinimo žemės ūkyje pusiausvyra
6. gamybos šakų santykio žemės ūkyje pokyčiai	Daugiašakiškumo santykis prieš specializaciją	Specializacijos ir daugiašakiškumo pusiausvyra
7. Regioninė diferenciacija	Ryšėjanti (ypač agrariškumo intensyvinimo aspektais)	Kaimo sistemų optimizavimas pagal regioninius kriterijus
8. Technikos ir technologijos raida	„Žemų“ technologijų perviršis prieš „aukštą“ technologijas	„Aukštų“ technologijų perviršis prieš „Žemas“ technologijas
9. Žemės ūkio šakų struktūra	Augalininkystės šakų dalies santykinis augimas lyginant su gyvulininkyste	Gyvulininkystės šakų dalies didinimas (absoliutus ir santykinis)
10. Kaimo viešųjų gėrybių kūrimas	Iš inercijos, rečiau atskirų subjektų iniciatyva	Dalies viešųjų gėrybių komercializacija ir / arba reglamentuojama visuomenės kompensacija jų kūrėjams.

Šaltinis: pagal M. Treinį (2005)

Svarbūs veiksniai, turintys įtakos kaimo bendruomenių įsikūrimui, yra kaimo struktūrinių pokyčių tendencijos (žr. 2 lentelę). Priklausomai nuo kaime vykstančių pokyčių, atsirado ir naujų motyvų vietos gyventojams telktis į bendruomenes. Tai naujų technologijų pritaikymas žemės ūkyje, modernios technikos atsiradimas, netradicinių verslų plėtotė, kaimo turizmo sodybų atsiradimas. Visa tai sudarė galimybę gyventojams į savo kaimą pažiūrėti ne tik kaip į gyvenamą vietą, bet ir kaip galimybę praleisti turiningai laisvalaikį, artimiau bendrauti su kaimynais. Atsirado poreikis kartu spręsti kaimo problemas.

Didelę įtaką kaimo plėtrai tai reikiamos infrastruktūros išsaugojimas ir sukūrimas. Anot F., Fox (2000), infrastruktūros įtaka ekonominei veiklai gali būti trejopa:

1. Padidina kaime turimų išteklių panaudojimo laipsnį (darbo, kapitalo ir t.t.);
2. Pritraukia į kaimą papildomus išteklius;

3. Didina ekonominės veiklos produktyvumą kaime.

Galima teigti, kad vietos kaimo gerbūvis, jo infrastruktūra yra neatsiejamas dalykas nuo bendruomenės organizacijos veiklos. Kuo labiau bus išvystyta vietos infrastruktūra, tuo labiau į kaimą kelsis gyventojai, jie noriai čia kursis, tuo didindami bendruomenės narių skaičių. Kaimo bendruomenei atsiranda galimybė savo veiklas nukreipti į kitas vietos gyventojams svarbias problemas.

Kaip teigia J. Rutkauskaitė (2006), kiekvienas veiklos etapas pasižymi tam tikrais ypatumais, sunkumais ir sėkmėmis. Labai svarbu, kad tobulinant gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, dalyvautų bendruomenių iniciatoriai ir kaimo plėtros konsultantai.

Šių dienų kaimo bendruomenėms atsiveria didelės galimybės iškeltiems tikslams įgyvendinti, jos gali naudotis struktūrinių fondų parama, verslo organizacijų parama ir pan. Tokiomis sąlygomis pasitelkus veiklius ir savo darbą išmanančius vietos gyventojus kaimo bendruomenė turi galimybę pateisinti savo egzistavimą.

Išanalizavus mokslinę literatūrą apie kaimo bendruomenių sampratą, jų kūrimąsi ir veiklą, pastebėta, kad daugelis autorių akcentuoja, jog kaimo bendruomenių veikla skirta vietos gyventojų poreikių tenkinimui, jų problemų sprendimui. Kaip teigia V. Atkočiūnienė (2004), kaimo bendruomenė tai vietovės gyventojų grupė, turinti bendrų ūkinių, socialinių bei humanitarinių tikslų ir siekianti juos įgyvendinti savivaldžiomis koordinuotomis priemonėmis, atskirais atvejais – ir kooperuotais ištekliais. Kaimo bendruomenė - tai organizacija, kurios tikslas sutelkus vietos gyventojus spręsti jiems aktualius klausimus.

G. McAlinden (2003), pagal aktyvumą išskiria tris bendruomenių tipus: neaktyvios bendruomenės – „baltosios dėmės“; besimokančios bendruomenės; veiklios bendruomenės. Empirinėje darbo dalyje remiantis atlikta anketine apklausa ir interviu pagalba analizuojama, kokiam tipui priklauso Kavoliškio kaimo bendruomenė. Remiantis išanalizuota teorija apie bendruomenės įtraukimą į veiklą, darbe nagrinėjamos priežastys, kodėl vietos gyventojai vangiai prisideda prie bendruomenės organizacijos veiklos, kokios priežastys sukelia jų pasyvumą.

Autoriai, nagrinėjantys kaimo bendruomenių veiklą, teigia, kad dalis kaimo bendruomenių organizaciniu požiūriu dar silpnos. Jų narių kvalifikacijos tobulinimo sistema nėra efektyvi. Kaimo bendruomenės ne visada sugeba užsitikrinti vykdomos veiklos finansavimą, mažai dalyvauja tarptautiniame bendradarbiavime. Dėl šių problemų bendruomeniniam judėjimui kyla pavojų, galinčių sukliudyti perimti tarptautinę kaimo plėtros patirtį, davusią akivaizdžią naudą Vakarų Europos kaimui. Praktinėje darbo dalyje analizuojama Kavoliškio kaimo bendruomenės veikla, svarbiausios šios veiklos problemos, aiškinamasi, ar organizacijos aktyvui užtenka kompetencijos.

1.2. Verslo diversifikacija šeimos ūkyje

Pasak J. Jasaičio (2013) „mažėjantis darbo jėgos poreikis tradicinėje žemės ūkio veikloje dar labiau išryškina kitų veiklos sričių plėtros būtinybę neurbanizuotose vietovėse, bet ekonomikos diversifikacija iki šiol Lietuvoje vyksta stichiškai, „klaidų ir bandymų“ keliu“. Vis labiau stambėjant ūkiams, smulkesniems ūkiams iškyla problemų su tradicinių žemės ūkio produktų gamyba bei realizacija. Kad kaimiškų vietovių gyventojai galėtų išsilaikyti iš savo šeimos verslo reikia iš esmės keisti požiūrį į verslą ir jo teikiamas galimybes. Norint pasiekti maksimalius rezultatus tikslinga esamą ūkį ar neagrarinį verslą diversifikuoti. Tai daryti būtina atlikus išsamią esamos padėties analizę.

Jucevičius (1998) nurodo, kad „diversifikacija – tai organizacijos veiklos papildymas naujomis, su buvusia veikla vienaip ar kitaip susijusiais arba visai nesusijusiais produktais, veiklomis. Tai terminas, iš esmės priešingas specializacijai“. Ginevičius (1998) akcentuoja, kad diversifikacija, tai priemonė iškeltiems verslo organizacijos tikslams pasiekti. Pagrindiniai jų yra rizikos mažinimo, pelno didinimo, įtakos rinkai didinimo, vadybinių interesų bei sinergijos tikslai. Shucksmith ir Winter (1990) diversifikacija apibūdino kaip „turimų ūkio išteklių panaudojimą naujų žemės ūkio produktų gamybai, kurie nesudaro perteklinės produkcijos ir yra netiesiogiai susieti su žemės ūkio produkcija“. Šioje definicijoje nenaudojamas sąvoka „įprastinė/tradicinė“, tačiau ji susijusi ir su naujos produkcijos atsiradimu. Atskirose valstybėse ar jų sąjungose žemės ūkio politika bei jos įgyvendinimo priemonės skiriasi. Taigi ši definicija tampa netiksli regioniniu atžvilgiu“. Šiuolaikiniame besikeičiančiame pasaulyje negalima susikoncentruoti ties vienu pajamų šaltiniu. Žemės ūkis labai priklausomas nuo sezoniškumo, padidėjusios ar sumažėjusios paklausos. Ieškoti naujų galimų nišų esamoje rinkoje viena pagrindinių sąlygų sėkmingai veiklai.

Kaip teigia J. Jasaitis (2012), „**Verslo diversifikacija** kaime – viena iš labiausiai kompleksinio mokslininkų dėmesio reikalaujančių sričių. Tradicinių ir naujųjų žemdirbystės sričių derinimas, ekologiškos produkcijos realizacijos sistemos kūrimas, prekių ir paslaugų teikimo vadyba, naujos darbuotojų kvalifikacijos įgijimo bei tobulinimo galimybės, smulkaus verslo saugumas – tai klausimai, į kuriuos atsakymų kol kas bandoma ieškoti epizodiškai, pavienių tyrėjų iniciatyva. Nemažos verslininkų dalies orientacija į importą ir prekybą, o ne į gamybą liudija apie nestabilią verslo aplinką. Kai bendroje gyventojų išlaidų struktūroje didžiausią dalį sudaro būtinosios vartojimo išlaidos, visuomenė praranda ekonominės ir socialinės plėtros galimybes“.

Iš diversifikacijos termino apibrėžimų matoma, kad pagrindinė idėja yra ta, kad šiuolaikiniame besikeičiančiame pasaulyje netikslinga orientuotis vien į tradicinius, įprastus verslus. Reikia keisti požiūrį į verslo galimybes mažiau urbanizuotoje teritorijoje, ieškoti naujų galimybių verslo plėtrai. Tikslinga labiau sieti verslumo galimybes su naujomis technologijomis, ieškoti seniai pamirštų veiklų. Būtina atkreipti dėmesį į jau esamas, susiklosčiusias veiklas ir iš dalies arba visiškai jas pakeičiant naujomis, šių dienų tikrovę atitinkančiomis veiklomis.

Anot Ginevičiaus ir Sūdžiaus (2008) galimi šie vadybiniai motyvai verslo organizacijos veiklai diversifikuoti:

- „papildant veiklų rinkinį, didėja verslo organizacija, didėja ir jos vadybininkų prestižas bei asmeninė „jėga“;
- didėjant veiklos apimčiai, didėja jos vadybininkų alga, todėl jie siekia sparčiau diversifikuoti veiklą;
- aukšto lygmens vadybininkams būdingas didelis įvairios veiklos poreikis, tokios galimybės atsiranda diversifikuojant veiklą;
- tam tikros diversifikavimo rūšys leidžia didinti įmonės padalinio vadovų ir specialistų savarankiškumą ir iniciatyvą;
- didėja vadovų savarankiškumas, nes tam tikros verslo organizacijos diversifikavimo rūšys sumažina priklausomybę nuo tiekėjų bei klientų;
- diversifikacija didina vadybininkų galimybę mažinti verslo organizacijos vidaus riziką“.

Visa tai rodo, kad šeimos ūkis turėtų pasverti visas galimybes ir jas įvertinus tobulinti, keisti veiklos kryptis, ieškoti naujų galimybių, naujų sričių, kurios leistų šeimos ūkiui tapti ne tokiam priklausomam nuo išorinių poveikių ir sezoniškumo.

Ūkių veiklos diversifikavimo veiksnių, lemiančių apsisprendimą diversifikuoti arba nediversifikuoti esamą veiklą, yra keletas. Šiuos veiksnius galima suskirstyti į dvi esmines dalis: (Turner, Winter, 2003)

- „išoriniai veiksniai: politika (kaimo plėtra, valstybės parama), rinkos galimybės, įvairių paslaugų kaime (turizmas, paslaugos žemės ūkiui) paklausos didėjimas ir erdvės veiksniai (palanki geografinė padėtis);
- vidiniai veiksniai: ūkininkaujančiųjų žmonių amžius ir išsilavinimas, ūkio tipas, turimas žemės plotas“.

Išorinius ir vidinius veiksnius, darančius įtaką žemės ūkio verslo įmonių kaitai, ypač veiklos diversifikacijai, įvardina G. Van Huylenbroeck'as, G. Duron'as (2003). Pagal juos išorinius veiksnius galima suskirstyti į 4 grupes:

- „ekonominiai paklausos ir pasiūlos procesų kaitos veiksniai. Pastaruosius įtakoja globaliniai veiksniai bei šalių su sava produkcija prisijungimas prie tarptautinių rinkų;

- kaimo bei miesto demografinių pokyčių veiksniai, maisto vartojimo įpročiai bei išaugusi svarba gamtos apsaugai;

- technologijų kaitos veiksniai skatinantys informacinius, komunikacijos, biotechnologijos procesus;

- institucinės kaitos veiksniai, kuriems priskiriamas bendrosios žemės ūkio politikos tęstinumas, skatinantis žemės ūkio politikos decentralizacijos, subsidiarumo ir lokalizacijos procesus“.

Vidinius veiksnius mokslininkai taip pat skirsto į 4 grupes:

- „struktūriškai pasikeitusi demografinė padėtis dėl senstančios gyventojų populiacijos kaimiškose vietovėse;

- bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) bei naujų produktų ar paslaugų paklausos pokyčiai;

- esminiai žemdirbių kvalifikacijos kaitos veiksniai; profesionalumas ir kvalifikacija skatina žemdirbius diegti naujas technologijas bei koordinuoti vadybinius procesus.

- gaminamų produktų struktūrinės grandinės kaitos veiksniai“.

Kalbant apie šeimos ūkio verslo diversifikaciją atkreiptinas dėmesys į konglomeratinę diversifikaciją, kuri turi tiek privalumų, tiek trūkumų. Reikia įvertinti konglomeratinės diversifikacijos privalumus. Pagrindinius šios diversifikacijos motyvus Jucevičius (1998) apibūdina taip:

- „mažinama verslo rizika, nes, skirtingai nuo susijusios diversifikacijos, atskiros veiklos paprastai neturi viena kitai jokios įtakos. Ištikus nesėkmei vienoje veikloje, kitose veiklose situacija nepakinta;

- kapitalas investuojamas į pelningiausias veiklas, nepriklausomai nuo organizacijos pagrindinės veiklos;

- verslo organizacijos pelnas iš visų veiklų kartu paėmus gali būti stabilizuojamas dėl tos pačios priežasties, kaip ir pirmajame motyve;

- organizacijos vadovai gali naudoti laisvesnes ir kūrybiškesnes strategijas, laisviau pradėti naujas veiklas ar atsisakyti turimų veiklų“.

Jucevičius (1998) teigia, kad „nesusijusi (grynoji, arba konglomeratinė) diversifikacija – tai tokia diversifikacijos forma, kai įsigyjami nauji, nepriklausomi verslo vienetai, niekaip nesusiję su jau turimais, o nuosavybės pasikeitimas nepakeičia jų esmės ir funkcionavimo“. Nesusijusi diversifikacija turi savitų privalumų ir trūkumų, kurie apibendrinti 3 lentelėje

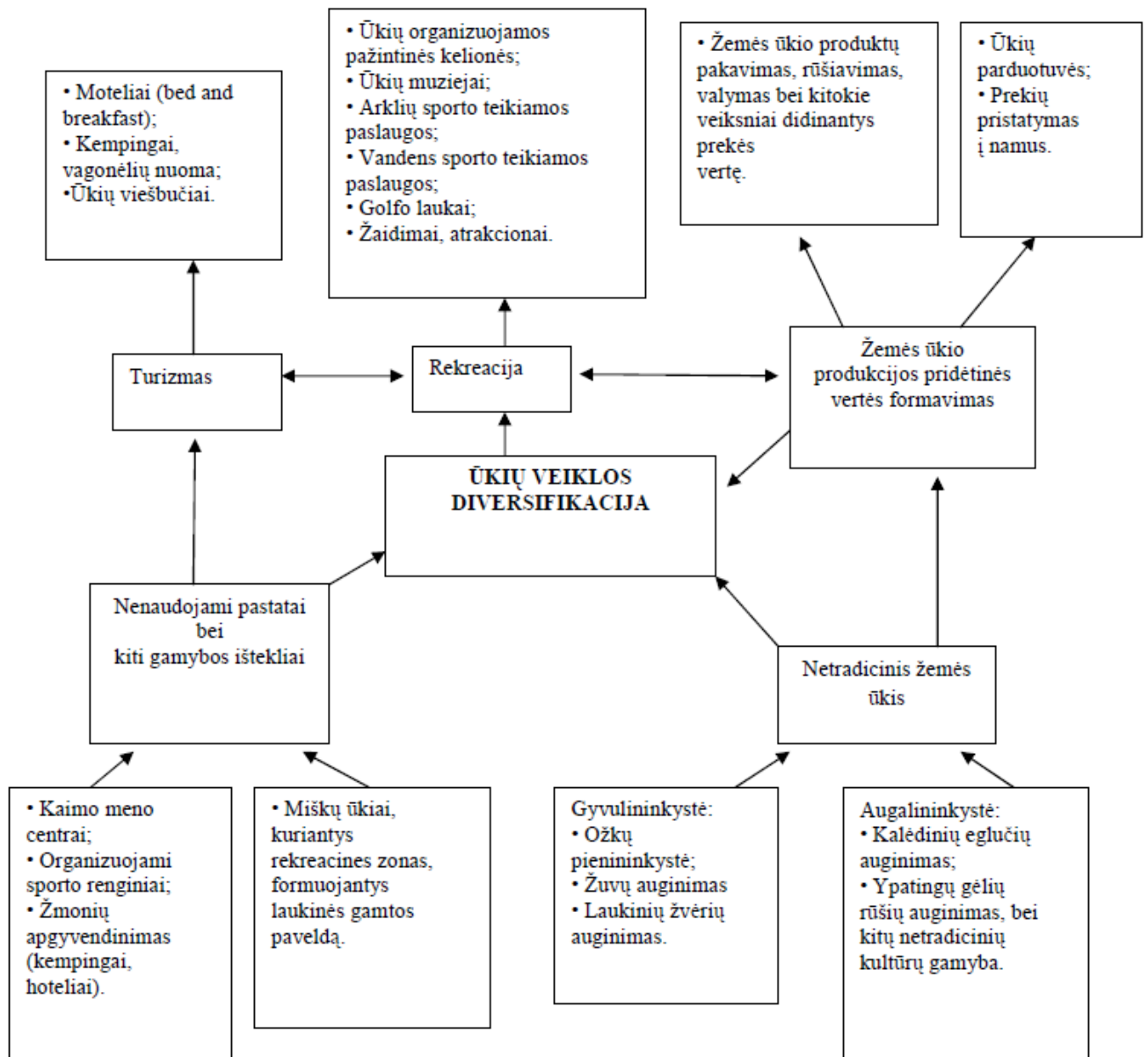
Nesusijusios diversifikacijos privalumai ir trūkumai

<i>Nesusijusios diversifikacijos privalumai</i>	<i>Nesusijusios diversifikacijos trūkumai</i>
Išskaidoma rizika, nes šiuo atveju atskiros veiklos neturi viena kitai jokios įtakos, t.y. ištikus nesėkmei vieną verslo vienetą, kituose verslo vienetuose situacija nepakinta.	Itin sudėtingas valdymas. Kyla daug sunkumų, kuomet siekiama įvertinti, kurie procesai realiai vyksta žemesniuose struktūriniuose vienetuose.
Kapitalas gali būti investuojamas į pelningiausias verslo sritis, nepriklausomai nuo organizacijos pagrindinio ar su juo susijusių verslo vienetų.	Sudėtinga įvertinti verslo vieneto strateginę situaciją, pačią verslo strategiją bei verslo vienetų vadovų priimamų sprendimų tinkamumą.
Pelnas iš visos veiklos gali būti lengviau stabilizuojamas.	Investuojant į visai nesusijusius verslo vienetus sunkiai pasiekiamas finansinis sinerginis efektas.
Organizacijos vadovai gali naudoti laisvesnes ir kūrybiškesnes strategijas, laisviau įsigyti naujus ir atsisakyti turimų verslo vienetų.	Kadangi nauji verslo vienetai yra labai skirtingi, jiems gali būti naudojamos visiškai skirtingos veiklos strategijos, dėl ko gali sumažėti bendras organizacijos veiklos efektyvumas bei padidėti jos konkurencinis pažeidžiamumas.

Kiurienė J. (2006). Statybos ir remonto paslaugų įmonių diversifikacijos galimybių tyrimas. Šiauliai: Šiaulių universitetas

V. Ratkevičienė (2005) teigia, kad „dabartinė Lietuvos kaimo situacija – viena aktualiausių ir visuomenėje ypač prieštaringai vertinamų socialinių problemų. Per pastaruosius septynis dešimtmečius kaimas išgyveno tokias permainas, kurioms sunku rasti analogus bet kurioje kitoje valstybės viešojo gyvenimo srityje. 1922-1926 m. Lietuvoje tuometinės Vyriausybės iniciatyva įvykdžius žemės ūkio reformą kaime ėmė formotis individualūs šeimos ūkiai. Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje ūkininkai sudarė didžiąją Lietuvos visuomenės vidurinės klasės dalį. 1940 m. okupavus Lietuvą natūrali kaimo raida buvo nutraukta. Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje žemė buvo nacionalizuota, o ūkininkų klasė sunaikinta. 1990 m. atkūrus Lietuvos valstybę, vienu pirmųjų Atkuriamojo seimo sprendimu tapo privačios žemės nuosavybės teisės atkūrimas. Tačiau penki okupacijos dešimtmečiai pakeitė tiek kaimo gyventojų struktūrą, tiek kaimo ūkinę veiklą“.

D. Vidickienė (2007) pastebi, kaip svarbu įvertinti tai, kad postindustrinėje ekonomikoje, kur svarbiausias vaidmuo tenka paslaugų sektoriui, kaimas turi savų pranašumų prieš miestą. Čia sukaupti gamtiniai ir kultūriniai išteklių turi didžiulę vertę ne tik šių vietovių gyventojams, bet ir visai visuomenei. Be to, jų mastas didžiulis – net labiausiai išsivysčiusiose pasaulio šalyse, priklausančiose Ekonominės kooperacijos ir plėtros organizacijai, apie 75% teritorijos priskiriama kaimiškosioms vietovėms. Todėl pastaruoju metu vis dažniau pabrėžiama, kad reikia išsivaduoti iš siaurojo kaimiškųjų išteklių traktavimo, kuris analizuojamas tik alternatyvių žemės ūkiui verslų kontekste.

3 pav. Žemės ūkio verslo organizacijų veiklos diversifikacijos formų schema (Ilbery,1988)

J.Jasaitis ir S. Šurkuvienė (2006, p. 85) pažymi, kad „svarbiausiu prioritetu šiuolaikinio strateginio valdymo procese turėtų būti visų regionų ir sektorių darnios plėtros įgyvendinimas. Nė viena vietovė, nežiūrint nedidelio jos gyventojų skaičiaus ar menkesnio indėlio į bendrą valstybės ūkį, negali likti „užkampiu“. Jokia gyvenamoji vietovė negali tapti kliūtimi visaverčiam asmenybės ugdymui ir vėlesniam socialiniam mobilumui“. Svarbu, kad mažiau urbanizuotų teritorijų gyventojai gebėtų keisti savo seniai nusistovėjusio verslo kryptį ir tuo pačiu prisidėtų prie darnios regioninės plėtros. Remiantis Regionų ekonominės plėtotos strategija (2002), išskiriama keletas darnios regioninės plėtros išeičių, pritaikant užsienio patirtį. Tai:

-., **lengvatiniai kreditai**. Jie užima svarbią vietą tiesioginės finansinės paramos priemonių grupėje. Jie gali būti išduodami nustatant mažesnes palūkanų normas, nustatant ilgesnį kredito gražinimo laiką ar numatant neribotą kredito sumą;

- **negražinamos subsidijos**. Valstybės taip pat skiria negražinamasias subsidijas įmonėms, nusprendusioms menkai išplėtotame regione įkurti naują pramoninį verslo objektą ar išplėsti esamą;

- **mokesčių režimas**. Mokesčių sumažinimas ar visiškas atleidimas nuo jų tam tikram laikui yra gana paplitęs regionų plėtotės įgyvendinimo svertas Vakarų šalyse“.

E. Ribašauskienė, D. Šalengaitė (2011, p.3) teigia, kad „Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis, Europos Sąjungos (ES) paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai programose ir nacionalinėse paramos priemonėse vis labiau ima dominuoti kaimo gyventojų verslumo skatinimas. Vienas iš verslumo elementų – noras ir mokėjimas pasinaudoti ES parama, kuria siekiama užtikrinti kaimo vietovių gyvybingumą” .

Pasak J. Jasaičio, (2006, p.87) „ekonominiai ir socialiniai procesai, sąlygojantys poindustrinės visuomenės formavimąsi, iš esmės keičia neurbanizuotų vietovių vaidmenį: “Išsivysčiusiose Vakarų valstybėse (ypač priskiriamose ES-15, t. y. iki naujųjų dešimties narių priėmimo 2004 m. gegužės 1 d.) besiformuojantis **europinis** kaimo plėtros modelis sąlygoja naujo požiūrio į kaimiškąsias vietas įsitvirtinimą. „Eurostato“ ir kitų šaltinių duomenimis, darbuotojų, dalyvaujančių tiesioginėje žemės ūkio gamyboje, skaičius sparčiai mažėja”.

R. Melnikienė (2010) pabrėžia, kad kaip viena iš alternatyvų būtų tai, kad ateityje kaimas galėtų būti panaudotas kaip rekreaciniai išteklių žmonių gyvenimo kokybei gerinti. Pasaulyje vis labiau populiarėjančios pensininkų gyvenvietės, besikuriančios kaip kartu gyvenanti bendruomenė, Lietuvoje dar tebėra „neatrasta žemė“.

LAEI studijoje „*Lietuvos žemės ūkis ir kaimo plėtra*“ (2005) akcentuojama: „Kaimo žmogus nuo seno yra įpratęs verstis tradiciniu verslu - žemdirbyste. Siaurėjant darbo rinkai, didėjant bedarbystei kaime, spartėjant integracijos į ES procesams vis didesnę reikšmę turi alternatyvūs tradicinei žemdirbyste kaimo verslai, bei netradicinis ūkininkavimas. Tradiciniai amatai – specialaus pasirengimo, gebėjimų ir įgūdžių reikalaujančios, iš kartos į kartą perduodamos ūkinės veiklos formos, grindžiamos daugiausia rankų darbu, nesudėtingų įrankių naudojimu, istoriškai susiklosčiusiomis technologijomis. Amatininkai dažniausiai iš vietinių žaliavų kuria autorinius dirbinius. Tradicinių amatų, kaip etninės kultūros išteklių, plėtra reikšminga dar ir tuo, kad ji vis dažniau tampa tautinės savigynos priemone, kad neigiami globalizacijos reiškiniai nesunaikintų regionų etninės kultūros tradicijų. Tradiciniais laikomi šie amatai: namų statyba, baldų, namų ūkio reikmenų, drabužių ir avalynės, papuošalų, muzikos instrumentų ir kitų dirbinių gamyba, išsaugojusi kaimo etnokultūrinės

tradicijas. Taip pat prie tradicinių amatų priskiriamas audimas, pynimas, mezgimas, verpimas, siuvinėjimas. Tradicinių amatų ir verslų produkcija įgyja vis didesnę paklausą šiuolaikinėje rinkoje.“

Minėtame leidinyje taip pat nurodyta: „Lietuvos gamtinės sąlygos palankios gyvuliams ir paukščiams, šeriamiems pašariniais grūdais ir žolėmis auginti, taip pat vandens telkinių žuvininkystei ir kailinei žvėrininkystei. Gana mažas dirvožemio, vandens ir oro užterštumas sudaro realias sąlygas plėtoti ekologiškų žemės ūkio produktų gamybą. Kaimyninių šalių patirtis rodo, kad ir mūsų šalyje žemės ūkio gamyba gali būti plėtojama netradicinėmis kryptimis. Be reikiamos valstybės paramos pažangos šiose srityse sunku tikėtis. Žemės ūkio rūmuose pradėjo veikti Informacinis kaimo verslų centras, kurio pagrindinis tikslas - rinkų paieška ir teikti metodinę pagalbą smulkiems kaimo amatininkams bei verslininkams“.

Apžvelgus mokslininkų išsakytas mintis ir išanalizavus parengtas strategijas, susijusias su darnia regionine plėtra, išryškėjo, kad šiuolaikinio kaimo šeimos ūkiai reikalauja didelio tiek vietos gyventojų, tiek valdžios atstovų dėmesio. Šie šeimos ūkiai tiesiog privalo evoliucionuoti, įgauti įvairesnių formų ir ieškoti naujų plėtros krypčių. Būtina suvokti, jog liekant prie tradicinių veiklų ūkių neįmanoma konkuruoti besikeičiančiame pasaulyje. Reikia ieškoti alternatyvų kurios užtikrintų stabilų šeimos verslo vystymąsi.

1.3. Kaimiškosios gyvenvietės raida ir perspektyvos

Regioninės politikos įstatyme (2002) ši politika apibūdinama kaip „valstybės institucijų ir kitų subjektų tikslinė veikla, kuria daromas diferencijuotas poveikis valstybės regionų socialinei ir ekonominei plėtrai, siekiant mažinti regionų socialinius ir ekonominius skirtumus bei išsivystymo netolygumus pačiuose regionuose, skatinti visoje valstybės teritorijoje tolygią ir tvarią plėtrą“. G. Mačys (2006), apibūdindamas regioninę politiką, teigia, kad jos tikslas – sumažinti atskirų valstybės regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus. Tai akcentuoja ir A. Valickas (2009) primindamas, jog regioninė politika yra viešosios politikos dalis. Jis išskiria Europos Sąjungos ir Lietuvos nacionalinę regioninę politiką.

Apibendrinant įvairių autorių regioninės politikos apibrėžimus, išryškėjo, kad pagrindinis regioninės politikos tikslas – sumažinti tokius tarpregioninius skirtumus, kurie gali sąlygoti socialinių konfliktų kilimą ir trukdo šalies socialinei – ekonominei plėtrai. Kaip teigia I. Kasinskaitė (2005, p.60), Europoje „poreikis bendrai spręsti regioninės politikos klausimus atsirado tuomet, kai pradėjo ryškėti skirtumai tarp atskirų Europos Sąjungos šalių“. Atsižvelgus į socialinius ir ekonominius veiksnius, išskiriami (Baršauskienė, 2005) tokie „regioninės politikos uždaviniai:

- padidinti vietinį darbo našumą, efektyviau panaudojant vietinius ekonominius išteklius;
- panaikinti ekonominius socialinius regionų skirtumus;
- pereiti prie programinio atskirų plėtros projektų finansavimo;
- užtikrinti visų regionų piliečių lygias galimybes į kokybiškesnį ir geresnį gyvenimą ir gyvenimo lygį;
- sukurti prielaidas tolesnei plėtrai“.

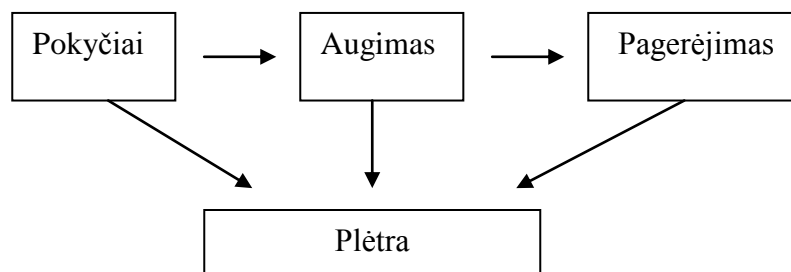
„Šių uždavinių sprendimas sudėtingas, ir reikalaujantis daug finansinių išteklių bei verslo plėtros pastangų, regioninės plėtros programų ir kitų dokumentų sudarymo, įgyvendinti jų nuostatas ir kontroliuoti šį procesą (Mačys, 2005, p. 83).

Šiuo metu Lietuvoje yra vykdoma ES regioninė ir nacionalinė (valstybės) regioninė politika. Jų tikslas yra tas pats – socialinė ir ekonominė sanglauda, tačiau ES kontekste Lietuva yra traktuojama kaip vienas regionas. Sukurta teisinė bazė, priimti įstatymai, reglamentuojantys regioninę politiką: „Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas“, „Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymas“, įvairios strategijos, pvz., „Lietuvos regioninės politikos iki 2013 metų strategija“, „Darnaus vystymosi strategija“, taip pat „Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo programa“ bei keletas kompleksinių plėtros investicinių programų, pvz., „Visagino regioninio centro kompleksinės plėtros 2008–2013 metų investicinė programa“. Parengti 2014-2020 metų laikotarpiui skirti dokumentai.

Regioninės plėtros politikos uždaviniai:

- užtikrinti stabilaus aukšto gyvenimo lygio galimybes visoms šalies bendruomenėms;
- didinti šalies regionų sanglaudą, mažinant jų ekonominius, socialinius, kultūros, išsilavinimo sąlygų ir administracinių gebėjimų skirtumus;
- užtikrinti darnią regionų ekonomikos plėtrą bei didinti jų konkurencingumą, atsižvelgiant į regionų ypatumus;
- tolydžiai plėtoti regionų fizinę ir socialinę infrastruktūrą; užtikrinti veiksmingą regionų vietinių išteklių naudojimą, racionalų regioninės plėtros finansavimą naudojant tiek šalies, tiek užsienio finansinių šaltinių lėšas, kaimo bendruomenių gyvybingumą ir plėtrą.

Šiuolaikinę plėtros sampratą J.V. Filipovas ir T.T. Avdejeva (2000, p.264) nagrinėja per trijų tarpusavyje susijusių kriterijų - pokyčiai, augimas, pagerėjimas – prizmę.

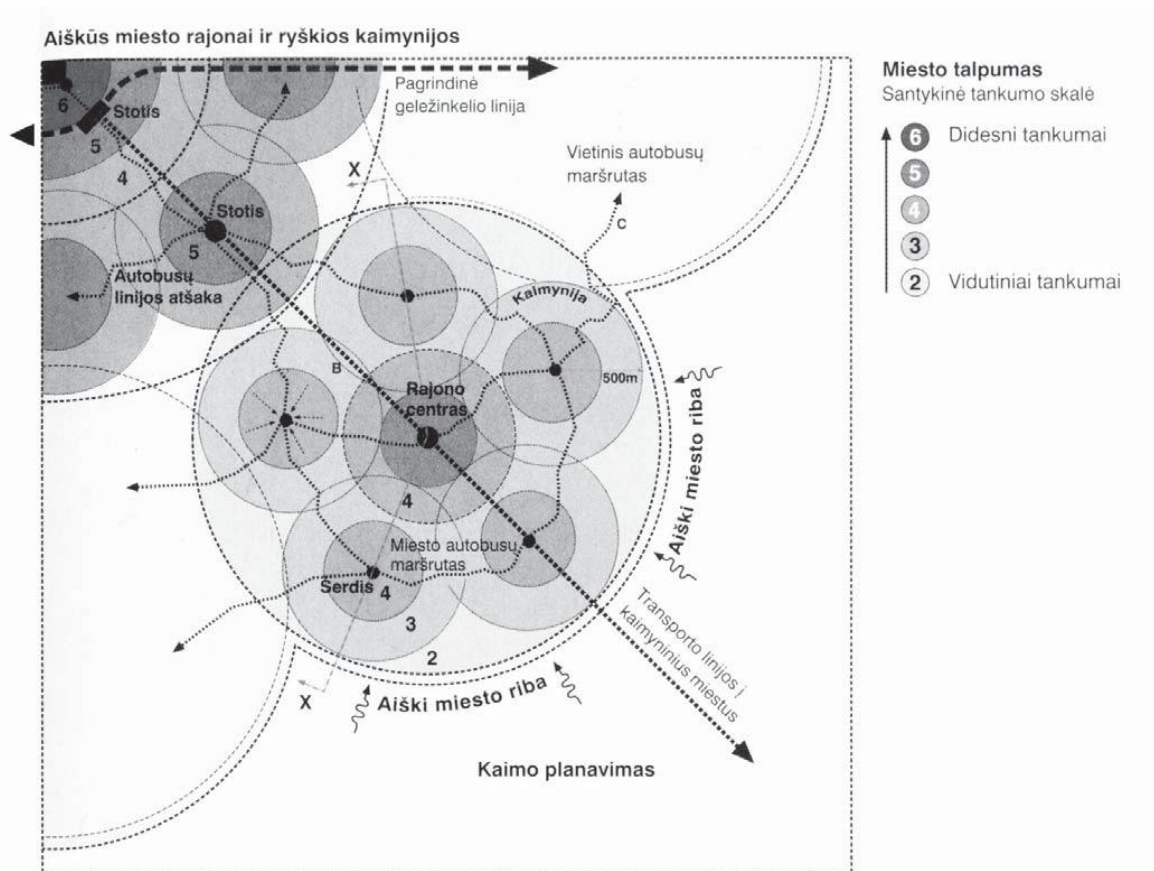
4 pav. šiuolaikinė plėtros samprata

Šaltinis: Šimelevič K., Bagdzevičienė R. Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą, KTU [žiūrėta 2013-09-28]. Prieiga per internetą: <http://www.lrti.lt/veikla/RP_RegProc.doc>

Edita Dokurnevič ir Rita Bagdzevičienė (2009) regiono plėtrą sąlyginai palygina su namo statyba, kurio pagrindas – žmogiškasis kapitalas. Iš pateiktų šiuolaikinės plėtros sampratų ir pav. 4 matoma, jog bet koks augimas neįmanomas be pokyčių kurių dėka juntamas pagerėjimas ir visi šie plėtros kriterijai yra tarpusavyje susiję.

J.Jasaitis (2006, p.87) pastebi, kad „ekonominiai ir socialiniai procesai, sąlygojantys poindustrinės visuomenės formavimąsi, iš esmės keičia neurbanizuotų vietovių vaidmenį. Modernizuojami keliai, greitaiegių transporto priemonių plitimas, ypač naujųjų informacinių technologijų panaudojimas atveria naujas šių vietovių galimybes dalyvauti ūkio plėtroje tiek valstybiniu, tiek ir tarptautiniu lygmeniu. Nauji verslo centrai gali būti steigiami visur, kur tik yra prieiga prie greitojo interneto ir patogus susisiekimas. Stipriai keičiasi kaimo gyventojų struktūra, formuojasi naujos šių vietovių funkcijos“.

Taigi matome, kad šiuolaikinė visuomenė tiek urbanizuotose teritorijose, tiek mažiau urbanizuotose arba neurbanizuotose teritorijose įsivaizduojama kaip išsilavinusi, save realizuojanti, gyvenanti saugioje ir sveikoje aplinkoje. Ši visuomenė turi turėti visus infrastruktūros privalumus, naudotis puikiais keliais, susisiekimo, ryšių, telekomunikacijų priemonėmis. Norit visą tai pasiekti svarbu apibrėžti svarbias vietovių vystymosi kryptis.

5 pav. Kompaktiško miestų ir kitų urbanizuotų teritorijų užstatymo modelis

Šaltinis: Andrew Wright Associates for the Urban Task Force

Vis labiau besivystant miesto infrastruktūrai (žr. 5 pav.), jam besiplečiant neurbanizuotų ar kaimiškų vietovių sąskaita, vyksta regionų, mikrorajonų gyvenamosios aplinkos pokyčiai. Keičiasi pačių vietos gyventojų gyvenamosios vietos suvokimas, jų darbo vieta bei aplinka. Atsiranda galimybės ir priežastys keisti darbo pobūdį, gyvenimo ir laisvalaikio vietas. Svarbu šį periodą, kai prie miesto esančios teritorijos yra užstatomos, įvertinti vietos gyventojų poreikius, kad jų interesai ir susiformavę poreikiai nenukentėtų. Reikia įvertinti, ar urbanizuojama teritorija kuriasi darniai, nepažeidžiant gamtosauginių reikalavimų, susiformavusių saugotinių etnografinių tradicijų bei amatų.

1.4. Miestelių vaidmens pokyčiai: nuo stagnacijos prie aktyvios ūkinės ir kultūrinės veiklos

Per pastaruosius metus pastebima bendra kaimiškų vietovių atgimimo tendencija. Tam įtakos turi kaimuose susibūrusios bendruomenės, kurios organizuoja įvairiausių renginių, bendrą veiklą tiek aplinkos, tiek gyvenimo kokybės gerinimui. Šios veiklos egzistavimui didelę įtaką turi įvairiausi kaimo rėmimo fondai, kurių pagalba yra vienijami vietos bendruomenių nariai. Vis dažniau Lietuvos kaimas atgauna jam būdingą veidą, kai yra atgaivinami tradiciniai amatai, atkuriamas etnografinis

paveldas, renkama tautosaka, užrašomos tose vietovėse sklindančios legendos, prisimenami senieji papročiai. J. Jasaitis (2008, p. 15) primena, kad „kaimiškosios vietovės, sudarančios per 97 proc. valstybės teritorijos, turi ypatingą reikšmę jos raidai, visuomenės gyvenimo kokybei ir saugumui. Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centro tyrimai, atlikti vykdant EQUAL programą, atskleidė, kad dar labiau šis vaidmuo sustiprėja postindustrinėje visuomenėje, kai naujosios informacinės technologijos atveria galimybę tiek pramonės objektus, tiek paslaugas teikiančias įmones išdėstyti tolygiau visoje valstybės teritorijoje, o darbuotojams, kaip jau ir minėta, neretai nebūtina apsigyventi netoli darbovietės“.

Laikantis apdairumo principo, ūkinė veikla turi daryti kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai (neviršyti leistinų poveikio normų). Svarbų vaidmenį čia turi vaidinti planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas ir strateginis ūkio vystymosi programų ir planų įgyvendinimo pasekmių aplinkai vertinimas (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2003).

Nacionalinė darnaus vystymosi (2003) strategija taip pat numato, kad kaimiškos vietovės kuo labiau būtų patrauklios naujų veiklų bei verslų atsiradimui, tokiu būdu būtų išlaikyta pusiausvyra tarp miesto ir kaimo gyventojų. Kaimiška vietovė turi būti patraukli gyventi, kurti šeimas, ilsėtis, mokytis bei dirbti.

Miestelių vaidmuo mažiau urbanizuotose teritorijose atlieka labai svarbų vaidmenį vietos gyventojų gyvenime. Juk dažnai maži miesteliai yra istoriškai susiformavę traukos centrai. Čia galima užsukti į parduotuvę, biblioteką, pašto skyrių ar bendruomenės namus. Džiugu, kai yra galimybė apsilankyti medicinos punkte. Istoriškai susiformavusiuose miesteliuose neretai stovi veikiančios bažnyčios, kur vietos gyventojai renkasi maldai. Po pamaldų gyventojai linkę aptarti įvairiausias naujienas, problemas, apsilankyti miestelio įstaigose. Visa tai padeda formuoti aplinkinių kaimų ir paties miestelio gyventojų santykius, padeda burtis į bendruomenės bendrai veiklai.

1.5. Šiuolaikinė miesto ir kaimo partnerystė

Jau nuo seno susiformavęs požiūris į miesto ir kaimo partnerystę šių dienų bendruomenėje netenka prasmės. Toks požiūris, kai kaimiška vietovė laikoma tik kaip žemės ūkio produktų gamybos teritorija, yra nešiuolaikiškas, pasenęs. Šiuolaikinė kaimo samprata išreiškia naują požiūrį į gyvenimo, darbo kokybę, galimų išteklių panaudojimą, kuriant gyvenamąją bei darbo aplinką. Tai galimybė plėtoti ir kurti verslą, naudojantis kaimo rėmimo programomis ir kitomis teikiamomis lengvatomis.

J. Čaplikas (1996) atskleidžia, jog mokslinėje literatūroje galima matyti du skirtingus požiūrius į santykį tarp miesto ir kaimo:

„**Miesto ir kaimo dichotomija grindžiamas požiūris.** Pagrindinis šio požiūrio bruožas – vienpusis miesto ir kaimo ekonominės sąveikos traktavimas. Įžvelgiamas tik kaimo išteklių telkimas miestų augimui“ (Čeplikas, 1996)

„**Miesto ir kaimo sąveika grindžiamas požiūris.** Pagrindinis šio požiūrio bruožas – miesto ir kaimo vieningos erdvės ir neatskiriamumo traktavimas. Daugelis mokslininkų (De Rose, Rauch, Bartel, Engel), prisilaikančių šio požiūrio, akcentuoja, kad miestas ir kaimas yra vieninga sistema. Sąveika yra grindžiama principu: miestas negali visapusiškai funkcionuoti be kaimo, kaimas – be miesto“ (Čeplikas, 1996). R. Melnikienė (2010) įvardija, jog „kaimas yra miesto maitintojas, todėl norint užtikrinti pakankamo maisto kiekio gamybą, valstybė turi paremti žemdirbius, kad jie liktų gyventi kaime“. Autorės išsakytą mintį galima papildyti primenant, kad kaimas yra ir tautiškumo lopšys, ir tradicinių amatų sergėtojas. Tai ir rekreacinės teritorijos, kaimo turizmo bei poilsio zonos.

Kaimo ir miesto ryšių analizė rodo, kad vienas be kito egzistuoti negali. Juk puikiai žinoma, kad be kaimiškose vietovėse užaugintų maisto produktų miestas egzistuoti negalėtų, o ir **šiuolaikinis – modernus** kaimas be realizuojamų produktų rinkų ir priemonių tiems produktams pagaminti taip pat neišsiverstų. Taip pat matoma darbo ir gyvenamosios aplinkos derinimo tendencija tarp miesto ir kaimo. Kaimiška vietovė - tai ekologiška, saugi bei rami aplinka poilsiui ir kūrybai. R. Melnikienė (2010) įvardija, kad Lietuvoje, skirstant teritoriją į kaimą ir miestą, šiuo metu remiamasi ne regioniniu, bet iš atskirų taškų – gyvenviečių – susidedančiu kaimo apibrėžimu. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programoje nurodoma, kad „Kaimo vietovė – kaimas, miestelis ar miestas, kurio gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst., išskyrus savivaldybės centrą, jei priemonės aprašyme ar jos įgyvendinimo taisyklėse nenustatyta kitaip“. Toks kaimo apibrėžimas susijęs su tuo, kad ***Lietuvoje šiuo metu nėra oficialiai priimto regionų skirstymo į kaimiškus ir miestiškus.***

Vilma Atkočiūnienė (2010) įvardija 6 miesto ir kaimo ryšių tipus:

1. Namų ir darbo ryšiai;
2. „Centrinės vietos“ ryšiai;
3. Ryšiai tarp miesto ir kaimo įmonių;
4. Kaimiškosios vietovės kaip vartojimo vietovės miestų gyventojams;
5. Kaimiškosios vietovės kaip miestų infrastruktūros atrama;
6. Kaimiškosios vietovės kaip atviros erdvės miestų vietovėms.

Vis dažniau Lietuvos kaimuose žmonės linkę gyventi, kurti šeimas, bet tuo tarpu dirbti neretai pasirenka miesto vietovę. Jau nusistovėjęs Lietuvos administracinis suskirstymas sieja kaimiškas vietoves su seniūnijų centrais, pastarąsias su rajono centrais, o šiuos su didmiesčiais. Dažnas ryšys tarp miesto ir kaimo įmonių, kai bendra gamyba vykdoma tiek kaimiškoje, tiek miesto teritorijoje, arba

žaliavų gamybos įmonė įsikūrusi kaime, o perdirbimo – mieste. Šių įmonių darbuotojai dažniausiai taip pat įsikūrę tiek mieste, tiek kaime. Dažnas miesto gyventojas kaimiškoje teritorijoje turi vasarnamį, kur leidžia atostogas ar savaitgalius. Vis dažniau miesto gyventojai linkę rinktis kaimuose įsikūrusias kaimo turizmo sodybas kaip vietas, kuriose ilsimasi, švenčiamos įvairios tiek įmonių, tiek asmeninės šventės.

2. BENDRUOMENINIS JUDĖJIMAS KAIMIŠKOSIOSE VIETOVĖSE

Pastaruoju metu pastebimos tendencijos, kad vis daugiau atsiranda kaime tokių žmonių, kurie domisi ne tik savo ūkiu, savo šeima, bet jie nori aktyviai dalyvauti bendruomeniniame gyvenime, nori prisidėti prie vietos socialinės ir kultūrinės veiklos. Visi šie žmonės stipriai veikia bendruomenės gyvenimą ir priverčia mažiau aktyvius vietos gyventojus įsijungti į visuomeninį gyvenimą. Bendruomenių aktyvistai ir nariai dirba visuomeniniais pagrindais, negauna už savo darbą piniginio atlygio.

Kaip teigia E. Ribašauskienė, E. Kairytė (2007), dalis kaimo bendruomenių ir vietos veiklos grupių organizaciniu požiūriu dar silpnos. Jų narių kvalifikacijos tobulinimo sistema nelabai efektyvi. Šiuolaikinėms bendruomenėms vis dar trūksta didesnio tarptautinio bendradarbiavimo, bendruomenės tarpusavyje bendrauja tik savo vadovų ar narių asmeninių pažinčių pagrindu. Daug dėmesio skiriama savo vidinėms problemoms ir nesvarstomos galimybės jas išspręsti, susijungus kartu. Bendruomenės savo veiklą plėtoja remiantis tiktai savo pačių įgytomis žiniomis ir patirtimi, retai imami teigiami pavyzdžiai iš tarptautinės bendruomenių kūrimosi ir veiklos praktikos.

Tuo atveju, kai kaimo bendruomenės, anot V. Akočiūnienės (2004), veikla grindžiama gyventojų poreikiais, žmonės yra sugrupuojami pagal poreikius, jiems užkabinamos „etiketės“ ir pamažu jie tampa vartotojais, vis „augindami“ savo problemas ir poreikius, kad tik gautų pagalbą. Veikla, grindžiama narių gebėjimais, yra daug įdomesnė ir patrauklesnė. Tereikia atlikti savo kaimo „inventorizaciją“ – kiekvienas žmogus turi sugebėjimų, ar yra kažkuo svarbus. Stipri bendruomenė yra ta, kuri pripažįsta šiuos sugebėjimus ir užtikrina, kad šie sugebėjimai būtų išnaudoti.

Naujoji viešojo vadyba taip pat akcentuoja tokius principus, kaip bendruomenės valdžia: įgaliojimas, o ne tarnavimas, decentralizuota valdžia – nuo hierarchijos prie dalyvavimo (Osborne, 1992). Dažnai vietos gyventojai kaimo bendruomenės organizaciją suvokia kaip valdžią, o ne kaip jų, kaimo žmonių, susibūrusį į vieną organizaciją, bendrą darbą, kurio sėkmė priklauso nuo visų indėlio.

Išnagrinėtos mokslinės literatūros analizė rodo, kad Lietuvos kaimui ir jame veikiančioms bendruomenėms, nepaisant jų svarbos ir nemenkos patirties, visgi dar trūksta savianalizės ir perspektyvinio mastymo. Labai svarbu suvokti šio reikšmingo reiškinių svarbą, atkreipti dėmesį ne tik į ekonominius, bet ir kultūrinius ir dvasinius poreikius bei motyvus. Norint įtraukti į bendruomenės veiklą kuo daugiau vietos gyventojų, reikia išsiaiškinti gyventojų poreikius ir gebėjimus, ieškoti žmonių, norinčių ir sugebančių dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir galinčių duoti naudos ne tik sau, bet ir visai bendruomenei.

V. Pruskus (2003, 93 p.) akcentuoja, kad „kiekvienoje bendruomenėje yra dvi amžiaus grupės, kurioms reikia papildomo dėmesio ir globos. Tai senukai ir vaikai. Vaikystę priimta laikyti šviesiausiu gyvenimo etapu. Tuo tarpu senatvė yra žymiai sunkesnis ir liūdnesnis gyvenimo etapas. Jis susijęs su tam tikrais negrįžtamais praradimais, kurie įtakoja žmogaus savijautą ar elgseną. Žmonės pajunta nereikalingumo jausmą. Šią tuštumą užpildyti gali bendraudami su artimaisiais, giminaičiais ar draugais. Bendruomenė padeda šiam žmogui įtraukdama į savo veiklą“. Vietos bendruomenė, suburdama gyventojus, sukuria ir galimybę skirtingoms amžiaus grupėms bendrauti tarpusavyje, užsiimti jiems svarbiais ir įdomiais projektais. Bendruomenių, skirtingai nuo kitų organizacijų, pagrindinis ypatumas ir yra žmonių subūrimas, visų jų interesų paisymas, neišskiriant atskirų amžiaus grupių, pomėgių ar pažiūrų.

Žmonės kaimo bendruomenės veikloje gali dalyvauti įvairiais būdais, nebūtinai būdami centrinės grupės nariais. Tai dar vienas bendruomenės veiklos ypatumas. Bendruomenėje pagal nerašytas taisykles įvairius darbus ir užduotis nariai pasiskirsto, tarpusavyje esant vienam ar keliems koordinatoriams. Tarkim, jeigu reikia sukurti projektą vienai ar kitai veiklai remti, tai prie šio darbo susirenka tie žmonės, kurie turi reikiamų įgūdžių tai padaryti, kurie yra susidūrę su šiuo darbu. Organizuojant renginį, aktyviau pasireiškia tie žmonės, kurie dalyvauja kaimo saviveiklos kolektyvuose (kapeloje, chore, teatro ratelyje ir pan.).

Daug žmonių, turinčių tam tikrų sugebėjimų, nesugeba atsiskleisti ir parodyti savo turimą potencialą aplinkiniams. Dar vienas kaimo bendruomenės veiklos ypatumas yra gebėti surasti tokius žmones, padėti jiems įsilieti į visuomeninę veiklą, tapti vietos bendruomenė reikšminga dalimi.

2.1. Vietos bendruomenių renesansas naujų iššūkių akivaizdoje

Kaip teigia J. Jasaitis (2013) „vykstant kardinalioms politinėms ir ekonominėms reformoms, mūsų valstybės kaimiškosios vietovės patyrė ir neigiamą permainų poveikį: mažesnėse gyvenvietėse uždarytos kultūros, švietimo ir sveikatos apsaugos įstaigos, bankrutavo kaimo parduotuvės, buitinio aptarnavimo įmonės. Vietos bendruomenių atstovai pažymi, kad kaimo gyventojai neteko būtinų sveikatos apsaugos ir kitų socialinių paslaugų, neišspręstos senyvų ir ligotų kaimiečių globos problemos. Kaimų gyventojų anksčiau įgyta kvalifikacija neretai nebeatitinka šiuolaikinės darbo rinkos reikalavimų. Jie jaučiasi nesaugūs tiek ekonomine, tiek socialine, tiek net ir fizine prasme. Iš kaimiškųjų vietovių išvyksta jose veiklos perspektyvų nerandantis jaunimas“. Visa tai daro didelę įtaką vietos gyventojų gyvenimo kokybei, vietos verslo plėtrai, bei naujų veiklų atsiradimui. Kaimo žmogus jaučiasi nesaugus, jis abejoja dėl savo rytdienos, nejaučia stabilumo.

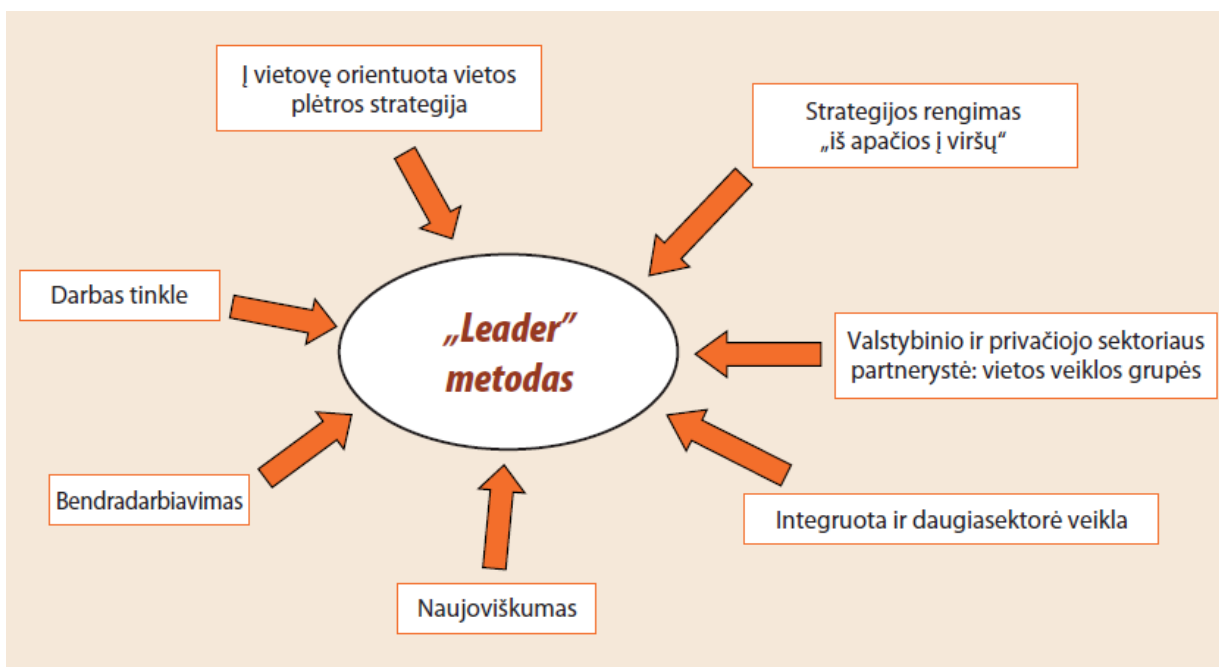
„Vietos bendruomenėse galime matyti, kad vyksta tam tikras veiksmas – institucinis, kultūrinis, socialinis (tokią vietos bendruomenę vadiname funkcionalia, kitaip tariant, - veiklia, darbinga), o būtent funkcionalioje vietos bendruomenėje formuojasi tam tikras gyvenimo būdas (papročiai, tradicijos)“ - teigia S. Nefas (2007). Tokiu būdu bendruomenės tampa vis labiau reikšmingos ir darančios įtaką vietos gyvenime. Kaip teigia G. McAlinden (2003), „nedidelė grupė kartu dirbančių žmonių turi suvokti savo kaip grupės, atstovaujančios platesnei bendruomenei, vaidmenį. Nuolatinis iššūkis – plačiosios bendruomenės įtraukimas į planavimo ir įgyvendinimo procesus, kitų skatinimas dalyvauti bendruomenės veikloje – įsitraukiant į grupės veiklą arba rengiant programas ir projektus“.

Pasak G. Farell ir S. Thirion (2007), „svarbiausia bendruomenei išmokti naudoti įvairias priemones, kurių tikslas sužadinti ir užtikrinti bendruomenės narių aktyvią bei suinteresuotą veiklą. Bendruomenės gyvybingumas bei priimamų sprendimų efektyvumas labai priklauso ir nuo bendruomenės gebėjimo palaikyti demokratijos dvasią, taip pat iškelti tikrus bendruomenės lyderius, galinčius mobilizuoti bendruomenę“. R. Melnikienė (2010) pabrėžia, kad „kaip viena iš alternatyvų būtų tai, kad ateityje kaimas galėtų būti panaudotas kaip rekreaciniai išteklių pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybei gerinti.

Vietos bendruomenei naujų iššūkių akivaizdoje svarbu nelikti nuošalyje, dalyvauti visuose su vietos problemomis susijusiuose sprendimuose. Kadangi bendruomenė yra arčiausiai vietos gyventojų, jos pagrindinis uždavinys – atstovauti kaimo gyventojui, padėti išspręsti visas kaimo problemas susijusias su infrastruktūros gerinimu ir plėtra, socialine aplinka, saugiu ir oriu gyvenimu, verslo plėtra bei etnokultūrinių – tradicinių veiklų išsaugojimu bei puoselėjimu.

2.2. LEADER iniciatyvos raida ir Vietos veiklos grupių (VVG) susiformavimas

LEADER – tai Europos Bendrijos iniciatyva, kurios tikslas yra įdiegti naują požiūrį į kaimo plėtrą ir jį išbandyti. 1991 m. pradėtas taikyti „LEADER“ metodas sudarė ES kaimo vietovėms sąlygas aktyviai kurti savo ateitį. Laikui bėgant šis metodas, kaip ir kitos Bendros žemės ūkio politikos (BŽŪP) dalys, tobulėjo. Vertinimo ir suinteresuotųjų kaimo vietovių grupių pateikta informacija rodo, kad „LEADER“ metodas yra priemonė, kuri gerai veikia įvairiomis aplinkybėmis ir skirtingų tipų vietovėse, todėl naudojant šį metodą kaimo politikos formavimo mechanizmą galima pritaikyti labai įvairiems kaimo vietovių poreikiams. Dėl to jis tapo sudėtine kaimo plėtros politikos dalimi. „LEADER“ metodas, skatinantis vietos gyventojus ir organizacijas dalyvauti rengiant ir įgyvendinant tvariojo vystymosi strategiją, pasirodė kaip efektyvi būsimos kaimo politikos priemonė.

6 pav. Septyni pagrindiniai LEADER elementai (*LEADER metodas Pagrindai*, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2006)

„LEADER“ nuo kitų, tradiciškesnių kaimo politikos priemonių skiriasi tuo, kad nurodo ne tai, „kas“ turi būti padaryta, o „kaip“ tai daryti. „LEADER“ metodą sudaro septyni pagrindiniai elementai (žr. 6 pav.) Taikant šį metodą visi elementai papildo vienas kitą ir naudingai sąveikauja, ilgam pagerindami kaimų dinamiką ir didindami jų galimybes spręsti savo problemas“ (LEADER metodas..., 2006).

Pasak Lazarevaitės ir kitų (2006) „daugiafunkcinio žemės ūkio ir kaimo daugiafunkcionalumo idėjos yra priimtinos ne tik Vakarų Europai. Jų pagrindas – skirtingas: pirmosios – tradicinis žemės ūkis, antrosios – kaimo vietovės funkcionalumas. Bet pastaroji, būdama platesnė ir kartu integruodama daugiafunkcinį žemės ūkį į žemės ūkio funkciją, išreiškia suderinamumo principą tarp individualaus ir bendruomeninio požiūrio į kaimo plėtrą, t. y. tarp individualumo ir organizuotumo (Lazarevaitė ir kt., 2006, p. 122). Lietuvai 2004 metais tapus Europos Sąjungos nare, buvo pradėta įgyvendinti LEADER+ pobūdžio priemonė, skatinanti kaimo plėtrą ugdant ir stiprinant vietos gyventojų gebėjimą dirbti kartu. LEADER+ pobūdžio priemonės tikslas – įvaldyti LEADER metodiką, įgyvendinant kaimo plėtros strategijas ir pasirengti LEADER metodą įgyvendinti ateityje. LEADER+ priemonei įgyvendinti įsteigtos VVG (vietos veiklos grupės), ėmė kurtis kaimo bendruomenės. LEADER+ priemonės Lietuvoje pagrindinis dėmesys buvo skiriamas veiklai, susijusiai su įgūdžių įgijimu“.

V. Atkočiūnienė (2008) akcentuoja, kad „LEADER+ pobūdžio priemonės vienas svarbiausių tikslų – aktyvinti kaimo žmones, kaimo bendruomenes ir partnerystės organizacijas, skatinti veiklą,

inovacijas, stiprinti kaimo vietovių konkurencingumą, mažinti atotrūkį tarp miesto ir kaimo“. Pasak V. Atkočiūnienės, „partnerystės grupė yra tas institucinis mechanizmas, kuris suteikia galimybes derinti skirtingus vietos bendruomenę sudarančių grupių interesus. Siekiant, kad vietos plėtra būtų dinamiška, reikia jungtis į regioninius, nacionalinius, tarptautinius partnerystės tinklus ir bendradarbiauti. Būtent tokiais tinklais geriau perduodama informacija, novatoriškos idėjos, kurios savo ruožtu sukuria prielaidas naujiems kaimo plėtros projektams“.

J. Jasaitis akcentuoja (2013), kad jau kelinti metai Lietuvoje vis labiau prigyja LEADER **programos** sąvoka, pakeisdama „iniciatyvos“, „priemonės“ ar „metodo“ sąvokas, neretai atsiradusias ir dėl netikslaus tekstų vertimo į lietuvių kalbą. Programa išreiškia tęstinę veiklos pobūdį, jai būdingą sistemiškumą ir nuoseklumą. Pavyzdžiui, A. Poviliūnas (2010) pažymi, kad „didžiausią pavojų kaimo bendruomenėms kelia silpstančios kaimo institucinės infrastruktūros, ekonominės raidos stagnacija, kurią lemia potencialių darbuotojų emigracija iš kaimo ir kaimo gyventojų senėjimas. Procesus išjudinti galėtų tik naujų darbo vietų kūrimas, papildomas darbas arba darbas ne visą darbo dieną, šeimos įsipareigojimų ir darbo galimybių derinimas. Iš dalies šiuos uždavinius, kaip rodo užsienio šalių patirtis, gali padėti spręsti LEADER **programa**, kuri ir Lietuvoje vis labiau įsibėgėja“ . LEADER programoje „Vietos veiklos grupė“ – tai viešųjų ir privačių partnerių, kuriančių bendrą kaimo vietovės plėtros strategiją ir novatorišką veiklą, sąjunga. Šie partneriai turi atstovauti svarbiausiems vietos ekonominio ir socialinio gyvenimo veikėjams, įvairiems su aplinka, kultūrine ir socialine integracija susijusiems sektoriams ir asociacijoms (Nevyriausybinės..., 2008).

„LEADER“ vertę įrodo daug pastaraisiais metais remtų vertingų projektų, turėjusių realios įtakos kasdieniniam kaimo vietovėse gyvenančių žmonių gyvenimui“ (LEADER metodas..., 2006).

Projektų įgyvendinimo statistika

Projektų, įgyvendinamų pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos priemones „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ (planavimo būdu) ir „LEADER metodo įgyvendinimas“, apžvalga	Iš viso
„Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ planavimo būdu įgyvendinamų projektų apžvalga	
Patvirtintų projektų pasiūlymų 2009–2013 m. skaičius:	
Nerezerviniai projektai	260
Rezerviniai projektai	57
Pateiktų projektų paraiškų skaičius	296
Pasirašytų projektų paraiškų skaičius	249
Patvirtinta paramos suma (mln. Lt)	116,287
Panaudota paramos suma (mln. Lt)	88,473
Pagal LEADER metodą įgyvendinamų vietos projektų apžvalga	
VVG, kurioms skirta parama strategijoms įgyvendinti	51
Gautų vietos projektų paraiškų skaičius	3118
Patvirtinta paramos suma vietos projektams (mln. Lt)	294,597
Panaudota vietos projektų paramos suma (mln. Lt)	190,358
Įgyvendintų vietos projektų skaičius	871
Gautų/patvirtintų teritorinio bendradarbiavimo projektų skaičius	33/23
Gautų/patvirtintų tarptautinio bendradarbiavimo projektų skaičius	49/32
Panaudota paramos suma VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti (mln. Lt)	11,819

(<http://www.LEADERlietuva.lt/news/245/81/Kvieciame-susipazinti-su-2013-m-rugpjucio-menesio-parengta-LEADER-igyvendinimo-statistika.html>)

VVG susiformavimas ir LEADER lėšų panaudojimas yra labai svarbus reiškinys vietos infrastruktūros plėtrai. Šių priemonių dėka mažai urbanizuotos teritorijos įgauna papildomą postūmį vietos socialinio, kultūrinio bei etnografinio, tradicinio paveldo plėtrai.

2.3. VVG dalyvavimas nacionaliniame kaimo tinkle

Vietos veiklos grupės (toliau – VVG). Lietuvoje jau 2004 metais buvo įsteigtos 34 VVG, siekiančios aktyviai dalyvauti įgyvendinant *LEADER+ programą*. Dauguma asmenų, aktyviai dalyvaujančių VVG veikloje, mato galimybę veikiant kartu teigiamai įtakoti savo gyvenamosios vietovės gyvenimą, yra įsitikini, kad tik kartu dirbant galima įveikti skurdą ir socialinę atskirtį kaimo vietovėse. Dabar jų yra 52. Susikūrė žuvininkystės VVG. Kuriasi miesto VVG. Atsiranda daugiasektorinis jų finansavimas.

LEADER programos būdu numatoma skatinti kaimo plėtrą, plėtojant vietos iniciatyvas ir partnerystę. Tai padėtų:

skatinti vietos iniciatyvas ir partnerystę, įtraukiant kaimo bendruomenės, verslo ir vietos valdžios atstovus;

telkti kaimo gyventojus ir ugdyti jų gebėjimus veikti kartu;

rengti integruotas vietos plėtros strategijas ir organizuoti jų įgyvendinimą naujais būdais ir metodais tikslingai naudojant vietos išteklius ir viešąją paramą.

Tokios priemonės padeda įgyvendinti vietos plėtros strategijas, tarptertorinius ir tarptautinius bendradarbiavimo projektus, užtikrinti efektyvią VVG veiklą (Vidaus reikalų ministerija, 2007).

VVG – savanoriškai susibūrusi, bent tris sektorius jungiančių privačių, visuomeninių, valstybinių ir vietos valdžios organizacijų asociacija, turinti aiškiai apibrėžtą atstovaujama teritoriją, organizacinę struktūrą. Ji atstovauja ekonominiu ir fiziniu (geografiniu) atžvilgiu vientisą teritoriją. VVG atstovaujama teritorija gali apimti vieną arba kelias savivaldybes ar kelių savivaldybių teritorijų dalį (VVG samprata, 2008). VVG – tai įrankis, padedantis ugdyti kaimo žmonių pilietiškumą, todėl demokratiją ir interesų atstovavimą visų pirma būtina užtikrinti pačios VVG viduje.

Žemės ūkio ir kaimo plėtroje dalyvauja įvairios institucijos ir struktūros, siekiančios paspartinti ūkio plėtrą kaimo vietovėse. Siekiant stiprinti jų vaidmenį kaimo plėtros procese, skatinti keitimąsi žiniomis ir gerosios praktikos pavyzdžiais, 2009 metais buvo sukurtas nacionalinis Lietuvos kaimo tinklas. Tai viena priemonių, skirtų sėkmingam KPP įgyvendinimui. **Lietuvos kaimo tinklas** yra atvira struktūra, todėl dalyvauti jo veikloje gali visos su KPP įgyvendinimu susijusios bei kitaip prie žemės, miškų ir maisto ūkio ir kaimo plėtros prisidedančios nevyriausybinės organizacijos, kaimo bendruomenės, vietos veiklos grupės, mokslo institucijos, verslo sektoriui atstovaujančios organizacijos, savivaldybės, valstybės institucijos, įstaigos. Privatūs juridiniai asmenys (įmonės) negali būti Tinklo nariais.

Tinklo misija – sukurti nacionalinį ir tarptautinį forumą, kuris užtikrintų plačią informacijos, gerosios patirties apie kaimo plėtrą sklaidą bei keitimąsi ją galimybes. Keitimasis informacija ir gerąją patirtimi bei aktyvus bendradarbiavimas turi būti užtikrinamas vietiniu, regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu. Taip pat yra siekiama, kad gerosios patirties sklaida apimtų ne tik kaimo plėtrą, bet ir regioninę plėtrą bei aplinkosaugos politiką. **Pagrindinis tinklo uždavinys** – sujungus kaimo plėtros procese dalyvaujančias valstybės institucijas, įstaigas bei nevyriausybinės organizacijas, mokslo institucijas, verslo sektoriui atstovaujančias institucijas siekti darnios kaimo ir žemės ūkio plėtros.

Tinklo įkūrimui ir administravimui bei veiksmų plano priemonėms įgyvendinti lėšos yra skiriamos iš KPP priemonės „Techninė pagalba“ veiklos sričiai „Nacionalinis kaimo tinklas“ skiriamų lėšų. **Pagal šią veiklos sritį remiamos kryptys, numatytos tinklo veiksmų programoje:**

- pirmoji kryptis – žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros patirties ir pokyčių nustatymas, rinkimas, sisteminimas, analizė, apibendrinimas ir pasiūlymų teikimas;
- antroji kryptis – patirties žemės ūkio, maisto ūkio ir kaimo plėtros srityse ir kitos susijusios informacijos sklaida;
- trečioji kryptis – mokymo programų rengimas vietos veiklos grupėms, mokomųjų renginių, susijusių su parengtomis mokymo programomis, organizavimas, techninė ir metodinė pagalba įgyvendinant LEADER metodą;
- ketvirtoji kryptis – techninė pagalba regioniniam ir tarptautiniam kaimo plėtros dalyvių bendradarbiavimui;
- penktoji kryptis – kaimo plėtros dalyvių interesų atstovavimas Europos Sąjungos organizacijose;
- šeštoji kryptis – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos inicijuotų projektų, susijusių su žemės ūkiu, maisto ūkiu ir kaimo plėtra, įgyvendinimas;
- septintoji kryptis – Tinklo valdymas.

Paramos gali kreiptis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu patvirtinti tinklo nariai. Pagal trečiąją kryptį tinkamais pareiškėjais yra Programos LEADER ir žemdirbių mokymo metodikos centras (prašant paramos projektams, susijusiems su mokymo programų rengimu VVG, mokomųjų renginių, susijusių su parengtomis mokymo programomis, organizavimu) bei VVG tinklas ir pačios VVG (prašant paramos projektams, susijusiems su technine ir metodine pagalba įgyvendinant LEADER metodą). Pagal penktąją ir šeštąją kryptis tinkamais pareiškėjais laikomi Tinklo nariai, nurodyti tinklo Veiksmų plane.

2.4. Bendruomeninio judėjimo tarptautiškumas

Regioninės **konvergencijos** (suartėjimo) kontekste, sąvoka „regionas“ reiškia teritorinį vienetą, kuris pagal pasirinktą vertinimo kriterijų skiriasi nuo kitų vienetų. Kitaip tariant, vieno pasirinkto kriterijaus pagrindu teritoriją galima suskirstyti į regionus. A. Kilijonienė ir J. Bruneckienė (2011) pažymi, kad vertinimo kriterijai gali būti labai įvairūs: ekonomikos išsivystymo lygis, jos augimo

tempai, teritorinė ūkio struktūra, gyventojų tankumas, gyventojų prieaugis, gamybinės specializacijos lygis, technologinė pažanga ir pan.

Panagrinėsime du atvejus, kurių dėka atskleisime vietos bendruomenių tarptautinio bendradarbiavimo svarbą. Pirmą pavyzdį nagrinėsime, pasiremiant darbo autoriaus patirtimi. Rokiškio rajono Kavoliškio kaimo bendruomenė jau prieš 6 metus užmezgė glaudžius ryšius su Suomijos Liperio vietos bendruomene. Ši draugystė užsimezgė dėka lietuvės, kuri emigravo į Suomiją, ten sukūrė šeimą ir iki šių dienų ten gyvena. Bendradarbiaujant Lietuvos ir Suomijos minėtoms vietos bendruomenėms ji tarpininkauja, sprendžiant organizacinius klausimus, vertėjauja. Kavoliškio kaimo bendruomenė, vykdydama tarptautinį projektą kartu su Liperio bendruomene, organizuoja tarpusavio renginius bei vizitus. Šio projekto dėka darbo autorius taip pat turėjo galimybę nuvykti, kartu su Kavoliškio kaimo bendruomenės nariais į minėtą Suomijos miestelį. Šio projekto ir vizito tikslas buvo naujų ryšių užmezgimas, pasidalijimas patirtimi, tradicinių amatų puoselėjimas bei propagavimas. 2013 m. rugsėjo mėnesį nuvykus į Liperio bendruomenę teko bendrauti su įvairių profesijų vietos gyventojais, kuriuos vienija tradiciniai amatai ir kiti bendruomenės interesai. Buvo gera proga pasisemti patirties, buriant bendruomenės narius bendrai veiklai. Vizito metu teko aplankyti Liperio miestelio amatininkų centrą, dalyvauti bendruomenės narių organizuotoje kasmetinėje amatininkų parodoje – pardavime. Džiugino tai, kad vietos bendruomenės nariai be jokio atlygio triūsė organizuodami parodą. Maloniai stebino darbų pasidalijimas: vieni rūpinosi prekeiviais, kiti atvykstančiais svečiais, dar kiti – dalyvių maitinimu. Toks bendradarbiavimas duoda daug naudos, nes visi projekto dalyviai, dalindamiesi patirtais įspūdžiais, džiaugėsi tokio puikiai patirtimi, šiltu vietos gyventojų bendravimu. Šis ryšys, užsimezges tarp dviejų skirtingų tautų bendruomenių, tęsiasi iki šių dienų. Liperio bendruomenės nariai atvyksta į Lietuvą, dalyvauja įvairiuose bendruose renginiuose bei edukacinėse programose.

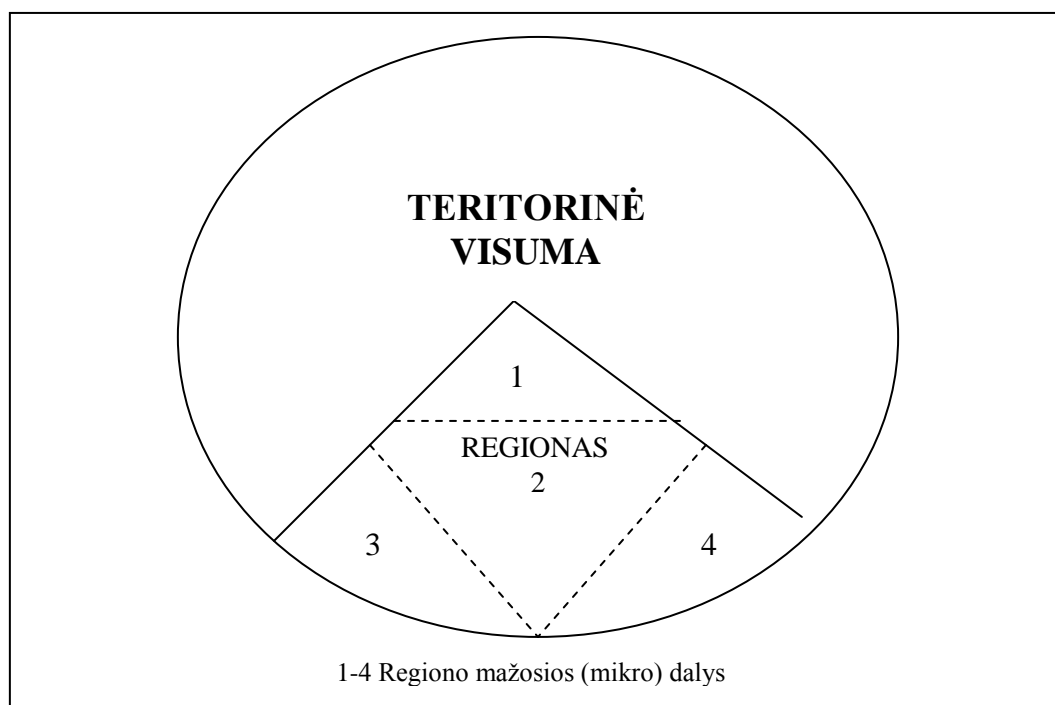
Pateikiame antrą tarptautinio bendradarbiavimo pavyzdį. 2013 metai darbo autorius turėjo galimybę vykti į Estijos respublikos Tamsalu rajoną. Šio vizito tikslas visai nebuvo susijęs su bendradarbiavimo galimybėmis kaimiškose vietovėse. Tačiau darbinio vizito metu, bendraujant su vietos rajono valdžios atstovais kilo mintis, jog mūsų rajonai galėtų bendradarbiauti VVG lygiu. Ši idėja sulaukė abipusio palaikymo. Kadangi darbo autorius yra ir Rokiškio VVG valdybos narys, šie kontaktai iškart buvo užmegzti. 2013 metų gruodžio 13 d. Tamsalu VVG delegacija atvyko į Rokiškio VVG organizuotą tarptautinę konferenciją, kurios tema buvo „Smulkūs amatai ir paslaugos – sprendimas kaimo nedarbo problemai“. Klausant kolegų iš Estijos pranešimo ir toliau bendraujant su jais buvo surinkta daug naudingos informacijos, pasidalinta patirtimi. Daug diskutuota apie bedarbystės ir kitas problemas mažai urbanizuotose teritorijose. Šio bendradarbiavimo dėka kilo naujo projekto

idėja. Paaikškėjo, kad per Tamsalu ir Rokiškio rajonus driekiasi įžymusis UNESCO saugomas objektas – Struvės lankas. Dabar tiek Rokiškio, tiek Tamsalu VVG įgyvendina projektus, kurių dėka įamžinti geodezinių matavimų punktai. Sutvarkyti privažiavimai, aplinka, įamžintos atmintinos vietos. Minėtos konferencijos metu abiejų šalių partneriai sutarė įgyvendinti projektą, kurio dėka būtų sukurtas maršrutas Struvės lanko keliu. Įgyvendinus šį projektą atsirastų galimybė dar labiau informuoti apie Struvės nuveiktus darbus, plėtoti tarptautinį turizmą. Tarptautinis bendradarbiavimas tarp atskirų vietos bendruomenių ir net tarp Vietos veiklos grupių duoda neįkainojamos naudos. Kuriami nauji projektai, kurių dėka atsiveria platesnės galimybės bendravimui, dalijimuisi patirtimi, naujų veiklų plėtotei.

3. ROKIŠKIO RAJONO MIKRORAJONIZACIJOS IDĖJA IR JOS PERSPEKTYVOS

3.1. Regioninės politikos įtaka kaimiškųjų vietovių pažangai

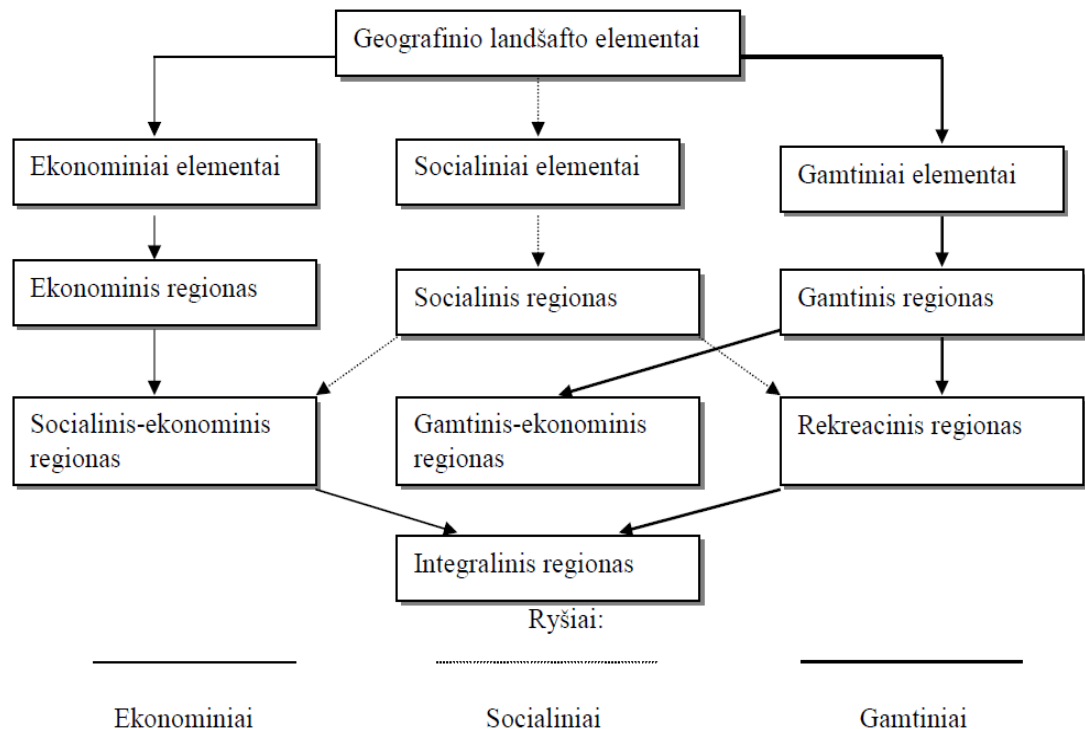
Dažniausiai pabrėžiama, kad sąvoką „regionas“ (lot. *regio*) paveldėjome iš antikinės Romos, nors iki šiol jos semantinė reikšmė nėra galutinai išaiškinta. Spėjama, kad pagrindinė žodžio *regio* reikšmė galėjo būti susijusi su krypties supratimu, o tik vėliau kaip kokios nors teritorijos – miesto dalies, landšafto srities sąvoka. Pradinė *regio* prasmė galėjo reikšti ir krypties nuorodą į žemių plotus, esančius toliau nuo Romos, nes, didėjant šio miesto įtakai ir galiai, apsirūpinimas įvairiomis materialinėmis gėrybėmis iš aplinkinių teritorijų buvo labai svarbus. Vėliau *regio* ir *regiones*, jau akivaizdžiai siejamos su užimtomis teritorijomis, tapo administracinio teritorinio padalinio pavadinimu.

7 pav. Regionas – kaip didelė visumos dalis

Šaltinis: Čaplikas (2006). Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika. Kaunas: Atmintis.

Daugybė įvairių požiūrių į regioną ir jo funkcijas nulėmė margumą regiono terminologijoje (7 pav.) ir regionų klasifikacijoje. Priklausomai nuo kriterijaus, naudojamo pasaulio erdvės skirstymui, galima išskirti fizinius, geografinius, ekonominius, kultūrinius, religinius ir kitus regionus. Regionai gali būti homogeniniai (vienarūšiai) ar sintetiniai – susidedantys iš skirtingų, kartais net prieštarų, bet tarpusavyje susietų teritorijos dalių.

8 pav. Regiono terminologijos variantai

Šaltinis: Mačys, G. (2005) *Regionų ekonomika, politika ir vykdymas Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 168p.

Atsižvelgiant į teritoriškumo principą, regionai Europoje klasifikuojami taip:

- Mikroregionai – teritoriniai vienetai, savo dydžiu mažesni už valstybes (pvz. euroregionai; Lietuvos atveju mikroregionais galima laikyti apskritis, o Latvijos atveju – regionus).
- Mezo-regionai – teritoriniai vienetai iš dviejų ar daugiau valstybių (pvz. ES).
- Makroregionai – dideli erdviniai vientisi teritoriniai vienetai, susidedantys iš dviejų ar daugiau valstybių (pvz. Ramiojo vandenyno regionas). Prie jų priskiriami ir subregionai – specialūs makroregionų atvejai – mažesni nei teritoriniai vienetai, susidedantys iš valstybių ir mikroregionų (pvz. Baltijos jūros regionas) (Čepaitienė, Pukelienė, 2004). O štai kaip regioną apibūdina E. Dokurnevič ir R. Bagdzevičienė (2012): „regionas yra savotiškas „namas“, kuriame labai svarbu laikytis proporcijų bei „statybos“ nuoseklumo. Kiekvienas regionas yra unikalus, turintis savo specifiką, į kurią reikia atsižvelgti, sprendžiant regionines problemas, tačiau bet kokiuose sprendimuose būtina įvertinti esminius plėtros principus bei aptartų plėtros aspektų reikšmę.“

Regiono sampratų įvairovė gali būti aiškintina tuo, kad regionai, kaip politiniai ir administraciniai valdymo vienetai, skiriasi savo prigimtimi bei vaidmeniu, dinamiškumu ir regionalizacijos procesų išsivystymu, ekonomikos integracijos lygiu. Dėl minėtųjų priežasčių atsirado įvairūs regiono koncepcijos aiškinimai, kurie pateikiami 5 lentelėje.

Regiono koncepcijos

Socialinės geografinės	Administracinis – teritorinis	Geopolitinis	Ekonominis	Institucinis
Regionas yra kultūros, politikos ir ekonominės sąveikos socialinė sistema, socialinis konstruktas.	Regionas – kaip subnacionalinis vienetas, kuriam gali netikti teorinės interpretacijos, nes administracinis tinklas yra suformuotas labiau subjektyviu būdu. Toks priartėjimas yra paremtas specialiais įstatymais ar Konstitucija.	Regionai yra suvokiami kaip šalių grupės, kurios, lyginant jas su kitomis šalimis, labiau siejasi tam tikrais akivaizdžiais ryšiais bei viena nuo kitos labiau priklauso nei nuo kitų šalių.	Regionas – tai teritorija, turinti aiškų produkcijos savitumą bei ekonominės veiklos vientisumą.	Regionas yra žemesnio nei centrinės valdžios lygmens objektas, turintis politinio atstovavimo galias, kurios yra įtvirtintos išrinktųjų valdybos arba, jeigu ji neegzistuoja, asociacijos ar institucijos, kuri yra suformuota regioniniu lygiu, t.y. žemesnio lygmens valdžios nei centrinė valdžia.

Šaltinis: (Kilijoniene, Simanavičiene, Simanavičius, 2010).

Vienas pagrindinių veiksnių, turinčių didžiausią įtaką regiono plėtrai, yra demografiniai pokyčiai. Gyventojų skaičiaus didėjimas miestuose sukelia nemažai problemų, kurių sprendimui reikalingos didelės investicijos. Tai transporto, būsto, nedarbo, sveikatos apsaugos ir kiti sudėtingi klausimai.

Europos Sąjungos valstybių regioninė statistika naudoja vieningą hierarchinę penkių lygmenų teritorinių vienetų klasifikacijos sistemą, pagal kurią regionai sudaromi dvejopu būdu: remiantis administracinėmis struktūromis arba geografiniais ir socialiniais bei ekonominiais kriterijais (Damašienė, 2004) Europinėje regioninėje politikoje regionai apibrėžiami naudojantis 1972 m. priimta *NUTS* – (pranc. *Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques*, liet. *Teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra*) nomenklatūra). Ši unifikauta ES valstybių narių teritorijų skirstymo į ES regioninėje politikoje dalyvaujančius regionus sistema sukurta siekiant užtikrinti vieningą ES regionų klasifikavimą tam, kad būtų galima efektyviau rinkti ir naudoti palyginamąją regionų statistiką.

NUTS klasifikacija apima penkis lygmenis, kurie pagal teritorinius parametrus yra apibrėžiami taip:

– **NUTS I** – dažniausiai į šią kategoriją patenka visa valstybė (ypač mažesnės valstybės narės), kitais atvejais ji skirta smulkesniems teritoriniams dariniams, paprastai egzistuojantiems dėl federacinės konkrečių valstybių narių santvarkos (pvz., Vokietijos žemė, Belgijos regionas);

– **NUTS II** – santykinai dideli valstybių narių regionai (Prancūzijos, Italijos regionas, Ispanijos autonominė provincija; Nyderlandų provincijos), mažesnių valstybių narių atveju – visa valstybė (pvz., Lietuva);

– **NUTS III** – tarpinis lygmuo tarp regiono ir savivaldybės (Vokietijos apskritis, Prancūzijos departamentas, Švedijos lenas, Suomijos žemė) (Dzemyda, 2011);

Taip pat regionai gali būti skirstomi arba grupuojami pagal kaimiškumą. Šį klasifikavimo metodą pasiūlė L. Dijkstra ir H. Poelmano 2010 m. Šį regionų klasifikavimo kriterijų nuo 2010 m. taip pat pradėjo taikyti „Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija“ (angl. OECD). Metodas pagrįstas nauja kaimiškojo regiono samprata, kuomet kaimiškumas matuojamas, įvertinant važiavimo trukmę nuo gyvenamosios vietos iki artimiausio miesto. Pagal šį metodą regionas priskiriamas vienam iš 3 tipų:

- kaimo vietovė, jei daugiau kaip 50 proc. to regiono gyventojų važiuoti nuo savo gyvenamosios vietos iki artimiausio miesto užtrunka ilgiau negu 90 min.;
- pusiau kaimo vietovė, jei daugiau kaip 50 proc. to regiono gyventojų važiuoti nuo savo gyvenamosios vietos iki artimiausio miesto užtrunka nuo 46 iki 75 min.;
- miesto vietovė, jei daugiau kaip 50 proc. to regiono gyventojų važiuoti nuo savo gyvenamosios vietos iki artimiausio miesto užtrunka iki 45 min. (Gedminaitė-Raudonė, 2011).

Robert J. Stimson, Roger R. Stough, Brian H. Roberts (2006) siūlo tokį **regionų ekonominės plėtros apibrėžimą**: „Regionų ekonominis vystymasis yra ekonominiai procesai ir ištekliai, esantys regione. Tai tvaraus vystymosi ir norimi ekonominiai rezultatai regione, kurie atitinka verslo ir gyventojų vertybes ir lūkesčius.

Regioninė politika vietos gyvenime turi tikrai didelę įtaką. Nuo savalaikės ir tinkamai panaudotos ir suprastos regioninės politikos priklauso kaimiškų, ypač tų, kurios yra nutolusios nuo didesnių traukos centrų, gyvenimas. Jų pažanga siejama ir su vykdomais regioniniais projektais, infrastruktūros vystymu, kad kaimas taptų patrauklus ne tik gyventi, bet ir kurti smulkų ir vidutinį verslą.

3.2. Tikslinės mikrorajonizacijos idėja: Rokiškio rajono kaimiškųjų vietovių tyrimo apžvalga

2011/2012 metais dalyvaujant Rokiškio rajono vietos veiklos grupės (VVG) projekte „Gyventojų struktūros ir socialiniai - ekonominiai veiklos pokyčiai Rokiškio rajono vietos veiklos grupės teritorijoje“ išsamų tyrimą atliko Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras. Šis tyrimas

buvo vykdytas pagal bendradarbiavimo sutartį tarp universiteto Socialinių mokslų fakulteto ir Rokiškio VVG. 2011 m. rugpjūčio 8-12 dienomis surengta Šiaulių universiteto SMF ekspedicija, kurios metu aplankyta per 40 rajono vietovių. Įvyko susitikimai su seniūnais, vietos bendruomenių aktyvu, rajono savivaldybės vadovais ir kt. Padedant vietos bendruomenėms atlikta anketinė gyventojų apklausa, apklausti vietos verslininkai, ūkininkai, kaimo turizmo sodybų savininkai. Skirtingoms socialinėms grupėms skirtas anketas užpildė per 3 tūkst. rajono gyventojų. Bendroje kaimo gyventojų apklausoje dalyvavo 2551 asmuo. Anketas taip pat užpildė 196 asmenys – vietos bendruomenių aktyvas, 88 rajono ūkininkai, neagrarinio verslo (tarp jų ir kaimo turizmo sodybų) savininkai. Interviu būdu apklausti 7 seniūnai (Rokiškio rajone yra 8 seniūnijos). Specializuotoje apklausoje „Labiausiai paplitę mitai apie asmenybę ir visuomenę“ dalyvavo 192 rokiškėnai.

Prieš pradėdant tyrimą Rokiškio rajono kaimiškosios vietovės buvo suskirstytos į 6 sąlyginius „mikroregionus“, kuriuos, kaip parodė tolesnė teorinių šaltinių analizė, tikslinga vadinti mikrorajonais:

1. Miegamasis mikroregionas. Jam priskirtos gyvenvietės, žiedu išsidėsčiusios aplink Rokiškio miestą:

Rokiškio kaimiškosios seniūnijos kaimai – Žiobiškis, Bajorai, Skemai, Kavoliškis, Sėlynė;

Jūžintų seniūnijos – Laibgaliai;

Kamajų seniūnijos – Aukštakalniai. Šioje teritorijoje jau dabar nemaža dalis gyventojų dirba rajono centre esančiose įmonėse ir įstaigose.

2. Pasienio mikroregionas. Tai gyvenvietės, išsidėsčiusios palei Latvijos sieną:

Juodupės seniūnijos – Juodupė, Mainėivos, Onuškis, Didsodė, Lukštai;

Rokiškio kaimiškosios seniūnijos – Čedasai;

Pandėlio seniūnijos – Suvainiškis. Dėl labai skirtingos, neretai net itin sudėtingos atskirų gyvenviečių (pavyzdžiui, Juodupės) dabartinės situacijos kol kas sunku pasakyti, kurios ekonominės veiklos kryptys čia būtų perspektyviausios ir kokią įtaką joms galėtų daryti kaimynystė su Latvija.

3. Pandėlio mikroregionas. Jam priskirta žemės ūkiui, ypač augalininkystei plėtoti palanki teritorija, į kurią įeina Pandėlio seniūnijos gyvenvietės: Sriubiškiai, Lailūnai, Pandėlys, Panemunis. Jau pirmieji mūsų tyrimai parodė, kad nemaža šios teritorijos dalis pasižymi gana turtingais rekreaciniais ištekliais.

4. Obelių mikroregionas. Obeliai yra didžiausias Rokiškio rajono kaimiškosios dalies miestas, turintis savo infrastruktūrą ir tradicinę traukos zoną, todėl aplink išsidėsčiusios gyvenvietės priskirtos šiam agrariniam regionui. Į jį įeina Pakriauniai, Antanašė, Gediškiai. Patys Obeliai Lietuvoje yra žinomi ir dėl savo pramonės įmonių, tarp kurių yra ir agrarinės produkcijos perdirbimas, ir neagrarinė veikla. Miestas yra labai patogioje geografinėje padėtyje ir turi visas galimybes pritraukti naujas

investicijas. Kartu su Pandėlio mikroregionu jį galima laikyti itin perspektyvia agrarinės veiklos zona, tiekiančia maisto produktus ir žaliavą perdirbamajai pramonei tiek vietinei rinkai, tiek ir eksportui. Pandėlio-Obelių zoną galima laikyti labai patrauklia jaunųjų ūkininkų įsikūrimui bei naujausių agrotechnologijų taikymui.

5. Turizmo traukos ir rekreacinis mikroregionas. Šias teritorijas jungia Sartų ežeras ir Sartų nacionalinis parkas. Tos vietovės dėl savo gamtos bei jose išlikusių istorijos ir kultūros paminklų labiausiai tinka relaksacijai ir turizmui. Jam priskirta:

Kriaunų seniūnijoje – Lašai, Kriaunos, Bradesiai, Bobriškis;

Jūžintų seniūnijoje – Jūžintai, Čivyliai, Rageliai;

Obelių seniūnijoje – Aleksandravėlė. Pritraukus vietines investicijas šiame mikroregione jau per artimiausią penkmetį būtų galima sukurti šiuolaikišką viso Rokiškio rajono gyventojų aktyvaus poilsio zoną, o vėliau ir naują kurortinę erdvę tiek Lietuvos, tiek ir užsienio klientams.

6. Antrojo žiedo mikroregionas. Į jį įeina gyvenvietės, išsidėsčiusios apie Rokiškio miestą kiek didesniu atstumu, tačiau akivaizdžiai patenkančios į rajono centro traukos zoną. Jos kol kas neturi kiek ryškesnių savitų socioekonominės veiklos bruožų, tačiau šie bruožai gali išryškėti jau netolimoje ateityje. Šiam mikroregionui priskirta:

Kamajų seniūnijoje – Kamajai, Kalviai, Verksnionys, Duokiškis, Salos;

Kazliškio seniūnijoje – Konstantinava, Kazliškis;

Panemunėlio seniūnijoje – Panemunėlis, Panemunėlio geležinkelio stotis, Augustinava.

Šio magistro darbo autorius betarpiškai dalyvavo minėtame tyrime. Dalyvaujant Rokiškio VVG veikloje, esant valdybos nariu, teko ne kartą susidurti su bendruomenių problemomis, matyti kaip vietos gyventojai vykdo projektus ir stengiasi, kad jų gyvenamosios vietovės taptų patrauklesnės gyventi bei kurtis verslo įmonėms. Surinkti duomenys apdoroti SPSS programa. Visi duomenys sisteminti pagal minėtus 6 tikslinius mikrorajonus. Teko prisidėti prie tyrimo analizavimo ir įvertinti Rokiškio rajono vietos bendruomenių veiklos poveikį kaimo vietovių raidai. Vykdamas šį projektą autorius turėjo galimybę rinkti informaciją, prisidėti prie jos apibendrinimo ir susistemavimo.

Buvo atliktas daug laiko ir žinių reikalaujantis darbas, pagal savo mastą iki šiol neturintis analogų kaimo raidos tyrimuose. Bendraujant su vietos bendruomenių aktyvu bei nariais ir lyginant bei analizuojant surinktus anketinius apklausos duomenis buvo aišku, kad vienareikšmių rekomendacijų negali būti. Kadangi Rokiškio rajonas išsidėstęs Lietuvos ir Latvijos pasienyje, jis yra nutolęs nuo didesnių kultūros ir pramonės centrų, svarbi ir jo specifika, o tuo labiau skirtingas vietos gyventojų požiūris į egzistuojančias problemas. O ir kaimiškos teritorijos, esančios rajone, taip pat turi skirtingas galimybes ir potencialą. Vienos užduotys formuojamos mikrorajonams, išsidėsčiusioms arčiau rajono

V.Rancevas. Vietos bendruomenių veiklos poveikis Rokiškio rajono kaimo vietovių raidai

centro, kitos nutolusiems, pasienio mikrorajonams. Tikslinga išgryninti ir nustatyti kiekvienai teritorijai būdingas problemas ir jas spręsti kartu su vietos gyventojais, tam pasitelkiant bendruomenes.

6 lentelė

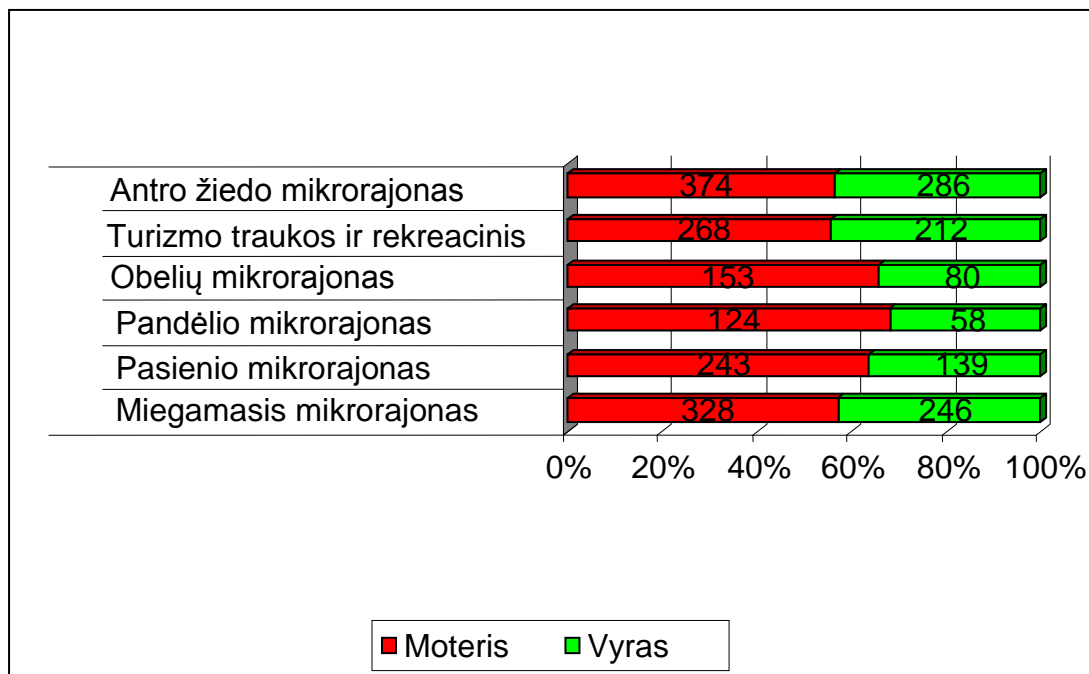
Rokiškio rajono gyventojų apklausa

Eil. Nr.	Mikrorajono pavadinimas	Bendroji apklausa	Bendruomenių aktyvas	Verslo atstovai	Kaimo turizmo atstovai	Seniūnai	Testo dalyviai	Iš viso
1	„Miegamasis“ (priemiestinis) mikrorajonas	574	43	28	--	1	35	681
2	Antrojo žiedo mikrorajonas	661	51	16	1	2	57	788
3	Agrarinis – Pandėlio mikrorajonas	196	15	5	--	1	13	230
4	Industrinis – Obelių mikrorajonas	234	27	5	4	--	27	297
5	Turizmo traukos ir rekreacinis mikrorajonas	482	30	13	3	2	23	553
6	Pasienio mikrorajonas	404	30	13	--	1	37	485
	Iš viso:	2551	196	80	8	7	192	3034

Šaltinis: sudaryta autoriaus

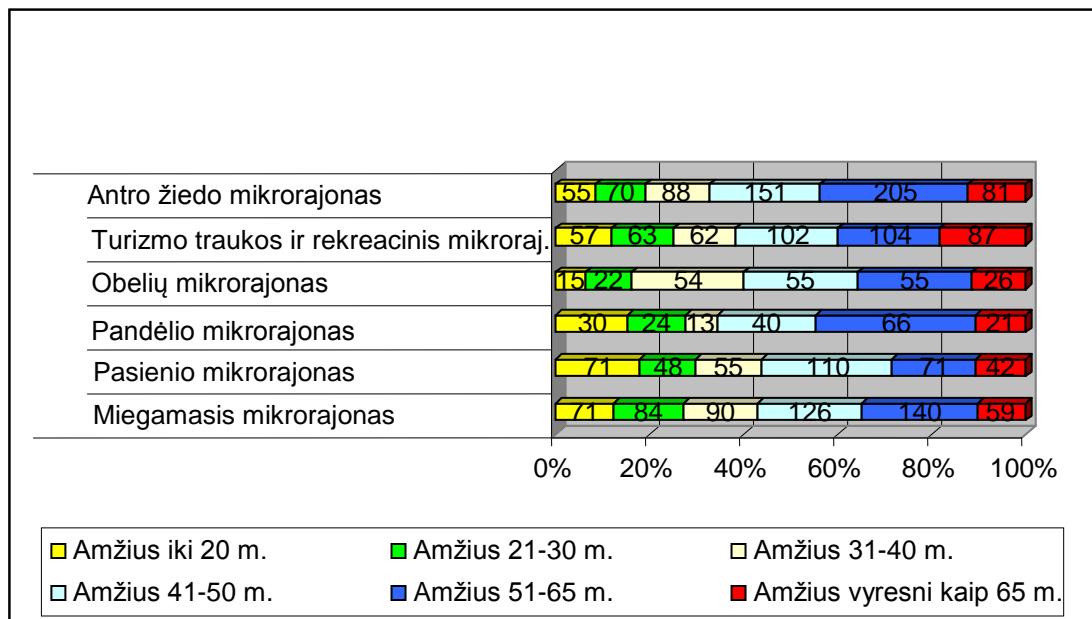
Išanalizavę bendrosios (2551 asm.) anketinės apklausos duomenis pateikiame diagramas, kurios atspindi mūsų respondentų charakteristiką:

Pateiktame 9 pav. matome, kad tarp apklaustųjų respondentų daugiausia vyrauja moterys (apie 60%). Šis skaičius yra svarbus dėl to, kad norima taip pat nustatyti, kuri grupė veikia aktyviau bendruomeninėje veikloje, kas daugiau įsitraukia į projektines veiklas, yra pagrindinis jų iniciatorius ir organizatorius. Tačiau pakankamas vyrų dalyvavimas apklausoje taip pat leido gauti reprezentatyvias išvadas.

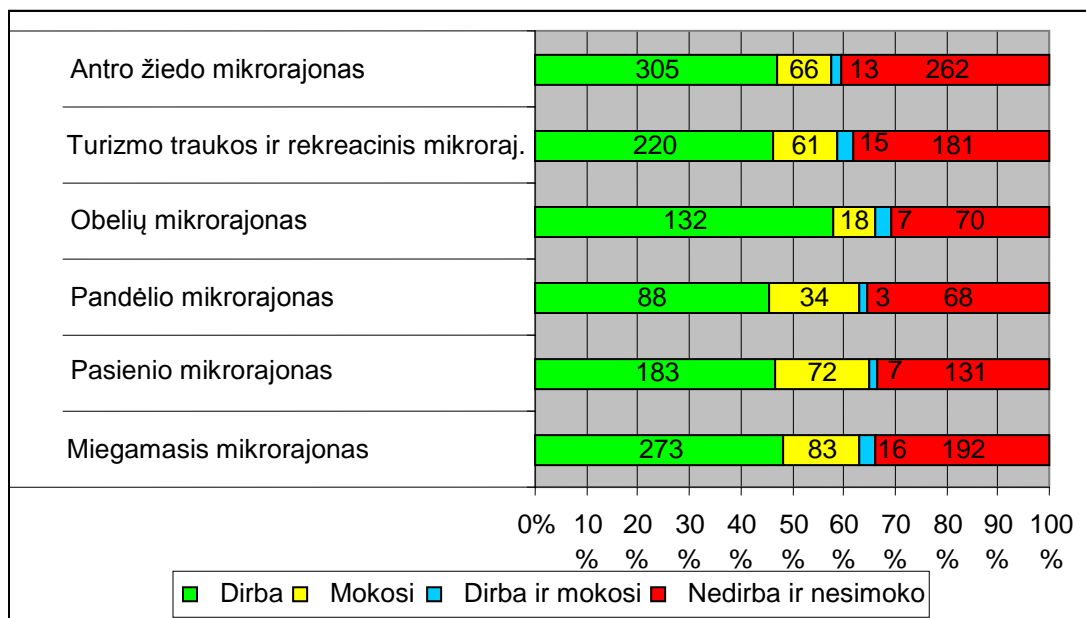
9 pav. Apklaustųjų Rokiškio rajono vyrų ir moterų pasiskirstymas

Matoma, kad daugiausia apklaustųjų moterų tarpe išryškėjo Obelių bei Pandėlio mikrorajonai. Daugiau nei pusė apklaustųjų buvo miegamajame bei turizmo traukos ir rekreaciniame mikrorajonuose.

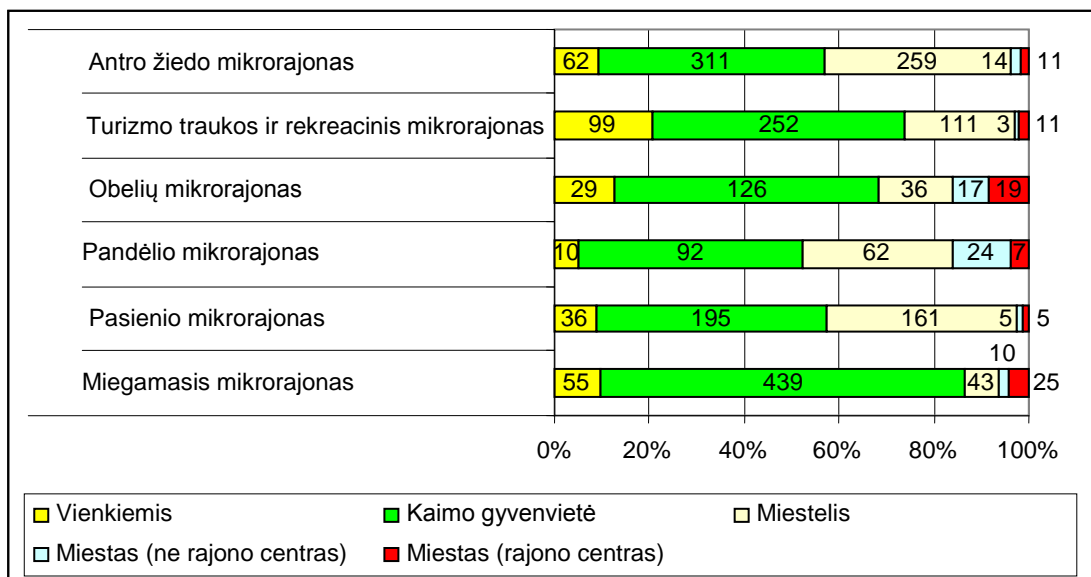
10 pav. Rokiškio rajono apklaustųjų gyventojų pasiskirstymas pagal amžių

Svarbu nustatyti, kurio amžiaus vietos gyventojai gyvena kaimiškose teritorijose. Iš 10 pav. matoma, kad vyresni vietos gyventojai gyvena turizmo traukos ir rekreaciniame mikrorajone apie 20 %, mažiausia – Obelių bei Pandėlio mikrorajonuose.

11 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal užimtumą

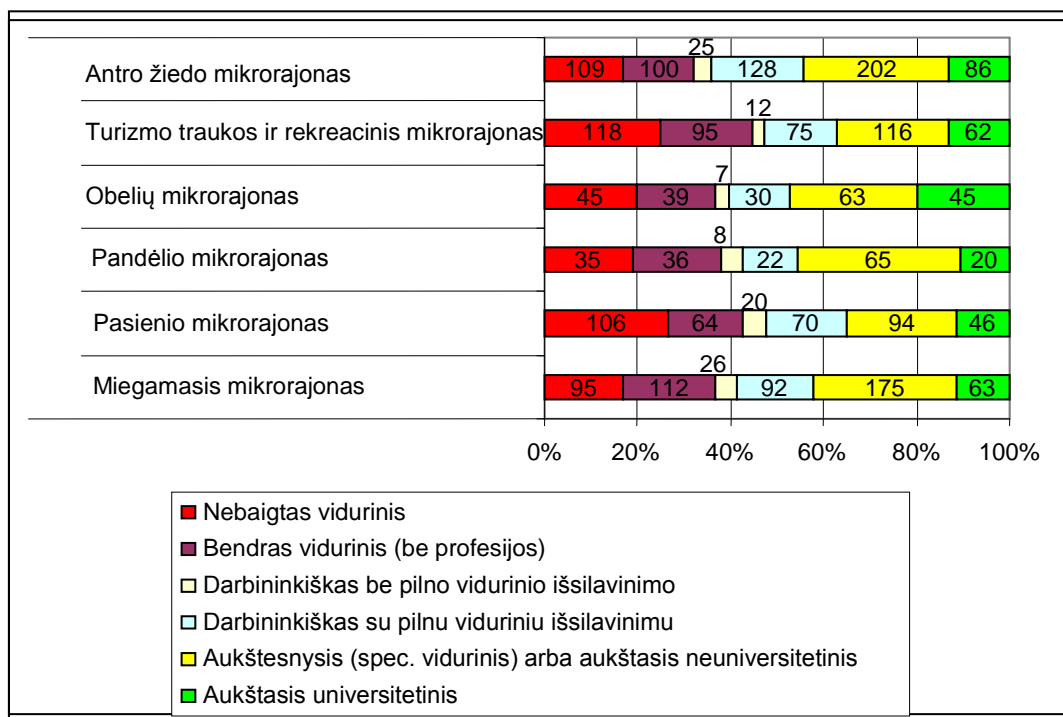
Svarbu išsiaiškinti kaip vietos gyventojai, atskiruose mikrorajonuose pasiskirstę pagal užimtumą. Matoma (žr. 11 pav.), kad 58% apklaustųjų Obelių mikrorajono gyventojų dirba ir tai yra suprantama, todėl kad šiame mikrorajone veikia nemažai verslo įmonių: medienos apdirbimo, vaikų globos namai, spirito varykla, aliejaus gamykla. Visiškai skirtinga situacija Pandėlio, pasienio, antrojo žiedo mikrorajonuose. Čia apie tai, kad turi darbą, pažymėjo 44 % apklaustųjų. Tai sąlygoja didelę bedarbystę, kadangi šiuose mikrorajonuose mažai išvystytas verslas.

12 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą

Iš pateikto 12 pav. matoma, kad daugiausia kaimiškose gyvenvietėse gyvena miegamojo mikrorajono apklaustųjų, tai sudaro apie 70%. Šis rodiklis grindžiamas tuo, kad šiame mikrorajone išsidėsčiusios stambiausios rajono gyvenvietės: Kavoliškis, Bajorai, Skemai. Taip pat matoma, kad šiame mikrorajone yra apie 7% mieste gyvenančių apklaustųjų, tai irgi galima pagrįsti tuo, jog šis mikrorajonas išsidėstęs aplink rajono centrą – Rokiškio miestą. Respondentai, dirbantys kaimiškoje teritorijoje arba čia turintys sodybas, save identifikuoja miegamojo mikrorajono gyventojais. Obelių ir Pandėlio respondentai pažymėjo, kad jie gyvena mieste (19% ir 25% atitinkamai), Šiuose mikrorajonuose yra Obelių ir Pandėlio miesteliai. Kituose mikrorajonuose taip pat panaši situacija.

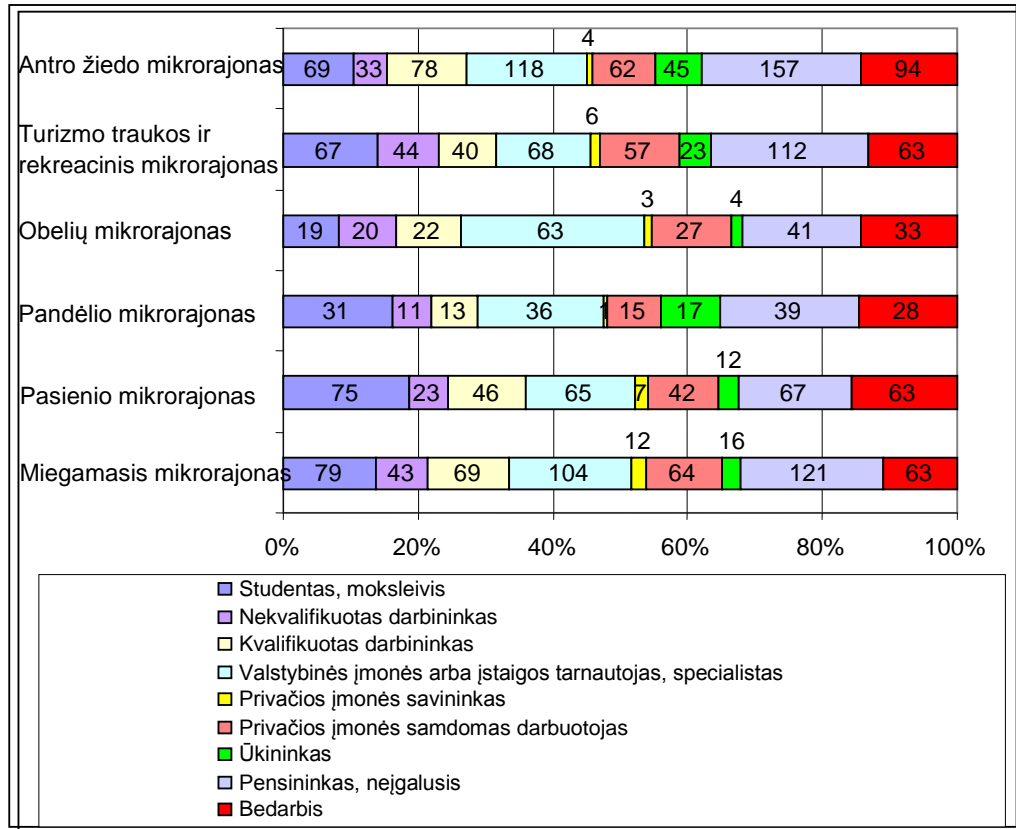
Didžiausias rodiklis (22%) vienkiemiuose gyvenančių respondentų yra turizmo traukos ir rekreaciniam mikrorajone, kadangi ši teritorija pasižymi žemu urbanizavimo lygiu, čia daug miškingų ir ežeringų vietovių.

13 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Iš pateikto 13 pav. matome, kad turizmo traukos ir rekreaciniam bei pasienio mikrorajonuose yra daugiausia gyventojų, turinčių nebaigtą ar bendrą vidurinį išsilavinimą. Tai taip pat galima susieti su ankščiau nagrinėtais duomenimis, jog šiuose mikrorajonuose didžiausia bedarbystė. Aukštąjį universitetinį ir universitetinį išsilavinimą daugiausia pažymėjo turintys Obelių – 48%, Pandėlio – 46%

respondentai. Šiose teritorijose yra įsikūrusios vidurinės mokyklos, vaikų darželiai, kultūros centrai, veikia nemažai verslo įmonių.

14 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal užimtumą

Pateiktame 14 pav. matoma, kad esminių skirtumų tarp atskirų mikrorajonų dėl respondentų užimtumo nėra. Galima išskirti rezultatus susijusius su bedarbyste: didžiausia bedarbystė pastebima pasienio mikrorajone – 17%, antrojo žiedo mikrorajone – 16%. Tai dideli skaičiai, lyginant su Darbo biržos duomenimis, nes Rokiškio rajone 2014 m. sausio 1 d. yra fiksuojamas 12,6% bedarbystės lygis.

Šiame paveiksle galime išskirti dar vieną skirtumą tarp mikrorajonų. Net 23% respondentų nurodė dirbantys valstybinėse įmonėse arba įstaigų tarnautojais, kai tuo tarpu turizmo traukos ir rekreaciniam mikrorajone šis skaičius tesiekia vos 9%. Tai paaiškinama, kad Obelių mikrorajone yra daug valstybinių įmonių.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktus duomenis galima daryti išvadą, kad esminius mikrorajonų skirtumus sąlygoja šie veiksniai: tose teritorijose įsikūrusių įmonių kiekis, tos teritorijos apgyvendinimo tankis, skirtumas tarp mikrorajonų išsidėstymo aplink rajono centrą, mikrorajonų nuotolis nuo pagrindinių pramonės centrų ir rajono centro. Tai sąlygoja gyventojų užimtumą ir veiklos pobūdį: kur gyventojų dalis dirba žemės ūkyje, privačioje įmonėje ar „valdiškoje“ įstaigoje. Mikrorajonų specifika lemia išsilavinimo, pasiskirstymo pagal amžių, bedarbystės lygio duomenis.

3.3. Rokiškio rajono tikslinių mikrorajonų dabartinės situacijos ir perspektyvų vertinimas

Prieškario Lietuvoje buvęs žemės ūkio ministru prof. Jonas (Pranas) Aleksa knygoje „**Lietuvių tautos likimo klausimu**“, I tomas. Lietuvos kaimas ir žemės ūkis. 1925. (Cituojuama iš leidinio “Jonas Aleksa. Ūkio, mokslo ir valstybės baruose. Sudarė prof. Mečislovas Treinys. Vilnius, 1999) rašė: „Nepamirškime, kad 1919-21 m. savo ūkio atstatymo darbą dirbant, mūsų valstietis veikė priprastose sau srityse ir ribose, kur jis sugeba parodyti ir iniciatyvos bei sumanumo, ir tinkamos energijos bei patvarumo. Visai kitas dalykas, kai mūsų ūkininkui prisieina išeiti iš šių priprastų ribų. [...] Šiuo atveju jiems ir žinių trūksta, ir prityrimo bei išsidirbusių darbo metodų, pagaliau ir tų dalykų reikšmės įvertinimo bei savimi tuo atžvilgiu pasitikėjimo. Be labai rimtos valstybės ir visuomenės pagalbos, mūsų ūkininkai vien savo jėgoms ir iniciatyvai palikti dar ilgai ir, matyti, per daug ilgai čia didesnių darbų nudirbti ir rezultatų pasiekti negalėtų. Pagalbos ūkininkams reikia ir medžiaginės, ir technikinės, ir organizacinės, ir idėjinės ir pagaliau (o tai be galo svarbu) valstybės bendros, ir pirmon eilėn ekonomikos srity, politikos tinkamos krypties. (39 p.) Be to, mūsų ūkininkai yra tas Lietuvos gyventojų sluoksniu, kuris savo pajamas labiau už visus kitus mūsų krašto sluoksnius linkęs yra dėti į gamybą, o ne į vartojimą.“ (40 p.)

J. Aleksa teigia: „Gyvulių ūkyje pirmon eilėn reikšmės turi ne masiniai gamybos būdai, o individualus apie gyvulį rūpestis. [...] Tas gi viskas geriau tinka smulkiame ir vidutiniame žemės ūky, kur šeimininkas turi progos ir galimybes kuo geriausia savo gyvulius pažinti ir dėl jų savo didžiausią asmeninį rūpestingumą rodyti, negu stambiame ūky su samdomu ir, be to, gan dažnai besikeičiančiu personalu. (56 p.)

<...> Toliau, mes privalome turėti omenyje dar vieną žemės ūkio savybę. Žemės rūšys yra labai nevienodos savo kokybe: derlingesnės ir mažiau derlingos, drėgnesnės ir sausesnės, jų paviršius tai lygus, tai kalnuotas ir t. t. Vienos žemės geriau tinka vienoms kultūroms, kitos – kitoms; tos ir kitos žemės daugeliui kultūrų visai netinka, arba, atvirkščiai, kokiai pavienei kultūrai ypač gerai tinka. [...] Tad mažesnis ūkis turi gamybai vienodesnes gamtos sąlygas ir prie jų tinkamiau gali prisitaikyti. Pas mus daugely sričių žemės rūšis kinta kuone kiekvienu žingsniu. Tuo ji skiriasi nuo Rusijos juodžemių rajonų arba Amerikos Jungtinių Valstijų prerijų su jų didžiausiuose plotuose vienoda žeme.

Vadinasi, mažesnis ūkis, ypač Lietuvoje, gali geriau prisitaikyti prie gamtos sąlygų, negu didesnis ūkis; kartu (be to, ir dėl kai kurių kitų aplinkybių) jis gali racionaliau specializuotis, negu stambesnis ūkis. (57 p.)

Dabartinė kaimiškų vietovių padėtis tikrai nėra vienareikšmiškai paprasta. Didesnių ūkių besiverčiančių žemdirbyste bei gyvulininkyste padėtis yra stabilesnė ir perspektyvesnė, kadangi šie

ūkiai susilaukia Europos Sąjungos struktūrinių fondų dėmesio bei paramos, o taip pat ir vietos valdžios didesnio dėmesio. Tuo tarpu gyventojai, turintys vos kelis hektarus dirbamos žemės, kol kas lieka nuošalyje ir priversti savo žemę nuomoti arba naudoti ją ne pagal tiesioginę jos paskirtį.

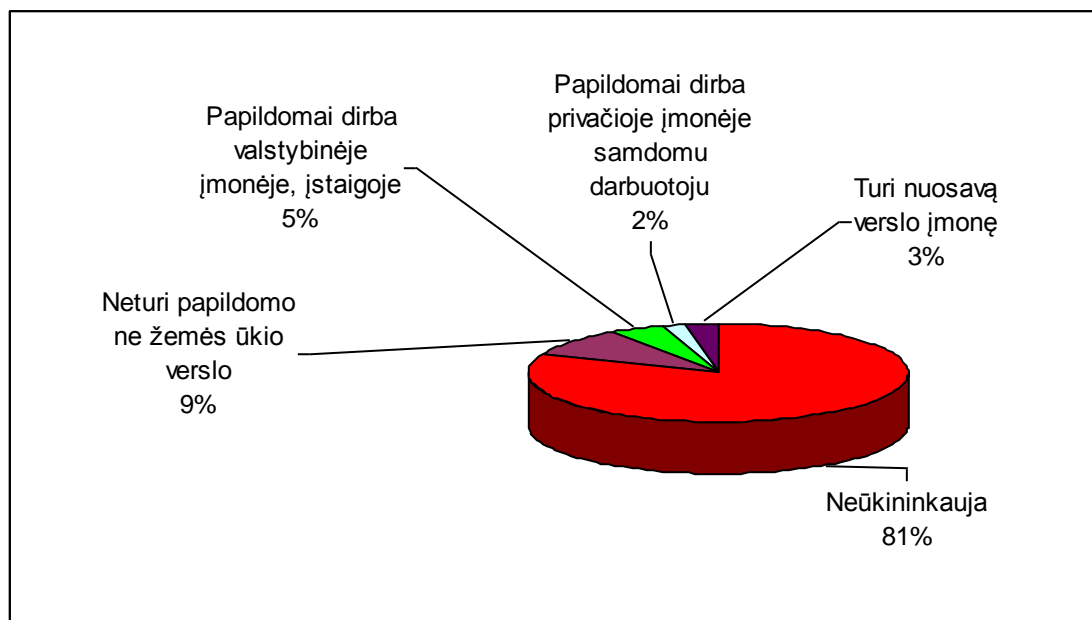
7 lentelė

Pagrindiniai pragyvenimo šaltiniai kaimo vietovėse

Eil. Nr.	Pagrindinis pragyvenimo šaltinis	Respondentų pasiskirstymas (%)
1	Pajamos iš nuosavo žemės ūkio	20,5
2	Atlyginimas už darbą valstybei arba kitam darbdaviui priklausančioje ne žemės ūkio įmonėje, įstaigoje	37,2
3	Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo	2,0
4	Pensijos, pašalpos	36,9
5	Išlaiko tėvai (vaikai ir kt.)	2,8
6	Neatsakė	0,6
Iš viso:		100,0

Šaltinis: Jasaitis J.. Lietuvos kaimiškųjų vietovių ekonominės ir socialinės situacijos pokyčiai. Socialiniai tyrimai, 2005. Nr. 2 (6), p.37

Darbe toliau nagrinėjama Rokiškio rajono kaimiškų teritorijų padėtis.

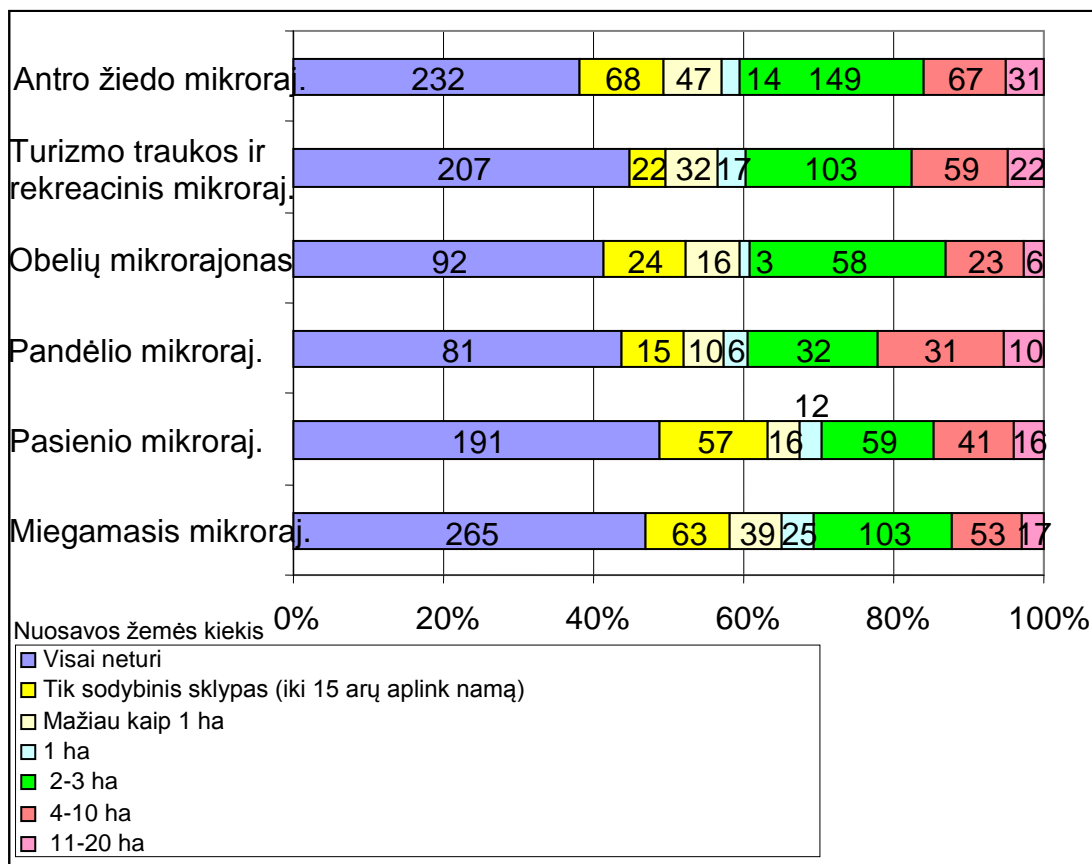

15 pav. Respondentai ūkininkaujantys ir turintys papildomą, ne žemės ūkio verslą.

Pateiktame 15 pav. matoma, kad dauguma respondentų (net 81%) neūkininkauja ir nėra susieti su žemės ūkiu. Tai rodo, kad Rokiškio rajono situacija yra analogiška su bendru Lietuvos vidurkiu.

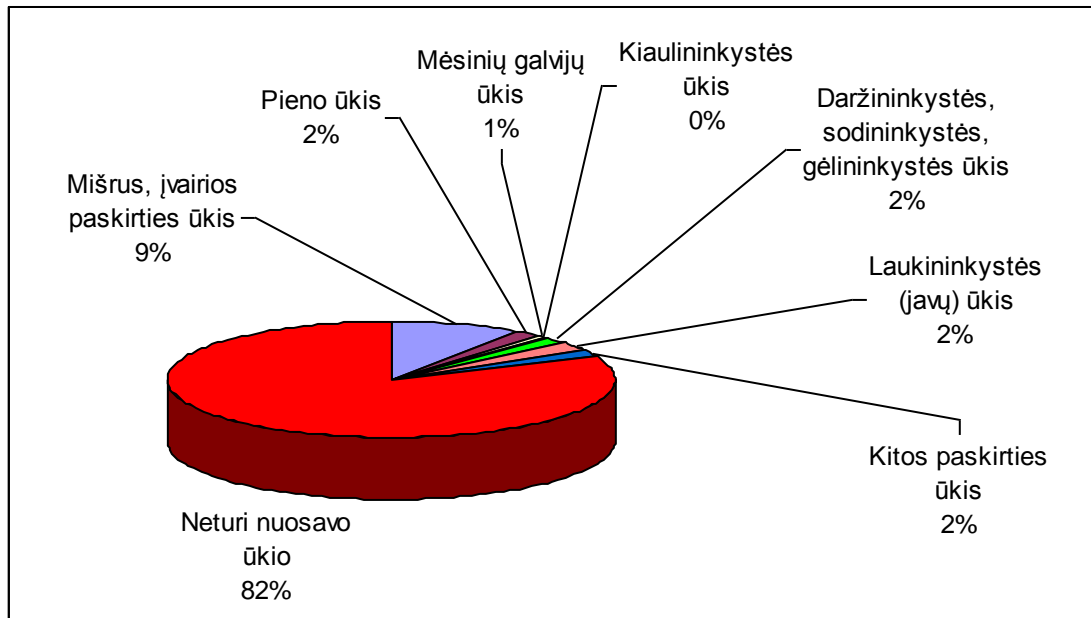
Henrikas Gudavičius teigia, „kad Lietuva neturėtų akiai kopijuoti Belgijos, Olandijos ar Danijos pavyzdžių, nes ūkininkavimo sąlygos šiuose kraštuose iš esmės skiriasi nuo Lietuvos. Jo žodžiais tariant, „jau seniai egzistuoja <...> dvi žemės ūkio kryptys. Vienas kelias: intensyviai dirbant, galima

gauti daug produkcijos iš nedidelių plotų, o kitas teritorijas palikti laukinei gamtai arba pusiau natūralioms ekosistemoms, kurios garantuoja žmogui visokią gerovę. Kitas kelias: visuose ekstensyvios žemdirbystės ir gyvulininkystės plotuose stengtis pasiekti tos geidžiamos harmonijos, kai šalia kultūrinio augalo žydi laukinės vaistažolės. Skirtingose šalyse tie du variantai yra įvairiai vertinami, o mes šia prasme esame dėkingoje situacijoje, nes protingai dirbant mums galimi yra abu keliai“.

16 pav. Rokiškio rajono gyventojų pasiskirstymas pagal turimos nuosavos žemės kiekį regionuose

Iš pateikto 16 pav. matoma, jog dauguma respondentų pažymėjo, jog nuosavos žemės visai neturi. Skirtinguose mikrorajonuose šis skaičius svyruoja nuo 29 iki 44 procentų. Didžiausias procentas neturinčių nuosavos žemės yra Pasienio, mažiausias – Antrojo žiedo mikrorajonuose. Matoma, kad didžiausias kiekis respondentų, turinčių nedidelius žemės sklypus, yra 2-3 ha ploto savininkai.

17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal ūkininkavimo būdą

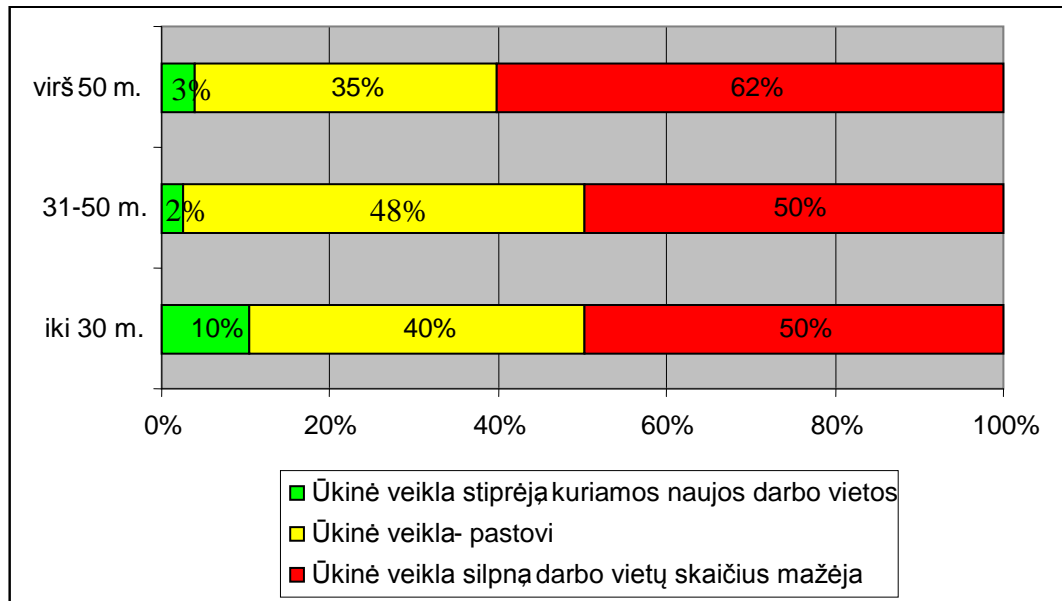
17 pav. duomenys rodo, kad iš 18 proc. ūkininkaujančių gyventojų net 9% , t.y. pusė respondentų pažymėjo jog vyrauja mišrus, įvairios paskirties ūkiai. Pagal Rokiškio rajono savivaldybės administracijos Žemės ūkio skyriaus duomenis, rajone vyrauja mišrios paskirties ūkiai ir tik vienas kitas užsiima savo ūkinę veiklą jau specializavo: mėsinių galvijų, kiaulių auginimu.

18 pav. Respondentų nuomonė apie ūkinės veiklos būklę apylinkėje

Svarbi respondentų nuomonė apie ūkinės veiklos būklę jų gyvenamoje teritorijoje (18 pav.). Net 53 procentai apklaustųjų atsakė, jog ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja. Kad ūkinė veikla

pastovi – pažymėjo 42% apklaustųjų. Ir tik 5 procentai respondentų mano, kad jų gyvenamoje aplinkoje ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos.

19 pav. Respondentų nuomonė apie ūkinės veiklos būklę apylinkėje pagal tris amžiaus grupes.

Pateiktame pav. 19 matoma kaip respondentų nuomonė apie ūkinės veiklos būklę apylinkėje pasiskirsto pagal tris amžiaus grupes. Respondentai, kuriems virš 50 metų, mano, kad ūkinė veikla silpna, darbo vietų skaičius mažėja. Taip pažymėjo net 62 procentai apklaustųjų. Tik 3 procentai šios amžiaus grupės respondentų mano, kad ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos. Tarp respondentų, įeinančių į grupę iki 30 metų, net 10 proc. mano, kad ūkinė veikla stiprėja. Bet vis dėlto visų trijų amžiaus grupių atsakymai, kad ūkinė veikla silpnėja – panašūs.

8 lentelė

Respondentų nuomonė apie teigiamus pokyčius gyvenvietėje

Teigiami pokyčiai gyvenvietėje	Tokių gerų pokyčių nėra (%)	Tokie pokyčiai dar labai neryškūs (%)	Teigiami pokyčiai jau yra akivaizdūs (%)
Sumažėjo nedarbingų žemių plotai	40	39	21
Sumažėjo asmenų, neturinčių pastovaus darbo	51	32	17
Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	19	54	27
Statomi nauji gyvenamieji namai ir ūkiniai pastatai	69	25	6
Kaimuose laikoma daugiau gyvulių ir paukščių	66	28	6
Sumažėjo girtaujančių	66	25	9

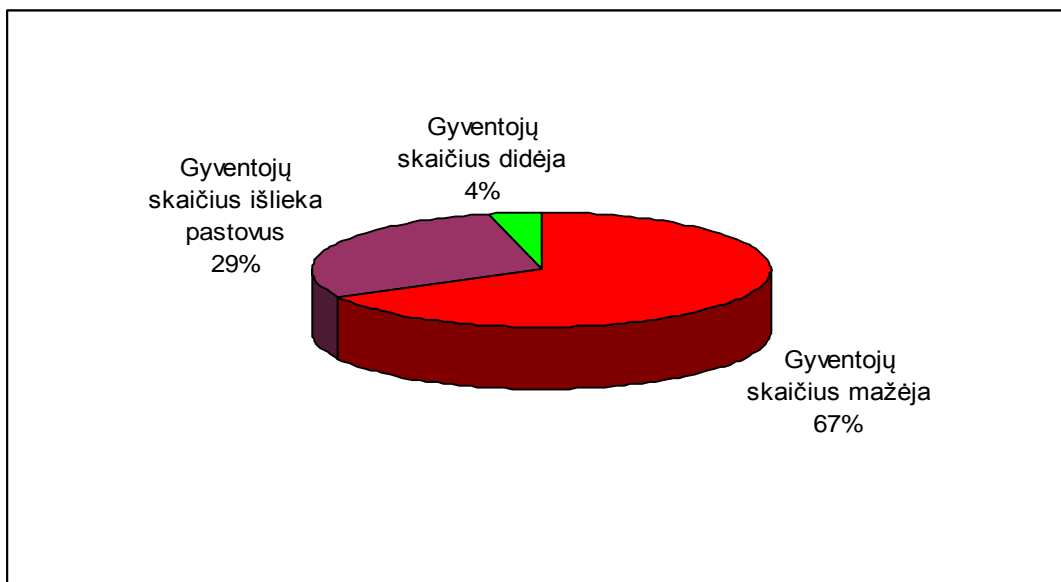
Nagrinėjant apklaustųjų nuomonę apie teigiamus pokyčius gyvenvietėje (8 lentelė) labiausiai pastebima, kad net 27% apklaustųjų mano jog yra remontuojami būstai, tvarkoma aplinka ir tik 19 procentų nemato tokių pokyčių. Kad sumažėjo asmenų neturinčių darbo, tokių pokyčių nemato net 51 procentas apklaustųjų, ir tik 17 procentų mato teigiamus pokyčius. Didžiausias skirtumas tarp apklaustųjų nuomonių apie statomus naujus gyvenamuosius namus ir ūkinius pastatus. Nemato pokyčių net 69 procentai, o teigiamus pokyčius mato tik 6 procentai apklaustųjų. Panašiai pasiskirsto nuomonė ir dėl kaimuose laikomų gyvulių ir paukščių: kad jų laikoma daugiau, mano 6 procentai apklaustųjų. 66% apklaustųjų mano, kad nesumažėjo girtaujančių, o teigiamus pokyčius pastebi tik 9 procentai respondentų.

9 lentelė

Respondentų nuomonė apie didžiausias gyvenvietės problemas

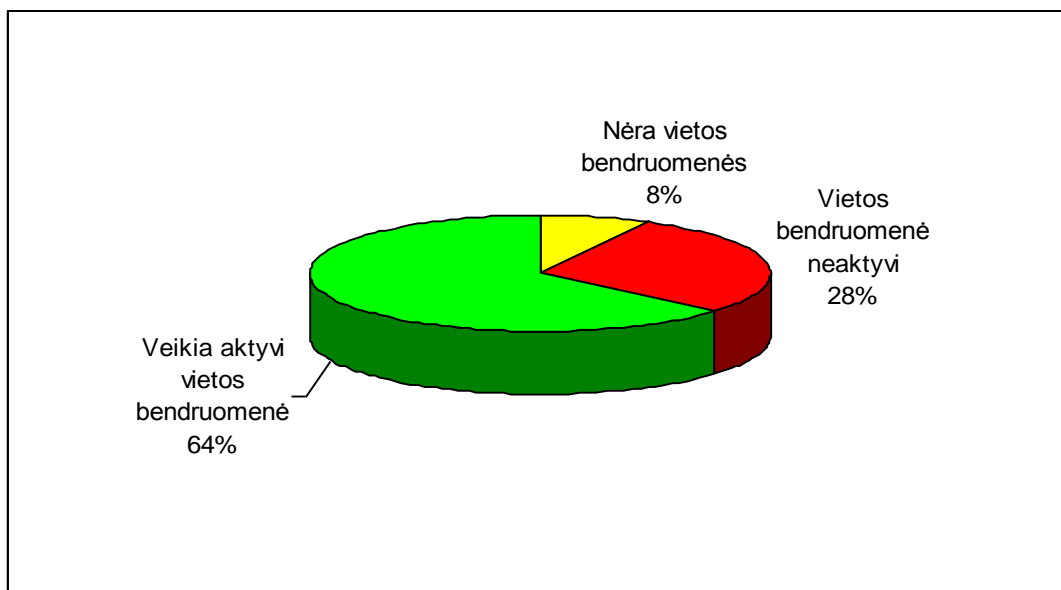
Didžiausios problemos gyvenvietėje	Problema vietovei yra nebūdinga %	Problema yra, bet ne itin ryški %	Problema yra labai aštri %
Vietovėje vis mažiau jaunimo	19	53	28
Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	14	38	48
Vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas	11	43	46
Plinta abejingumas visuomenės reikalams	11	48	41
Blogėja gyventojų išsilavinimas	24	49	27
Didėja nedirbamų žemių plotai	25	46	29
Gyventojai jaučiasi nesaugūs	24	50	26

Pateiktoje 9 lentelėje respondentų nuomonė apie didžiausias gyvenvietės problemas pasiskirstė netolygiai. Ryškiausias vietos problemas respondentai įvardijo: mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms pažymėjo 48% apklaustųjų; vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas – 46 %; plinta abejingumas visuomenės reikalams – 41% respondentų. Dauguma respondentų pasisako, kad išvardintos problemos yra, bet jos ne itin ryškios, tokios nuomonės yra nuo 43 iki 53 procentų apklaustųjų.

20 pav. Respondentų nuomonė apie gyventojų skaičių gyvenvietėje.

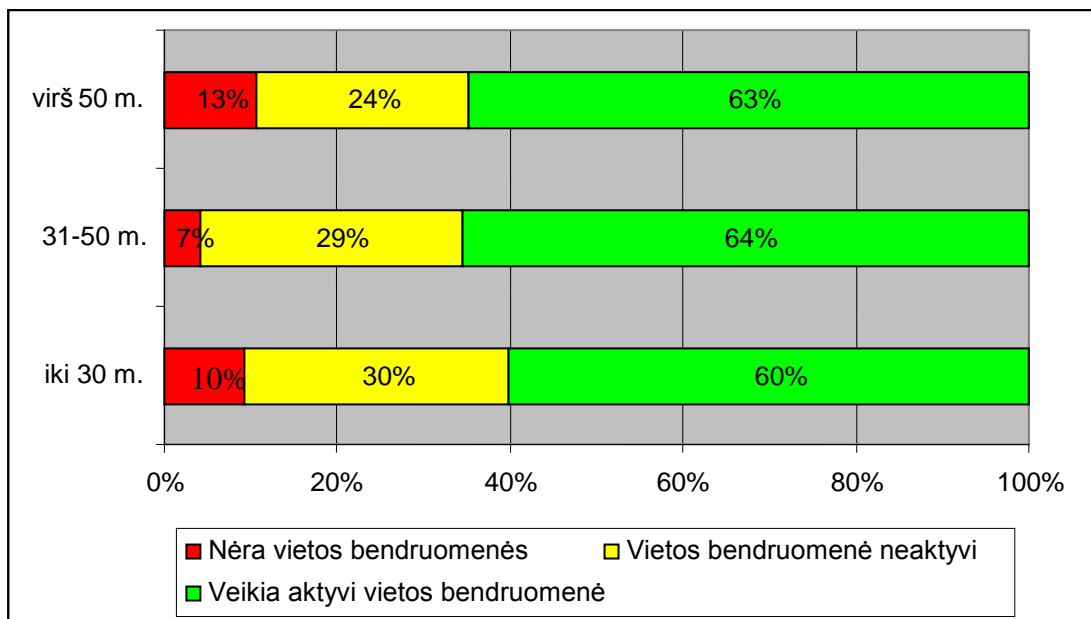
Kaip ir visoje Lietuvoje, taip ir Rokiškio rajone o ypač kaimiškose vietovėse fiksuojamas gyventojų skaičiaus mažėjimas. Remiantis apklausos duomenimis (20 pav.) matome, kad ir Rokiškio rajono gyventojai pastebi, kad jų gyvenamoje aplinkoje gyventojų skaičius mažėja. Taip mano 67 procentai apklaustųjų.

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal vietos bendruomenės veiklos vertinimą

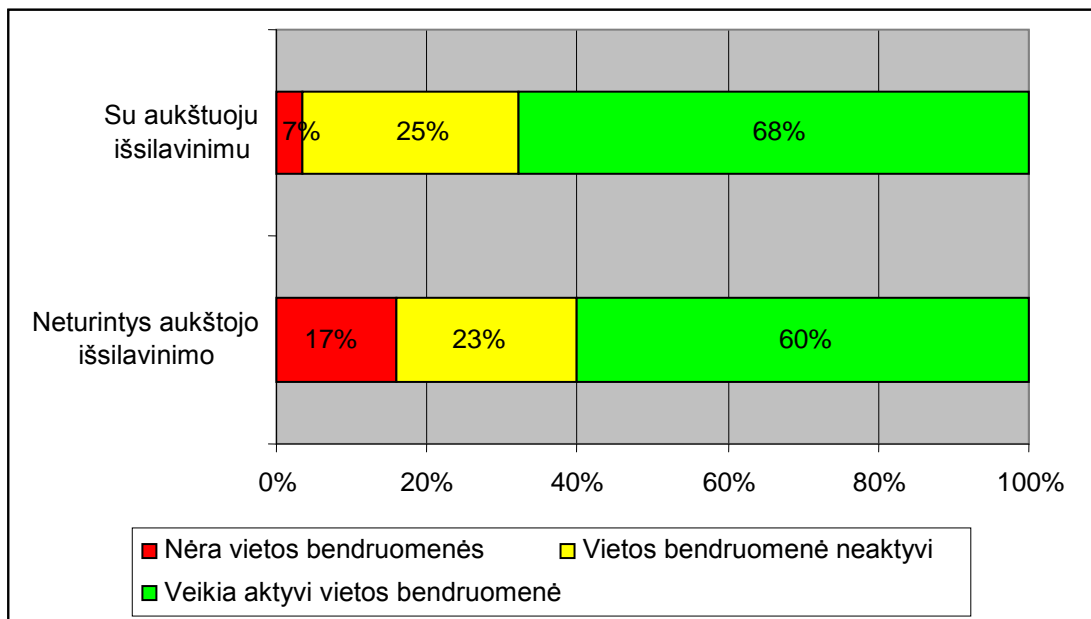
Svarbi vietos gyventojų nuomonė apie jų gyvenamoje aplinkoje veikiančių kaimo bendruomenių veiklą. 21 pav. duomenys rodo, kad net 28 procentai apklaustųjų vietos bendruomenės įvertino kaip neaktyvias. Kad veikia aktyvi vietos bendruomenė yra įsitikinę 64 procentai ir tik 8 procentai mano jog jų gyvenamoje teritorijoje nėra susikūrusios kaimo bendruomenės.

Svarbu, kas sąlygoja šią nuomonę ir kokio amžiaus grupių respondentai taip mano.

22 pav. Respondentų vietos bendruomenės veiklos vertinimas pagal tris amžiaus grupes.

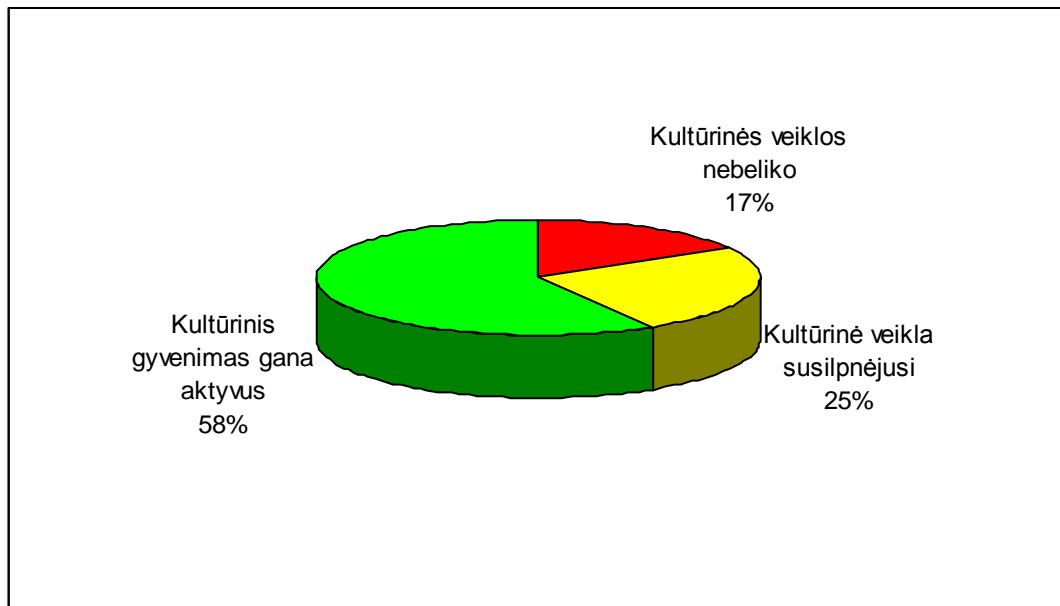
Respondentai, kurie yra vyresnio amžiaus grupėse (22 pav.) kritiškiau ar net pesimistiškiau vertina vietos bendruomenių veiklą: mano, kad nėra vietos bendruomenės – 13%, kad yra, bet neaktyvi – 24% apklaustųjų.

23 pav. Vietos bendruomenės vertinimas pagal dvi išsilavinimo grupes.

Palyginsime kaip respondentai, suskirstyti į dvi išsilavinimo grupes, vertina vietos bendruomenių veiklą. 23 pav. duomenys rodo, kad respondentai su aukštauju išsilavinimu vietos bendruomenes vertina kaip aktyvias. Taip pažymėjo net 68% apklaustųjų. Tarp neturinčių aukštojo išsilavinimo yra

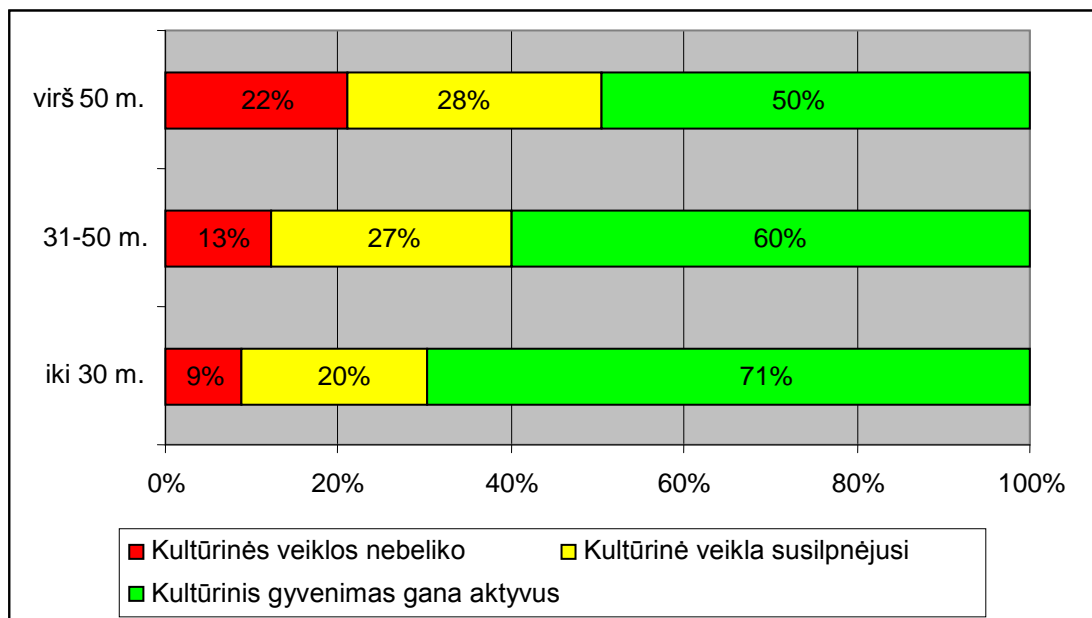
daugiau manančių, kad nėra vietos bendruomenės arba kad jos yra neaktyvios. Tai rodo, kad bendruomenių veikloje aktyviau dalyvauja išsilavinę gyventojai.

24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenvietės kultūrinės veiklos vertinimą

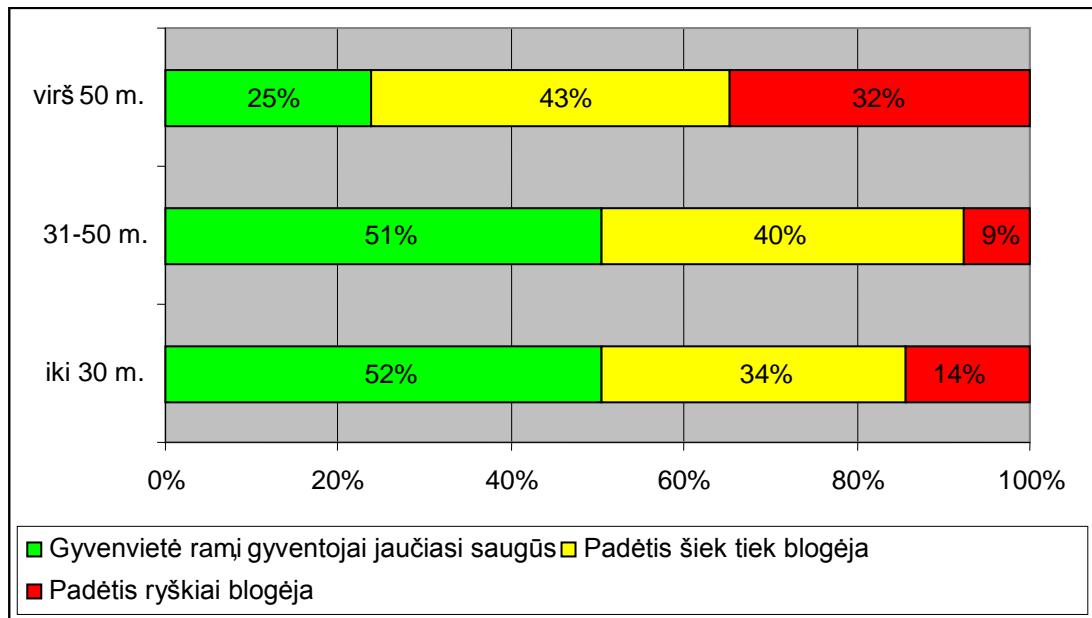
Viena iš gyventojų laisvalaikio leidimo ir vietos bendruomenių veiklos formų yra kultūrinė veikla. Svarbu suprasti kaip šią veiklą vertina patys gyventojai. 24 pav. duomenys rodo, kad beveik du trečdaliai šią veiklą vertina gana pozityviai. Kas ketvirtas mano, kad kultūrinė veikla silpnėja.

Svarbu išsiaiškinti, kurios gyventojų grupės taip mano.

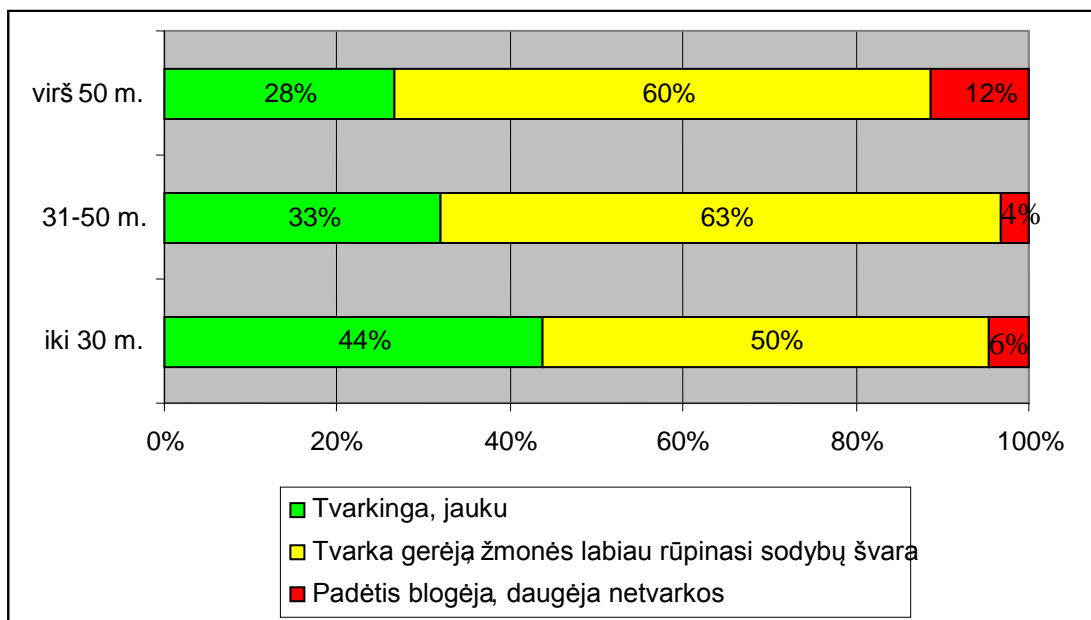
25 pav. Kultūrinės veiklos vertinimas pagal tris amžiaus grupes.

Labiausiai teigiamai kultūrinį gyvenimą įvertino respondentai, kurių amžius iki 30 metų. Pesimistiškiau vertina vyresnės grupės (virš 50 metų) respondentai.

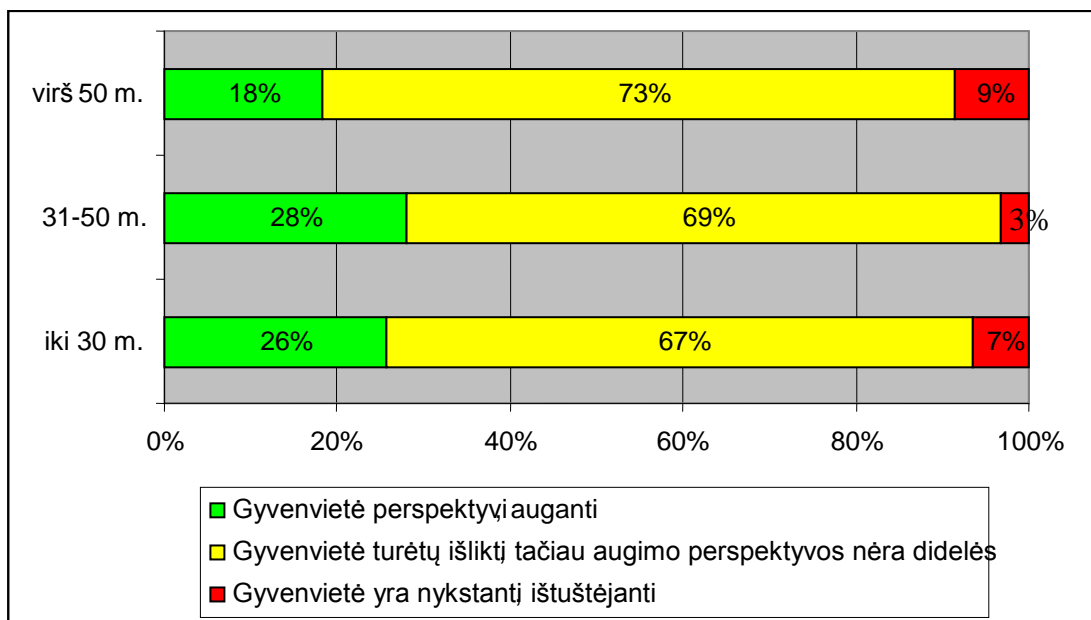
26 pav. Gyvenvietės saugumo vertinimas pagal tris amžiaus grupes.

Kiekvienas gyventojas nori jaustis saugus savo gyvenamoje teritorijoje. Todėl apklausos metu respondentų buvo klausiama, kaip jie vertina saugumo padėtį savo gyvenvietėje. 26 pav. pateikiami duomenys apie trijų skirtingų amžiaus grupių respondentų vertinimus. Matome, kad saugesni jaučiasi jauniausio ir vidutinio amžiaus respondentai. Labiausiai nesaugūs jaučiasi virš 50 metų grupei priklausantys respondentai. tarp jų daugiausia manančių, kad gyvenvietėje padėtis ryškiai blogėja. Taip atsakė kas trečias šios grupės apklaustasis. Manančių, kad padėtis šiek tiek blogėja yra visose trijose amžiaus grupėse.

27 pav. Gyvenvietės tvarkingumo ir jaukumo vertinimas pagal tris amžiaus grupes.

Tarp respondentų, priklausančių vyriausiai amžiaus grupei, yra mažiausiai manančių, kad gyvenviečių tvarkingumą ir jaukumą galima vertinti pakankamai teigiamai. Tarp jaunesnių ši rodiklį teigiamai vertinančių yra daugiau.

28 pav. Gyvenvietės perspektyvumo vertinimas pagal tris amžiaus grupes.

Labai svarbu suvokti ir išsiaiškinti kiekvienos gyvenvietės perspektyvą, jos ateitį. Gyventojų apklausos metu buvo paklausta, kaip vietos gyventojai vertina savo gyvenvietės perspektyvumą (28 pav.). Matome, kad tarp respondentų, priklausančių viduriniajai (31-50m.) amžiaus grupei, yra

daugiausia manančių, jog jų gyvenvietė yra perspektyvi, auganti. Daugiausia pesimistiškai vertinančių buvo tarp vyriausios grupės respondentų, kurie nurodė, kad gyvenvietė yra nykstanti, ištuštėjanti.

Tyrimo duomenys rodo, kad vietos gyventojai nevienodai pasisako visais jiems rūpimais klausimais. Tam didžiausią įtaką turi jų socialinė padėtis, išsilavinimas bei amžius. Didelę įtaką respondentų nuomonei turi jų dirbamos žemės dydis, pajamos, darbą pobūdis. Matome, kad didžioji gyventojų dalis neūkininkauja. Galima daryti prielaidą, kad ši žmonių grupė yra labiausiai pažeidžiama. Kaimiškose teritorijose reikia kurti naujas įmones, steigti darbo vietas. Taip pat matomas gyventojų nusivylimas ūkine veikla, pesimistiškas požiūris į gyvenvietėje vykstančius pokyčius. Išryškėjo bedarbystės ir girtavimo problemos, abejingumas visuomenės reikalams. Matomas respondentų susirūpinimas dėl nuolatinio gyventojų skaičiaus mažėjimo.

Išsiaiškinta, kad didžioji vietos gyventojų dalis mano, kad kaimo bendruomenės yra veikiančios ir aktyvios. Jie teigiamai vertina vietos kultūrinį gyvenimą bei gyvenviečių tvarką. Tai rodo, kad bendruomenės turi didesnę dėmesį skirti skirtingoms amžiaus ir skirtingą socialinę padėtį turinčioms grupėms.

4. BENDRUOMENIŲ VYKDOMŲ PROJEKTŲ (NUO 2005 .) ANALIZĖ

4.1. Verslo skatinimo projektai

Viena iš pagrindinių priemonių, norint išsaugoti esamą infrastruktūrą ir ją tobulinti yra verslumo skatinimas kaimo vietovėse. Verslo plėtra vietos gyventojams suteikia savarankiškumą, galimybę oriai gyventi, kurti šeimas, puoselėti savo aplinką bei buitį. LEADER programos lėšos suteikia galimybę vietos gyventojams ne tik įsidarbinti naujai įkurtose darbo vietose, bet ir patiems imtis naujos veiklos, kurti savo verslą, jį plėtoti ir tobulinti, ieškoti naujų galimybių, naujų rinkų produkcijos realizavimui. Šių projektų dėka atsiranda galimybė padėti pačioms vietos bendruomenėms, o bendruomenės tokiu būdu padeda vietos gyventojams.

Pateiktoje lentelėje (žr. 10 lent.) matome, kad per pastarąjį laikotarpį vietos bendruomenės bei verslininkai įgyvendino labai mažai verslo projektų. Nors jų nauda akivaizdi ir neabejotina, bet verslo struktūros vangiai imasi šios veiklos.

10 lentelė

Projektai skatinantys verslo iniciatyvas

Pareiškėjas	Projekto pavadinimas	Projekto vertė Lt	Paramos suma Lt	Įgyvendinimo vita
Igorio Skripkos individuali įmonė	"Amatų kalvė"	131 400	108 900	Kavoliškio km.
UAB Palomenės energija	Aleksandravėlės mobilios medžio dirbtuvės	274 668	150 000	Aleksandravėlės km.
UAB „Šiaurės meška“	„Kelių valymo ir pakelių šienavimo paslaugų plėtra Obelių seniūnijoje“	185 270	107 988	Obelių m.
Igorio Skripkos IĮ	„Suvenyrinės produkcijos gamybos plėtra, puoselėjant krašto amatų tradicijas“	196 625	113 750	Kavoliškio km.
	Viso:	787 963	480 638	

Šaltinis: www.rokiskiovg.lt, sudaryta autoriaus

Igorio Skripkos individualios įmonės projektas „Amatų kalvė“ vertas dėmesio vien dėl to, kad siektini projekto rezultatai – gana akivaizdūs: suorganizuoti 2 informaciniai seminarai, 5 taikomosios dailės mokymų kursai, įkurta taikomosios dailės studija, suorganizuota informacinė diena, atvirų durų dienos taikomosios dailės studijoje, sukurta internetinė svetainė, išleista skrajutė, suorganizuotos 5 gyventojų talkos. Šis projektas sulaukė ir vietos bendruomenės pritarimo.

UAB Palomenės energijos projekto „Aleksandravėlės mobilios medžio dirbtuvės“ rezultatai: įsigyta mobili medžio apdirbimo ir biomasės granuliu gamybos įranga, pagerinta Aleksandravėlės kaimo gyvenimo gerovė, kadangi įkurta viena nauja darbo vieta, gyventojai gali naudotis įmonės

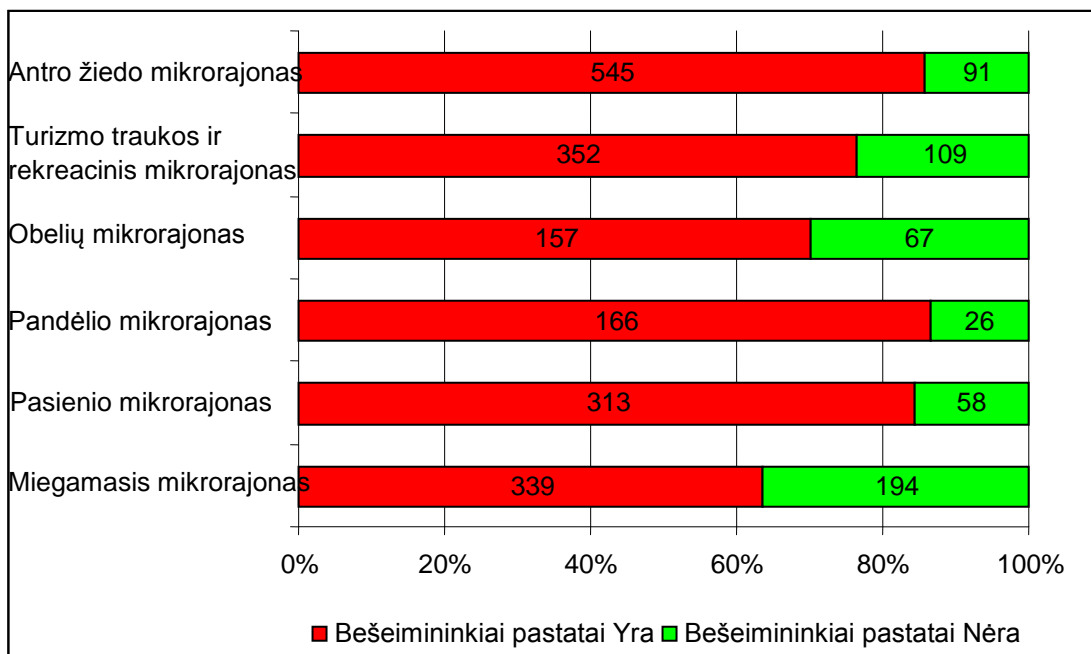
paslaugomis, parduoti žaliavą, padidintas Aleksandravėlės kaimo patrauklumas. Šiai veiklai vykdyti įmonė įsigijo tam reikalingos įrangos, tuo pačiu padidindama savo konkurencingumą.

UAB „Šiaurės meška“ projektas „Kelių valymo ir pakelių šienavimo paslaugų plėtra Obelių seniūnijoje“ taip pat vietos gyventojams davė apčiuopiamos naudos, kadangi pagrindinis projekto tikslas – įvairinti kaimo ekonomiką, plėtojant sniego valymą vietinės reikšmės keliuose bei pakelių šienavimo verslą Obelių seniūnijoje. Svarbu ir tai, kad įmonė išsikėlė tikslą – per penkerius metus nuo paraiškos pateikimo tapti pagrindiniu sniego valymo vietinės reikšmės keliuose bei pakelių šienavimo paslaugos teikėju Obelių seniūnijoje. Šio projekto dėka įmonė įsigijo traktorių su sniego valymo įranga ir pakelių šienavimui skirtą šienapjovę, įkūrė vieną darbo vietą.

Dar vienas Igorio Skripkos individualios įmonės projektas „Suvenyrinės produkcijos gamybos plėtra, puoselėjant krašto amatų tradicijas“ sudarys sąlygas plėsti gamybą, jungiant suvenyrų gamybą su tautiniu paveldu, įtraukiant į šią veiklą bendruomenę kaip krašto paveldo žinių puoselėtoją., su tikslu gerinti kaimo gyventojų ekonominę gerovę. Ji skatina bendruomenės narių verslumą, mažina socialinę atskirtį, ir ateityje planuoja kartu vykdyti socialinius projektus. Projekte numatyti svarbūs vietos gyventojams rezultatai: nupirkta reikiama gamybos įranga (didelės talpos aukštos temperatūros keramikos degimo krosnis, programuojamas prototipų kūrimo įrenginys), sukurtos dvi naujos nuolatinės darbo vietos, įrengtos edukacinės klasės, bendruomenės užimtumo ir laisvalaikio kambariai. Inovatyvia įranga ir prieinamumu bendruomenės nariams atvertos platesnės profesinio mokymo galimybės jaunajai bendruomenės kartai ir savirealizacijos galimybes vyresniajai.

Apžvelgiant šiuos projektus matome, kad paramos vertė sudaro virš 480 tūkstančių litų, o jų bendra vertė siekia beveik 788 tūkstančius. Pačios verslo įmonės, dalyvaujančios šioje programoje, savo lėšomis prisideda virš 307 tūkstančių litų. Tai yra jų tiesioginė investicija į savo verslą, prisidedant prie vietos verslo aplinkos gerinimo. Matome, kad kuriamos naujos darbo vietos, įmonės teikia naujas, iki šiol vietos gyventojams neprieinamas, paslaugas. Tačiau toks naujų projektų kiekis skatinantis verslą vietos gyventojams nepakankamas.

Nuo praeito amžiaus, kai šalyje vyravo planinė ekonomika, kaimo vietovėse yra likę daug bešeimininkių pastatų (žr. 29 pav.) kuriuos būtų galima panaudoti kuriant ir plėtojant verslą, gaminant produkciją, teikiant paslaugas.

29 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomonę dėl bešeimininkių pastatų kiekio

Respondentų nuomone Antrojo žiedo, Pandėlio bei Pasienio mikrorajonai turi daugiausia be šeimininko likusių pastatų. Tai nurodė per 80 % respondentų. Mažiausiai, bet vis dėlto pakankamai daug be šeimininko likusių pastatų yra Obelių ir Miegamajame mikrorajone. Bešeimininkiai pastatai galėtų būti panaudoti verslo poreikiams, juk nemažai jų turi puikius privažiavimus, išlikusią infrastruktūrą, kuri gali tenkinti ne tik verslo įmonių poreikius.

Pateiktoje 11 lentelėje išryškėjo respondentų nuomonė apie įmonių įsteigimo galimybę Rokiškio rajono kaimiškose vietovėse. Įdomu tai, kad tik šiek tiek daugiau kaip trečdalis apklaustųjų pasisakė už tai, kad jų vietovėje tikslinga įkurti amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centrą, o likusieji mano, kad tokio centro įkūrimas – netikslingas. Po lygiai pasiskirstė respondentų nuomonė dėl automobilių remonto dirbtuvių įkūrimo galimybės. Tarp įmonių, kurių įkūrimo reikalingumo nemato, dauguma respondentų nurodė: buitinės technikos remonto dirbtuvės, statybos darbų ir butų remonto įmonės, viešbučiai, moteliai, kaimo turizmo sodybos, senelių ir neįgaliųjų globos namai, muziejai, verslo informacinio centrai, privatūs darželiai bei mokyklos. Tarp įmonių, kurias tikslinga kurti Rokiškio rajono kaimiškose vietovėse, respondentai nurodė kirpyklas, pirtis, kultūros ir sporto centrus.

Respondentų nuomonė apie įmones, įstaigas kurias būtų galima įkurti gyvenvietėje.

Įmonės pavadinimas	Netikslinga įkurti %	Tikslinga įkurti %	Jau įkurta %
Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centro įkūrimo galimybė	57	37	6
Automobilių remonto dirbtuvių įkūrimo galimybė	39	35	26
Buitinės technikos remonto dirbtuvių įkūrimo galimybė	72	24	4
Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės įkūrimo galimybė	63	27	10
Stalių dirbtuvės įkūrimo galimybė	55	24	21
Statybos ir butų remonto darbų įmonės įkūrimo galimybė	71	22	7
Kirpyklos įkūrimo galimybė	48	32	20
Siuvyklos įkūrimo galimybė	65	28	7
Pirties įkūrimo galimybė	55	36	9
Valgyklos, kavinės, užkandinės įkūrimo galimybė	65	30	5
Viešbučio, motelio, kaimo turizmo sodybos įkūrimo galimybė	76	20	4
Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centro įkūrimo galimybė	57	36	7
Senelių ir neįgaliųjų globos namų įkūrimo galimybė	75	18	7
Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centro įkūrimo galimybė	71	24	5
Vietinės istorijos ir kraštotyros muziejaus, turizmo informacijos centro įkūrimo galimybė	76	18	6
Bibliotekos - skaityklos įkūrimo galimybė	16	11	73
Kultūros ir sporto centro įkūrimo galimybė	29	31	40
Verslo informacijos centro, vertimo paslaugos įkūrimo galimybė	80	15	5
Privataus vaikų darželio įkūrimo galimybė	78	17	5
Privačios mokyklos įkūrimo galimybė	86	10	4
Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonės įkūrimo galimybė	67	27	6
Žemės ūkio produktų parduotuvės, turgaus įkūrimo galimybė	67	28	5
Viešosios tvarkos apsaugos centro įkūrimo galimybė	73	22	5

Keturių projektų, kurie buvo įgyvendinti pagal LEADER programą, apžvalga rodo, kad dar daug galimybių skatinti verslumą kaimiškose vietovėse. Apklausos duomenys rodo, kad vietos gyventojai supranta ir vertina tokias galimybes, kaip naujo verslo kūrimas, esamo verslo modernizavimas, naujų produktų ir paslaugų sukūrimo galimybės, tačiau tik retas iš jų įsivaizduoja, kad tai galėtų daryti pačios vietos bendruomenės. Dar labai gajus įsitikimas, kad naujas įmones turi steigti kažkas „iš viršaus“: savivaldybės institucijos, iš kitų vietovių atvykę verslininkai. Bendruomenių aktyvas dažniausiai neįsivaizduoja, kaip galėtų pasinaudoti esama infrastruktūra, kaimiškų vietovių padėtimi bei darbo jėgos ištekliais, kad galėtų kurti bei plėsti savo verslą, tuo pačiu prisidedant prie vietos patrauklumo, bei gyventojų verslumo skatinimo.

4.2. Sociokultūriniai projektai

Kaimiškųjų vietovių gyventojai mato, kad ankščiau buvę gausūs kaimai vis tuštėja, o stiprėjanti tarptautinė migracija sąlygoja netikrumo būseną. Mūsų tyrimai taip pat parodė, kad gyventojai yra susirūpinę jaunosios ir vyresniosios kartų bendravimo problemomis, gyventojų susvetimėjimu, pergyvena dėl meno dėmesio senų amatų plėtotei bei tradicijoms. Sociokultūriniai projektai skatina vietos bendruomenių narius telktis bendram darbui, imtis naujos veiklos, dalintis prisiminimais bei kurti ateitį kartu. Kai kurie šios rūšies projektai skatina sveikai maitintis, propaguoja sveiką gyvenimą, skatina sportuoti, rūpintis savo sveikata.

12 lentelė

Socialiniai projektai

Pareiškėjas	Projekto pavadinimas	Projekto vertė Lt	Paramos suma Lt	Prisidėjimas savanorišku darbu Lt
Čivilių bendruomenė	"Čiviliuose – mano namai"	14 306	11 445	2 861
Lailūnų kaimo bendruomenė	"Bendruomenės namai – lailūniečių namai"	25 160	20 128	5 032
Žiobiškio kaimo bendruomenė	"Žiobiškio krašto gyventojų veiklumo skatinimas"	14 975	11 980	2 995
Duokiškio kaimo bendruomenė	"Duokiškio kaimo bendruomenės ugdymas, aktyvinimas, telkimas"	25 375	20 299	5 075
Aleksandravėlės kaimo bendruomenė	"Paulius Širvys – krašto žmonės telkiantis vardas"	35 255	28 204	7 051
Kazliškių kaimo bendruomenė	"Kelios Kazliškių kartos – vienas gyvenimas"	23 014	18 411	4 603
Kairelių kaimo bendruomenė	"Kairelių ateitį kuriame patys"	12 183	9 746	2 437
Kamajų bendruomenė	"Bendravime mūsų stiprybė"	36 499	29 199	7 300
Rokiškio kaim. seniūnijos Bajorų k. bendruomenė	"„Būkime ir kartu kurkime Bajorų kaimo tradicijas“"	23 423	18 738	4 684
Pandėlio miesto bendruomenė	"420 žingsnių dabartin"	30 300	24 240	6 060
Rokiškio rajono bendruomenių asociacija	"Pirmosios vagos varžytuvės"	22 725	18 180	3 000
Aukštakalnių kaimo bendruomenė	"Vienodi paukščiai buriasi į pulkus" (R.Burton)	15 495	12 396	3 099
Sporto klubas „Obeliai“/ partneris - Rokiškio rajono savivaldybė	"„Sportuojanti bendruomenė – sveika visuomenė“"	137 026	109 621	14 905/ partnerio lėšos 12 500
Viso:		415 736	332 587	81 602

Šaltinis: www.rokiskiovg.lt, sudaryta autoriaus

Iš pateiktos 12 lentelės duomenų matome, kad net 13 projektų vietos bendruomenės įgyvendino, norėdamos sudaryti galimybę gyventojams bendrauti, kartu švęsti tradicines šventes, sportuoti. Dar 16 sociokultūrinių projektų bendruomenės yra pateikusios Rokiškio VVG, administruojančiai LEADER

lėšas, skirtas Rokiškio rajono kaimiškoms vietovėms, ir planuoja juos įgyvendinti artimiausiais metais. Susidomėjimas tokiais projektais, kurių dėka galima spręsti socialinius vietovės klausimus, yra didelis, o bendra įgyvendintų projektų vertė viršija 415 tūkst. litų. Paramos gauta daugiau kaip 332 tūkst. litų. Labai svarbus šių lėšų skirimo LEADER programos principas, kad vietos bendruomenės, įgyvendindamos projektus, gali prisidėti savanorišku darbu. Ši suma viršija 81 tūkst. litų. Tai labai skatina vietos gyventojų bendruomeniškumą. Žmonės organizuoja talkas, vienijasi bendrai veiklai.

Įgyvendintas Čivylių kaimo bendruomenės projektas „Čivyliuose – mano namai“, kurio tikslas – kaimo gyventojų suaktyvinimas bei bendruomeniškumo skatinimas per visuomeninę veiklą. Projekto įgyvendinimo metu buvo pasiekti tokie rezultatai: organizuotos 4 popietės apie vaistažoles (vaistažolių rinkimą, apdorojimą, pakuočių siuvimą, siuvinėjimą ir pakavimą), organizuotos talkos, surengta vaikų tapybos paroda, organizuota „Žolinių šventė“ ir žūklės konkursas. Projektui skirtomis lėšomis sustiprinta bendruomenės materialinė bazė.

Lailūnų kaimo bendruomenė įgyvendino projektą „Bendruomenės namai – lailūniečių namai“. Šiame projekte buvo siekiama sudaryti sąlygas Lailūnų krašto kaimų gyventojų užimtumo didinimui ir veiklos įvairinimui. Be to, buvo bandoma aktyvinti socialiai pažeidžiamas kaimo gyventojų grupes, didinti jų integraciją į vietos bendruomenę, skatinti bendruomenės narių kūrybiškumą, iniciatyvumą ir bendruomeniškumą. Įgyvendinant projektą vietos gyventojai pajuto konkrečius rezultatus: įvyko 3 edukacinės pamokos, kviečiant tautodailės ar tradicinių amatų specialistus, surengti 7 savarankiški mokymai, 5 kraštotyrinės ekspedicijos po kaimus, 4 šeiminingi konkursai, organizuotos 2 gyventojų talkos, 3 mokomosios maisto gamavimo pamokos vaikams, surengta baigiamoji projekto šventė „Sueikim kaimynai į vienus namus“. Vietos bendruomenė sustiprino materialinę bazę, skirtą bendruomenės veiklai.

Žiobiškio kaimo bendruomenė įvykdė projektą „Žiobiškio krašto gyventojų veiklumo skatinimas“. Projekto tikslas – telkti Žiobiškio gyventojus, ugdyti jų gebėjimus veikti kartu, mažinti susvetimėjimą, skatinti jaunimo užimtumą. Vietos gyventojai projekto vykdymo metu pajuto konkrečią naudą, nes buvo pasiekti planuojami rezultatai: išleistas lankstinukas „Žiobiškio bažnyčiai – 100“, surengta paroda „Žiobiškis – 100 metų istorijoje“, jubiliejinis renginys „Žiobiškio bažnyčiai – 100 metų“, organizuotas kraštiečių susitikimas su vietos jaunimu, jubiliejinė vakaronė, jaunimo sportiniai turnyrai, sukurtas filmukas „Žiobiškis – 2011“, parengtas kraštotyrinis darbas „Žiobiškio bažnyčiai – 100“. Šio projekto lėšomis sustiprinta bendruomenės materialinė bazė.

Duokiškio kaimo bendruomenė įvykdė projektą „Duokiškio kaimo bendruomenės ugdymas, aktyvinimas, telkimas“. Šio projekto tikslai: kurti tvarią kaimo bendruomenę ir patrauklią sociokultūrinę aplinką, populiarinti vaikų ir jaunimo pažintinę veiklą, puoselėti kultūrinę Duokiškio

kaimo tradicijas, stiprinti meno mėgėjų veiklą. Įgyvendinant šį projektą pasiekti šie rezultatai: jaučiamas padidėjęs bendruomenės narių aktyvumas, socialiai pažeidžiamų grupių įtraukimas į sociokultūrinę veiklą, meno mėgėjų veiklos sustiprėjimas. 45 bendruomenės nariai – pažintinių išvykų dalyviai, susipažino su sėkmingai veikiančių bendruomenių veiklos ypatumais, jų vykdomais sociokultūriniais projektais. Suorganizuota bendruomenės šventė „Duokiškio baladės“, kuri, kaip planuojama, turėtų tapti tradicine.

Aleksandravėlės kaimo bendruomenė įgyvendino projektą „Paulius Širvys – krašto žmonės telkiantis vardas“. Šio projekto tikslas – gerinti gyvenimo kokybę Aleksandravėlėje, sukuriant palankią sociokultūrinę aplinką. Įgyvendinant projektą vietos gyventojai pajuto šiuos rezultatus: surengta jaunimo kraštotyrinė stovykla, sukurtas prisiminimų apie Paulių Širvį filmas, surengtos dvi fotografijų parodos, įrengti du turistiniai – informaciniai standai, surengta kraštiečių poetų bardų šventė, suorganizuotos 3 gyventojų talkos. Projektinių lėšų dėka sustiprinta bendruomenės materialinė bazė.

Kazliškio kaimo bendruomenė įvykdė projektą „Kelios Kazliškio kartos – vienas gyvenimas“. Buvo siekiama suburti Kazliškio ir aplinkinių kaimų gyventojus bendrai veiklai, stiprinant jų ryšį su vietove. Pasiiekti rezultatai: įrengta aikštelė Kazliškio šilvelyje, surengtas grybavimo turnyras „Kazlėkų karalius“, įvyko tradicinė šventė „Kazlėkynė“, organizuota tradicinė „Sūrio šventė“, vilnos vėlimo ir karoliukų vėrimo mokymai, Kaziuko mugė. Surengta išvyka į Burbiškio dvarą (Radviliškio r.), surengti floristų mokymai, organizuotos virvės traukimo varžybos.

Kairelių kaimo bendruomenė įgyvendino projektą „Kairelių ateitį kuriame patys“. Šio projekto tikslas – Gediškių ir kitų aplinkinių kaimų gyventojus sutelkti visuomeninei veiklai per sociokultūrinės iniciatyvas ir taip kurti palankesnę sociokultūrinę aplinką kaime. Pasiiekti rezultatai: surengtos dvi savanoriškos talkos prie „Dievo pėdos“ paminklo ir senose Bučiūnų kapinėse, surengta kaimo gyventojų šventė ir neformalioje aplinkoje aptarta, kaip gyventi ir veikti, kad šio krašto žmonės jaustų bendrumo svarbą. Pradėta fiksuoti krašto istorija iš liudininkų pasakojimų: įrašyti gyventojų pasakojimai, priminimai apie vietovę ir jos gyventojus, surengtos dvi pažintinės išvykos įvairių pomėgių gyventojams. Per neformalų bendravimą renkamos idėjos, kuriamos gairės bendruomeninės tolimesnei veiklai.

Kamajų bendruomenė nuo 2011 m. rugpjūčio 1 d. vykdė projektą „Bendravime mūsų stiprybė“. Buvo suformuluoti tokie projekto uždaviniai: didinti bendruomenės narių aktyvumą, įtraukiant juos į projekto vykdymą, stiprinti bendruomenės partnerystės ryšius, įtraukti Kamajų Antano Strazdo gimnazijos, Kamajų jaunimo klubo „Ara“, visas 6 seniūnijos bendruomenes. Numatyta mažinti atskirtį tarp įvairių amžiaus grupių gyventojų, suteikti projekto dalyviams saviraiškos galimybę, ugdyti jaunosios kartos patriotizmą, skatinti jaunimo iniciatyvumą. Įgyvendinus šį projektą bei išsikeltus

uždavinius buvo pasiekti rezultatai: surengta projekto atidarymo šventė „Kuc kuc Kamajuos“, surengta šventė „Sveiki, kaimynėliai“, išleistas DVD diskas, leidinukas „Kuc kuc Kamajuos“, surengti mokymai „Mokomės bendrauti“, išvyka į Aukštaitijos regioninį parką, norint įgyti patirties apie viešųjų erdvių tvarkymą, pasirašyta bendradarbiavimo sutartis su Kaltanėnų kaimo bendruomene.

Bajorų kaimo bendruomenė įvykdė projektą „Būkime ir kartu kurkime Bajorų kaimo tradicijas“. Šio projekto tikslas – suburti į bendruomenės organizaciją įvairaus amžiaus grupių žmones ir juos sudominti turiningomis visuomeninėmis veiklomis. Projekto rezultatai: surengta tradicinė bendruomenės muzikos ir floristikos šventė „Jurginžiedis, „Šviesos diena“, suorganizuotos 3 talkos, 10 edukacinių „Auksarankių klubo“ užsiėmimų (mezgimas, papuošalų gaminimas, pynimas iš popieriaus, vilnos vėlimas, medžio drožimas), surengtas bendruomenių sambūris „Draugystės tiltai“, surengtos trys fotografijų parodos ir viena rankdarbių paroda.

Pandėlio miesto bendruomenė įgyvendino projektą „420 žingsnių dabartin“. Jo tikslas – sutelkti miestelio gyventojus, ugdyti bendruomeniškumą įvairiose amžiaus grupėse ir gebėjimą veikti kartu. Pasiiekti rezultatai: parengtas ir 100 egz. tiražu išleistas leidinys, surengta foto paroda „420 žingsnių dabartin“, pasirašytos trys bendradarbiavimo sutartys, surengta šventė, krepšinio varžybos, keturi seminarai.

Rokiškio rajono bendruomenių asociacija įgyvendino projektą „Pirmosios vagos varžytuvės“. Jo tikslai: telkti rajono kaimo bendruomenes per kultūrinės ir socialinės iniciatyvas ir ugdyti jų gebėjimą veikti kartu, sudaryti kaimo bendruomenėms sąlygas dalintis patirtimi ir pristatyti savo veiklas, kuriant vietose palankią sociokultūrinę aplinką. Įgyvendinus šį projektą buvo pasiekti tokie rezultatai: surengtos arimo arkliais varžytuvės, parengti visų 9 Rokiškio rajono kaimiškųjų seniūnijų bendruomenių kiemeliai ir kaimo saviveiklininkų pasirodymai, suorganizuota rašytojo Liudo Dovydėno premijos įteikimo ceremonija, sutelkti savanoriai varžytuvėms pasirengti ir jas suorganizuoti.

Aukštakalnių kaimo bendruomenė įgyvendino projektą „Vienodi paukščiai buriasi į pulkus“. Jo tikslai: didinti vietos gyventojų saviraiškos galimybes ir bendruomeniškumą, siekti partnerystės su kitų rajonų bendruomenėmis, kurti sąlygas saugiai gyvenimo aplinkai. Projekto rezultatai: surengta kapelių varžytuvių šventė „Vakaruškos“, surengtas mokymų ciklas „Žmogus – sociali būtybė“, organizuota išvyka pasirašyti partnerystės sutartį, pasikeisti bendruomeninio darbo patirtimi, surengtos dvi talkos.

Atkreiptinas dėmesys į sporto klubo „Obeliai“ projektą, kuris įvykdytas kartu su partneriu – Rokiškio rajono savivaldybe, „Sportuojanti bendruomenė – sveika bendruomenė“. Šio projekto tikslas – aktyvinti kaimo gyventojus ir skatinti vietos iniciatyvas. Įgyvendinus šį projektą vietos gyventojai pajuto akivaizdžią naudą, nes už projekto lėšas įsigyta įranga gali naudotis bet kuris bendruomenės

narys, dalyvauti biliardo ir stalo teniso varžybose. Projekto metu buvo surengti seminarai: aerobikos, „Kūno sudėties analizė – būdas išvengti rizikos sveikatai“ bei „Pirmoji medicininė pagalba“. Įvyko miestelio triatlono varžybos, „Naktinio krepšinio“ varžybos“. Projekto rezultatai: įsigytas sportinis inventorių, surengti trys seminarai sveikos gyvensenos klausimais, trejos varžybos, šešios talkos.

13 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal dalyvavimą visuomeninėje veikloje

Veiklos pavadinimas	Nedalyvauja %	Dalyvauja, bet nelabai aktyviai %	Aktyviai dalyvauja %
Dalyvavimas vietos bendruomenės veikloje	54	35	11
Dalyvavimas kultūros (meno saviveikloje ir pan.) veikloje	67	22	11
Dalyvavimas sporto organizacijos veikloje	74	18	8
Dalyvavimas politinės partijos veikloje	89	8	3
Dalyvavimas visuomeninėje nepartinėje organizacijos veikloje	87	11	2
Dalyvavimas profesinės sąjungos veikloje	90	7	3

Norint įgyventi bendruomenių teikiamus projektus reikia, kad nemažai prisidėtų vietos gyventojai. Neužtenka vien dalyvauti šventėje, nuvykti į pažintinę kelionę ar aplankyti suorganizuotą parodą. Pirmiausia reikia daug laiko projektui parengti ir įgyvendinti numatytą veiklą, prisidėti prie organizuojamų talkų ar renginių organizavimo. Iš atlikto tyrimo matyti (žr. 13 lentelė), kad vietos gyventojai nelabai linkę prisidėti prie bendruomenės veiklos. Apie tai, kad nedalyvauja, pažymėjo daugiau kaip pusė respondentų. Dar didesnis skaičius vietos gyventojų, t.y. net du trečdaliai pažymėjo nedalyvaujantys kultūrinėje veikloje.

Įvertinus socialinius bei kultūrą skatinančius projektus daroma išvada, jog aktyvių bendruomenės narių dėka vietos gyventojai turi galimybę telktis bendram darbui, dalyvauti bendruomeniškumą ir kūrybiškumą skatinančiose veiklose. Nereta bendruomenė vykdė anketinę apklausą, norėdama išsiaiškinti gyventojų nuomonę apie vykdomas projektines veiklas ir sužinoti, kokios veiklos jie pageidauja ateityje, ko jie tikisi iš bendruomenių, kokios problemos juos jaudina.

4.3. Patalpų bendruomenės reikmėms pritaikymo bei viešųjų erdvių tvarkymo projektai

Vietos bendruomenės, būdamos nevyriausybinėmis organizacijomis, neturi galimybės savo lėšomis pritaikyti patalpas sportui, bibliotekoms ar kitoms įstaigoms. Todėl bendruomenės stengiasi dalyvauti įvairioje projektinėje veikloje, siekdamos patenkinti vietos gyventojų poreikius. LEADER programa suteikia daug galimybių ir priemonių, leidžiančių įgyvendinti įvairiausių projektus. Šios

programos dėka pastatai pritaikomi bendruomenių poreikiams. Taip pavyksta įrengti susibūrimų ir švenčių vietas, sporto ir laisvalaikio leidimo salės, žaidimų aikšteles bei viešąsias erdves poilsiui ar turizmui.

14 lentelė

Patalpų bendruomenės reikmėms pritaikymo bei viešųjų erdvių tvarkymo projektai

Pareiškėjas	Projekto pavadinimas	Projekto vertė Lt	Paramos Suma Lt	Prisidėjimas Lt
Rokiškio rajono savivaldybės administracija	„Ragelių pastato - parduotuvės pritaikymas savivaldybės įstaigų ir Ragelių bei aplinkinių kaimų gyventojų reikmėms“	100 229	91 799	Prisidėjimas turtu 8 430
Rokiškio technologijos, verslo ir žemės ūkio mokykla	„Rokiškio technologijos, verslo ir žemės ūkio mokyklos sporto salės remontas, pritaikant patalpas bendruomenės poreikiams“	327 261	294 536	Piniginės lėšos 12 100 Savanoriškas darbas 17 046
Pandėlio Švč. M. Marijos vardo parapija	„Parapijos namai - visų namai“	388 889	350 000	Prisidėjimas turtu 29 500 Savanoriškas darbas 9 389
Jūžintų kaimo bendruomenė/ partneris - Rokiškio r. sav. Administr.	„Bendruomenės patalpų atnaujinimas ir iniciatyvos atgaivinant amatus“	120 651	108 586	Prisidėjimas turtu 12 065
Aleknų kaimo bendruomenė	„Aleknų bendruomenės namų kūrimas ir įrengimas“	80 722	72 650	Prisidėjimas turtu 4 210 Savanoriškas darbas 3 862
Rokiškio rajono Juodupės lopšelis -darželis/ partneris – Rokiškio r. savivaldybės administracija	„Rokiškio rajono Juodupės lopšelio – darželio žaidimų aikštelės atnaujinimas“	111 280	121 184	Prisidėjimas turtu 7 400 Savanoriškas darbas 3 728
Rokiškio r. savivaldybės administracija/ partneris – Kriaunų k. bendruomenė	„Kriaunų kaimo paplūdimio pritaikymas gyventojų poilsiui – II“	284 014	255 613	Prisidėjimas turtu 10 200 Piniginės lėšos 12 214 Savanoriškas darbas 3 179
	Viso:	1 413 046	1 294 368	133 323

Šaltinis: www.rokiskiovg.lt, sudaryta autoriaus

Įgyvendinus šiuos projektus vietos gyventojai gali dalyvauti įvairiose projektinėse bendruomeninėse veiklose. Jiems jau nebereikia ieškoti tinkamos vietos ar patalpų savo užsibrėžtiems tikslams įgyvendinti. Viešųjų erdvių sutvarkymas didina kaimiškos vietovės patrauklumą bei saugumą.

14-oje lentelėje matome per 2011-2013 metus įgyvendintus net septynis projektus, kurių dėka buvo suremontuotos ir pritaikytos bendruomeninei veiklai patalpos bei kitos viešosios erdvės. Šiuo metu vykdomi arba rengiami dar 18 projektų, planuojamų įgyvendinti per ateinančius metus. Šių projektų dėka numatyta įrengti žaidimų aikšteles, suremontuoti arba sutvarkyti aikštes, paplūdimius, turizmo objektus. Projektų pareiškėjai bei jų partneriai prie projektinių lėšų gali prisidėti savo nekilnojamojo turto verte, piniginėmis lėšomis bei savanorišku darbu. Ši suma viršija 133 tūkst. litų.

Tokio ko-finansavimo dėka bendruomenės gali sulaukti paramos, kuri bus naudojama vietos gyventojų poreikiams tenkinti.

Apžvelgsime jau įgyvendintus projektus:

Rokiškio rajono savivaldybės administracija įvykdė projektą „Ragelių pastato – parduotuvės pritaikymas savivaldybės įstaigų ir Ragelių bei aplinkinių kaimų (Kurkliečių, Meldučių, Norkūnų, Beičių, Didėjos) gyventojų reikmėms“. Projektinių lėšų dėka buvo pakeisti langai, durys, apšiltintos sienos, pakeista šiferinio stogo danga. Buvo įgyvendintas projekto tikslas – sukurti sąlygas Ragelių ir aplinkinių kaimų gyventojų poreikiams tenkinti, kultūriniam gyvenimui ir bendruomeniškumui stiprinti. Suremontuotas savivaldybės įsigytas pastatas padidino gyvenvietės patrauklumą.

Rokiškio technologijos, verslo ir žemės ūkio mokykla, įsikūrusi Kavoliškio kaime, įvykdė projektą „Rokiškio technologijos, verslo ir žemės ūkio mokyklos sporto salės remontas, pritaikant patalpas bendruomenės poreikiams“. Projekto lėšomis suremontuotos sporto salės grindys, įrengta nauja lietaus kanalizacija, suremontuotos šildymo ir ventiliacijos sistemos, atlikti elektros apšvietimo rekonstrukcijos darbai, pakabinti nauji šviestuvai, sumontuota priešgaisrinė signalizacija. Tokiu būdu sudarytos sąlygos bendruomenei aktyviai ilsėtis ir turiningai leisti laisvalaikį, sportuoti, rūpintis sveikata.

Pandėlio Švč. M. Marijos parapija įvykdė projektą „Parapijos namai – visų namai“. Projekto metu buvo pakeistas parapijos namų stogas, pastatas apšiltintas iš lauko, sutvarkyta pastato aplinka, suremontuota mansarda, įrengta signalizacija. Suremontavus parapijos namus padidintas gyvenvietės patrauklumas, pagerintos bendruomenės laisvalaikio sąlygos. Į projektinę veiklą buvo įtraukti bendruomenės nariai.

Jūžintų kaimo bendruomenė kartu su partneriu – Rokiškio rajono savivaldybės administracija, įvykdė projektą „Bendruomenės patalpų atnaujinimas ir iniciatyva atgaivinti amatus“. Pakeisti langai, durys, atnaujinta sienų, lubų ir grindų danga, pastatytas židinytis su ortakiais, atlikti elektros instaliacijos ir santechniniai darbai, atnaujinta laiptinės sienų ir tambūro danga, įsigyta buitinė technika. Projekto dėka atnaujintos Jūžintų kaimo bendruomenės patalpos. Jos pritaikytos bendruomenės, miestelio ir aplinkinių kaimų gyventojų bei nagingų krašto meistrų poreikiams. Atgaivintos Jūžintų krašto tradicijos, užtikrintas jų tęstinumas.

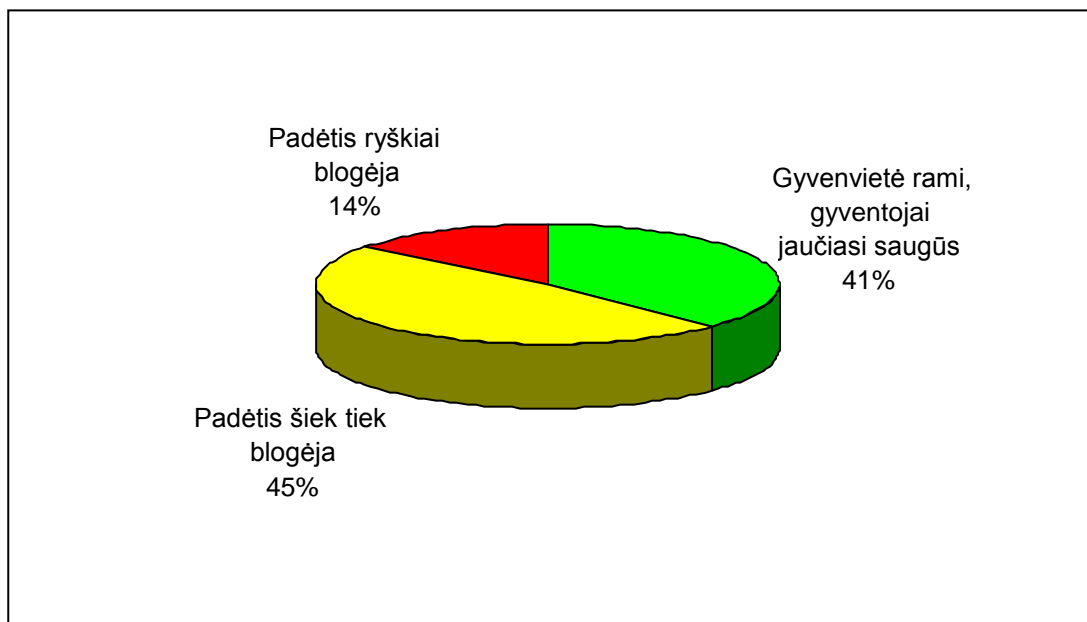
Aleknų kaimo bendruomenė įgyvendino projektą „Aleknų bendruomenės namų kūrimas ir įrengimas“. Pakeisti langai, durys, suremontuotos lubos, grindys, sienos, laiptai ir kt. Atnaujinta elektros instaliacija ir įrengtas apšvietimas, atnaujintas vandentiekis bei nuotekų sistema. Įrengtas sanitarinis mazgas, sumontuota šildymo – vėdinimo įranga, apsauginė ir priešgaisrinė signalizacijos, nupirkti baldai ir organizacinė įranga. Projekto tikslas – kurti patrauklesnę aplinką gyventi ir dirbti

kaimo vietovėje, padidinti kaimo gyvenamosios aplinkos patrauklumą, stabdyti gyventojų mažėjimą kaimo vietovėje. Aleknų kaimo bendruomenės namai pritaikyti gyventojų laisvalaikiui ir savišvietai.

Rokiškio rajono Juodupės lopšelis - darželis projekto dėka atnaujino žaidimų aikštelę. Teritorija pritaikyta miestelio bendruomenei. Įrengtos keturios pavėsinės su suoliukais vaikams, pavėsinė be suoliukų, skirta renginiams organizuoti. Pastatyti aštuoni suoliukai aikštelių teritorijoje, 4 smėlio dėžės su dangčiais, 2 žaidimų aikštelių komplektai su kopėtėlėmis ir čiuožyklomis, karuselės, balansinės supynės, spyruoklinės supynės, laipiojimo tinklas. Įsigytas žolės pjovimo traktorius, krūmapjovė, žolės ir lapų surinkėjas, elektrinės gyvatvorių žirklės. Suorganizuotos dvi talkos.

Rokiškio rajono savivaldybės administracija įgyvendino projektą „Kriaunų kaimo paplūdimio pritaikymas gyventojų poilsiui – II“. Šio projekto tikslas – sukurti patrauklią ir saugią aplinką, skirtą tiek vietinių, tiek atvykusių žmonių turiningam ir aktyviam poilsiui bei pramogoms Sartų ežero pakrantėje. Įgyvendinus šį projektą sutvarkytas Kriaunų kaimo paplūdimys, suformuota infrastruktūra, įsigyta kilnojamoji scena, įsigytas plaustas, apšvietimo ir įgarsinimo aparatūra.

Apžvelgus šiuos septynis projektus išryškėja, kad gyventojai pajunta akivaizdžią jų naudą. Juk ne tiek svarbu, kokios sumos buvo panaudotos projektų įgyvendinimui, bet kiek šie projektai atnešė naudos kaimiškajai vietai. Tai ne tik skatina gyventojų bendruomeniškumą, bet ir sukuria konkrečią materialią naudą, kuri ateityje gali būti panaudota naujai veiklai.

30 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenvietės saugumo vertinimą

30 paveiksle matoma, kad vietos gyventojai nelabai jaučiasi saugūs, gyvendami kaimiškosiuose vietovėse. Mažiau kaip pusė apklaustųjų padėtį įvertino kaip ramią ir saugią.

4.4. Tarptautinio bendradarbiavimo ir kiti projektai

Šiuo metu, kai mus supančiame pasaulyje vis labiau pastebimi skirtingų kultūrų suartėjimo procesai, kai visuomenė stengiasi nelikti nuošalyje nuo besikeičiančios aplinkos, didelį vaidmenį įgauna tarptautinio bendradarbiavimo projektai, prisidedantys prie naujų ryšių bei galimybių atsiradimo.

Panagrinėsime vieną tarptautinį projektą, kurio dalyvė buvo Latvijos žemės ūkio universiteto Ekonomikos fakulteto pirmo kurso magistrantė Baiba Danovska, atlikusi tarptautinę mokslinę praktiką Lietuvoje. Jos tyrimo tema: „Kaimo plėtros Latvijos ir Lietuvos pasienio regionuose vertinimas“. Tyrimas buvo atliktas nuo 2013 m. birželio 25 dienos iki rugpjūčio 25 dienos. Jo tikslas – palyginti kaimo plėtros procesus Latvijos Latgalės regiono ir Lietuvos Rokiški rajone. Tyrėja nagrinėjo, kodėl šiuose regionuose lėtai vystosi agrariniai ir alternatyvūs verslai. Šio tyrimo metu buvo lankomasi abiejų kaimyninių valstybių savivaldybėse. Tyrėja susitiko su kaimo bendruomenių aktyvu ir organizavo Latvijos pasienio kaimų gyventojų (ūkininkų, vietos verslininkų, jaunimo ir kt.) anketinę apklausą ir bendruomenių aktyvo interviu. Buvo vertinama vietos ekonominė veikla, analizuojami statistiniai duomenys: ūkininkų skaičius, ūkių dydis, ūkinės veiklos formos, ekonomikos diversifikacijos galimybės, naujų gyvenamųjų namų ir verslo pastatų būklė bei panaudojimo galimybė. Ji taip pat apsilankė Lašų gyvenvietėje, kurioje įrengta moderni duonos gaminių įmonė. Tyrimo metu ten buvo statoma šiaudų briketų gamybos įmonė. Gyvenvietėje veikia dvi vėjo jėgainės, leidžiančios patenkinti didelę dalį energijos poreikių. Visa tai leidžia šią gyvenvietę apibūdinti labai iškalbinga fraze: „Lašuose visi turi darbus“, t. y. čia nėra bedarbių. Čia sukurtos darbo vietos ir specialistams, turintiems aukštąjį išsilavinimą.

Tyrimo duomenys pristatyti 6-ojoje Jono P. Aleksos tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Šiuolaikinio kaimo vizija“. Konferencija įvyko 2013 metų rugsėjo 27-28 dienomis. Šiaulių universitete.

Paminėtinas ir kitas puikus reiškinys, kai vietos bendruomenės, nelaukdamos paskatinimo „iš viršaus“, pačios imasi megzti ryšius su užsienio partneriais, stengiasi su jais bendradarbiauti, semtis patirties bei dalintis jau įgyta informacija. Rokiškio VVG sėkmingai bendradarbiauja su partneriais iš Latvijos, Estijos ir Bulgarijos. Žinoma, šis bendradarbiavimas nėra lengvas, jį sunkina kalbos barjeras, skirtingos kultūros, nevienodas požiūris į vykdomus projektus, skirtingi tose valstybėse veikiantys

įstatymai. Tačiau šių projektų naudą galima įvertinti ir netiesiogiai: tai neįkainojama patirtis, naujų idėjų kūrimas, naujo požiūrio į bendruomeninę veiklą įtvirtinimas.

Vietos bendruomenės jau įvykdė nemažai projektų, kurie finansuojami iš įvairių fondų, skirtų socialinei atskirčiai mažinti, naujų laisvalaikio formų paieškai, tautinio paveldo išsaugojimui bei puoselėjimui. Šie fondai formuojami rajono savivaldybėje, Kultūros, Žemės ūkio bei kitose ministerijose. Svarbu šių fondų lėšas reikiamai nukreipti ir panaudoti vietos gyventojų labui. Gyvenvietės tampa patrauklesnės gyvenimui bei verslo kūrimuisi ir plėtrai. Kaip jau buvo minėta, daugelio projektų vykdytojai atliko gyventojų apklausas apie projektų svarbą. Respondentai juos įvertino teigiamai ir išreiškė pageidavimą, kad bendruomenės ir toliau imtųsi įgyvendinti tokius projektus, kurie prisideda prie vietos infrastruktūros plėtros ir kultūros tradicijų puoselėjimo.

IŠVADOS

Išanalizavus mokslinę literatūrą apie kaimo bendruomenes ir jų veiklą, nustatyta, kad kaimo bendruomenė yra organizacija, kuri vienija vietos gyventojus, telkia juos bendruomenei naudingai veiklai. Visi išvardinti tiek teigiami, tiek neigiami kaimo raidos bruožai sudaro vieningą kaimiškų teritorijų vaizdą, kurio dėka išryškėja susiformavęs požiūris į kaimą ir jo naujausius pokyčius.

Išanalizavus gyventojų apklausos duomenis ir įvertinus bendruomenių vykdomus projektus **patvirtinama hipotezė**, kad vietos bendruomenės galėtų ženkliau prisidėti prie Rokiškio rajono kaimo vietovių ekonominės ir sociokultūrinės pažangos, vykdydamos bendruomeninio (kooperatinio) verslo skatinimo projektus, leidžiančius kurti naujas darbo vietas, įvairinti šių vietovių ekonominę veiklą, išnaudodamos jų infrastruktūros, žmonių ir gamtos išteklius, populiarindamos verslo pasiekimus.

Autoriai, nagrinėjantys kaimo bendruomenių veiklą, teigia, kad dalis kaimo bendruomenių organizaciniu požiūriu dar yra silpnos. Jų narių kvalifikacijos tobulinimo sistema nėra efektyvi. Kaimo bendruomenės ne visada sugeba užsitikrinti vykdomos veiklos finansavimą, mažai dalyvauja tarptautiniame bendradarbiavime. Tai kliudo sparčiau perimti tarptautinę kaimo plėtros patirtį, davusią akivaizdžią naudą Vakarų Europos kaimui.

Mokslinės literatūros ir kaimo raidos strategijų analizė parodė, kad šiuolaikinio kaimo šeimos ūkiai reikalauja didelio tiek vietos gyventojų, tiek valdžios atstovų dėmesio. Šie šeimos ūkiai privalo evoliucionuoti ir ieškoti naujų plėtros krypčių. Būtina suvokti, jog liekant prie tradicinės veiklos neįmanoma konkuruoti besikeičiančiame pasaulyje. Reikia ieškoti alternatyvų, kurios užtikrintų stabilų šeimos verslo vystymąsi.

Neurbanizuotų vietovių pažangai gali pasitarnauti miesteliai, kurie yra istoriškai susiformavę traukos centrai. Čia galima užsukti ir parduotuvę, biblioteką, pašto skyrių ar bendruomenės namus, daug kur yra galimybė apsilankyti medicinos punkte. Visa tai padeda formuoti aplinkinių kaimų ir miestelio gyventojų santykius, padeda burtis į bendruomenes bendrai veiklai.

Daug žmonių, turinčių tam tikrų gebėjimų bei talentų, nesugeba atsiskleisti ir parodyti savo potencialo aplinkiniams. Todėl bendruomenės turi gebėti surasti tokius žmones, padėti jiems įsilieti į visuomeninę veiklą ir tapti vietos bendruomenių reikšminga dalimi.

Vietos bendruomenėms naujų iššūkių akivaizdoje svarbu nelikti nuošalyje, dalyvauti formuojant sprendimus, kurie aktualūs gyventojams. Kadangi bendruomenė yra arčiausiai vietos gyventojų, tai jos pagrindinis uždavinys – atstovauti kaimo gyventojus, padėti išspręsti problemas,

susijusias su infrastruktūros gerinimu ir plėtra, socialine aplinka, saugiu ir oriu gyvenimu, verslo plėtra bei etnokultūrinės veiklos išsaugojimu ir puoselėjimu.

VVG susiformavimas ir LEADER lėšų panaudojimas yra labai svarbus reiškinys kaimiškųjų gyvenviečių pažangai. Šių priemonių dėka neurbanizuotos arba žemo urbanizacijos lygio teritorijos įgauna papildomą postūmį ūkio ir kultūros plėtrai. Tarptautinis bendradarbiavimas tarp atskirų vietos bendruomenių ir net tarp vietos veiklos grupių duoda neįkainojamos naudos. Kuriami nauji projektai, kurių dėka atsiveria platesnės galimybės bendravimui, dalijimuisi patirtimi, naujų veiklų plėtotei.

Tikslinių mikrorajonų kūrimo galimybes sąlygoja siekis optimaliai išnaudoti vietinius gamtos, infrastruktūros ir žmonių išteklius, gerinti gyventojų užimtumą, efektyviai spręsti savivaldos problemas. Mikrorajonus apibūdina tose teritorijose įsikūrusių įmonių kiekis, teritorijos apgyvendinimo tankis, nuotolis nuo rajono centro ir kitų traukos centrų.

Vietos gyventojai nevienodai vertina gyvenviečių dabartinę situaciją ir jų perspektyvas. Jų aktyvumą ir dalyvavimą vietos bendruomenėse sąlygoja socialinė padėtis, išsilavinimas bei amžius. Didelę įtaką respondentų nuomonei turi jų dirbamos žemės dydis, pajamos, darbo pobūdis. Tyrimas parodė, kad gyventojų didžioji dalis neūkininkauja ir neplėtoja nuosavo verslo. O tai reiškia, kad ši socialinė grupė yra labiausiai pažeidžiama. Kaimiškose teritorijose reikia kurti naujas įmones, steigti naujas darbo vietas.

Tyrimas parodė gyventojų nusivylimą dabartine ūkine veikla. Išryškėjo bedarbystės ir girtavimo problema, abejingumas visuomenės reikalams. Matomas respondentų susirūpinimas dėl nuolatinio gyventojų skaičiaus mažėjimo. Bendruomenės turi didesnę dėmesį skirti skirtingo amžiaus ir skirtingą socialinę padėtį turinčioms grupėms.

Projektų, kurie įgyvendinti pagal LEADER programą, analizė rodo, kad yra daug galimybių skatinti verslumą kaimiškose vietovėse. Apklausos duomenys rodo, kad gyventojai supranta ir vertina tokias galimybes, kaip naujo verslo kūrimas, esamo verslo modernizavimas, naujų produktų ir paslaugų kūrimas. Verslui tai yra puiki galimybė, naudojantis esama infrastruktūra, kaimiškų vietovių padėtimi bei darbo jėgos ištekliais kurti bei plėsti veiklą, tuo pačiu prisidedant prie vietos patrauklumo bei gyventojų verslumo skatinimo.

Įvertinus sociokultūrinius projektus išryškėjo, jog aktyvių bendruomenės narių dėka vietos gyventojai turi galimybę telktis bendram darbui bei dalyvauti bendruomeniškumą ir kūrybiškumą skatinančiose veiklose. Svarbu ir tai, kad bendruomenės imasi tokių projektų, kurie ne tik skatina gyventojų bendruomeniškumą, bet ir sukuria konkrečią materialinę naudą, kuri ateityje gali būti panaudota plėtojant naują veiklą.

Visi vietos bendruomenių vykdomi ir įvykdyti projektai daro didelį poveikį kaimiškų vietovių raidai. Gyvenvietės tampa patrauklesnės gyvenimui bei darbui. Dauguma respondentų įvykdytus projektus įvertino teigiamai ir pripažino, kad šie projektai teikia didelę naudą kaimiškai teritorijai. Apklaustieji išreiškia norą, kad ir toliau bendruomenės imtųsi tokių projektų įgyvendinimo, kurie prisidės prie vietos infrastruktūros plėtros, kultūros tradicijų puoselėjimo bei išsaugojimo.

REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais ir išvadomis, parengtos rekomendacijos, kurios leis Rokiškio rajono vietos bendruomenėms atkreipti dėmesį į priežastis bei veiksnius, kurie lemia sėkmingą bendruomenės veiklą.

Bendruomenės daug dėmesio turi skirti vietos gyventojų aktyvinimui, jų pritraukimui į bendrą veiklą. Svarbu išsiaiškinti, kokios problemos yra aktualios skirtingo amžiaus, išsilavinimo bei lyties gyventojams. Bendruomenės turi identifikuoti aktyvius piliečius, sudaryti galimybę jiems semtis patirties, mokytis, motyvuoti juos bendruomeninei veiklai. Bendruomenėms atsiskleidžia didelės perspektyvos pasinaudoti struktūrinių fondų parama.

Būtina identifikuoti pagrindines vietos problemas ir gyventojų poreikius. Bendruomenės turi imtis tokios projektinės veiklos, kuri padėtų įgyvendinti vietos gyventojų lūkesčius, išspręstų egzistuojančias problemas, sudarytų sąlygas saugiai ir oriai gyventi kaimiškose teritorijose.

Būtina vietos gyventojams išaiškinti, kodėl jų dalyvavimas bendruomeninėje veikloje yra svarbus, motyvuoti juos, pateikiant teigiamus pavyzdžius, įgyvendintus projektus, kurių dėka kaimiškos vietovės tampa patrauklesnės ne tik gyvenimui, bet ir darbui bei laisvalaikiui. Svarbu suvokti, kad neurbanizuotos arba žemo urbanizacijos lygio vietovės turi tapti patogia vieta gyventi, kurti, dirbti bei puoselėti tradicinius amatus, saugoti tautinį paveldą. Gyventojų informavimui bei švietimui būtina pasitelkti žiniasklaidos ir kitus visuomenės informavimo kanalus.

Norint užtikrinti sėkmingą bendruomenių veiklą būtinas glaudus ir betarpiškas bendradarbiavimas tarp pačių vietos bendruomenių ir kitų nevyriausybinų organizacijų. Svarbus naujų tarptautinių kontaktų užmezgimas, jų tęstinumas. Tikslinga sudominti bendruomeninės veiklos svarba verslo organizacijų atstovus. Tik turint glaudžius ryšius su verslo subjektais, vietos valdžia bei kitais partneriais įmanoma pasiekti geriausių rezultatų, įgyvendinant užsibrėžtus tikslus.

Bendruomenės, organizuodamos kultūrinius renginius, turi apsibrėžti pagrindinius tikslus, ko siekiama ir kokių rezultatų laukiama iš šių renginių. Į renginių organizavimą bei jų vedimą būtina įtraukti kuo daugiau vietos jaunimo bei vyresnio amžiaus gyventojų.

Vietos bendruomenės kartu su partneriais turi imtis tokios projektinės veiklos, kuri leistų kurtis naujoms verslo įmonėms, plėstis esamoms ir steigti naujas darbo vietas. Projektinės veiklos dėka galima motyvuoti vietos gyventojus naujai veiklai, kurti perspektyvų šeimos verslą.

Bendraujant su partneriais bei vietos valdžia galima įrodyti, jog neurbanizuotose arba žemo urbanizacijos lygio vietovėse turi gyventi ir dirbti ne tik žemdirbiai bei amatininkai, bet ir visų

V.Rancevas. Vietos bendruomenių veiklos poveikis Rokiškio rajono kaimo vietovių raidai

įmanomų specialybių atstovai, mokslininkai bei menininkai. Šiuolaikinis kaimas turi būti patogi vieta darbui, kūrybai, verslo plėtrai. Būtina išnaudoti visus vietovės teikiamus privalumus: ekologiška aplinka, rekreacinės teritorijos (vaizdingas, ramus, originalus kraštovaizdis), esama infrastruktūra (neišnaudoti gyvenamieji bei gamybos pastatai), gamtos bei žmogiškieji išteklių.

DISKUSIJA

Šiame darbe daug dėmesio skirta mokslinės literatūros apibendrinimui ir analizei. Jos dėka išanalizuoti Rokiškio rajono vietos bendruomenių vykdyti projektai, nustatyta jų nauda mažai urbanizuotoms teritorijoms. Gyventojų apklausos duomenų analizės dėka nustatyta, kad gyventojai yra mažai informuoti apie vietos bendruomenių veiklą, jų vykdomų projektų naudą kaimo vietovių raidai. Taip pat nustatyta, jog gyventojų požiūris į atskiras egzistuojančias problemas priklauso nuo jų lyties, išsilavinimo, turimo darbo ir amžiaus.

Pradėtas naujų verslo diversifikacijos galimybių tyrimas, taikant mikrorajonizacijos idėją. Gyventojai, priklausantys skirtingiems mikrorajonams, išvelgia skirtingas problemas, kurios būdingos būtent jų gyvenamai teritorijai.

Darbe įvardinta konkreti LEADER iniciatyvos ir VVG veiklos svarba vietos bendruomeninei veiklai.

Didelė apklausos apimtis leido gauti reprezentatyvias išvadas. Tačiau šiame darbe nebuvo galimybės išanalizuoti visą labai gausią apklausų medžiagą. Todėl jos analizė dar turi būti tęsiama. Tikslinga išsiaiškinti pagrindinius kriterijus, kurių pagalba būtų sudarytas kaimo raidos tyrimų modelis, leidžiantis atrinkti pagrindinius projektus bei veiklas, labiausiai tinkančias vietos problemoms spręsti. Naudinga plačiau panagrinėti užsienio šalių patirtį ir ją pritaikyti sėkmingai vietos bendruomenių veiklai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Atkočiūnienė, V. (2004). *Kaimo bendruomenių plėtra*. Kolektyvinė monografija. Kaunas: LŽŪU.
2. Atkočiūnienė, V., Vabolytė, K., (2011) Alytaus rajono socialinės infrastruktūros paslaugų prieinamumas kaimo gyventojams. Lietuvos žemės ūkio universitetas
3. Baršauskienė, V., Leliūgienė, I., (2001). *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje*. Kaunas: Technologija.
4. Burinskienė, M., Jakovlevas – Mateckis, K. Ir kt. (2003). *Miestotvarka*. Vilnius
5. Čaplikas, J. (1996). *Miesto ir kaimo dichotomija ir sąveika*, LŽŪU Ekonomikos ir vadybos fakultetas
6. Čaplikas, V. (2006). *Lietuvos ir Europos Sąjungos regioninė politika*. Kaunas: Atmintis
7. Dokurnevič, E., Bagdzevičienė, R.,(2009) *Moksliniu požiūriu sąveika regiono plėtros modelyje*. Kauno technologijos universitetas
8. Farrell, G., Thirion, S., (2007). *Kaimo vietovių socialinio konkurencingumo stiprinimas*. Kaunas: Žemės ūkio universitetas.
9. Filipovas, J. V., Avdejeva, T.T. (2000). *Pagrindai vietinio ūkio*. Maskva. p. 264
10. Fox, F., Porca, S. (2000). *Investing in Rural Infrastructure. Federal Reserve Banko f Kansas City Proceedings-Rural Conferences, Volume (Year): 2000, Issue (Month): Oct, p. 63-69.*
11. Ginevičius, R., Paliulis, N. K., Chlivickas, E., Markevičius, J. (2006). *XXI amžiaus iššūkiai: organizacijų ir visuomenės pokyčiai. Monografija*. Vilnius: Technika. 308 p
12. HUYLENBROECK G., Duron G. (2003). *Multifunctional agriculture: a new paradigm for European agriculture and rural development*. Hampshire: Ashgate.
13. Ilbery, B. (1988). *Farm Diversification and the Restructuring of Agriculture. Outlook On*
14. Ilgius, V. (2001). *Kaimo bendruomenės centrai ir jų teisinė aplinka*. Vilnius: Pilietinių iniciatyvų centras.
15. Išoraitė, M. (2008). *Lietuvos kaimo plėtros politikos tendencijos*. Vilnius: Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. Nr.2(11). 99-109.
16. Jasaitis, J. (2006). *Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2006: Ernesto Galvanausko mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga [Šiauliai, 2006 m. lapkričio 23 d.]. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, p.87-95*

17. Jasaitis, J., Šurkuvienė, S. (2006). *Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos kūrimas*, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2 (7), 85–93
18. Jasaitis, J., Šurkuvienė, S. (2006). *Neurbanizuotų vietovių šiuolaikinių funkcijų sistemos kūrimas*, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2 (7), 85–93
19. Jucevičius, R. (1998). *Strateginis organizacijų vystymas*. Monografija. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
20. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: JUDEX.
21. Kasinskaitė, I. (2005). *Besimokantis regionas – naujas regioninės plėtros kontekstas*. Vilniaus universitetas
22. Kilijonienė, A., Bruneckienė, J., (2011) *Regionų ekonomikos konvergencija ekonominės krizės kontekste*. Klaipėda
23. Kiurienė J. (2006). *Statybos ir remonto paslaugų įmonių diversifikacijos galimybių tyrimas*. Šiauliai: Šiaulių universitetas
24. LAEI studijoje „Lietuvos žemės ūkis ir kaimo plėtra“ (2005)
25. *LEADER metodas Pagrindai*, (2006) Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras
26. Lietuvos respublikos ministerija „Nacionalinė darnaus vystimosi strategija“ 2003
27. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas. Valstybės žinios 1994, Nr. 60-1183; pakeitimas, 2010, Nr. 41-1934
28. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas. Valstybės žinios 2012, Nr. 63-3172.
29. LR vietos savivaldos įstatymas, (2001). Vilnius: LR Seimas
30. Mačys, G. (2005) *Regionų ekonomika, politika ir vykdymas Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 168p
31. Mačys, G. (2006). *Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje*. Vilnius
32. Makštutis, A., (2001). *Strateginio valdymo principai*. (Monografija) Klaipėda: Klaipėdos universitetas, (p. 380)
33. McAlinden, G. (2003). *Veiksmingos partnerystės grupės. Baltijos šalių kaimo bendruomenių partnerystės programa kaimo gerovės plėtrai*.
34. Melnikas, B., Smaliukienė R. (2007) *Strateginis valdymas*. Vilnius
35. Nefas, S. (2009). *Funkcionalių vietos bendruomenių veiklą sąlygojantys veiksniai*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. 3 (16). p. 101-109
36. Osborne, D., Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government, How Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sektor*. New York: Addison-Wesley.

37. Poviliūnas, A. (2003). Kaimo atskirties profiliai. – Vilnius: Kronta
38. Pruskus, V. (2003). *Sociologija: teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija.
39. Raipa, A. (2003). *Strateginis planavimas viešajame administravime. Viešasis administravimas*. Monografija, p. 274–292. Kaunas: Technologija
40. Ratkevičienė, V., (2005). Lietuvos kaimo gyventojų užimtumo analizė ir perspektyvos, Vilniaus pedagoginis universitetas
41. Regionų ekonominės plėtotės strategija (2002),
42. Ribašauskienė, E., Kairytė, E. (2007). *Kaimo bendruomenių ir VVG raida*. Mano ūkis.
43. Ribašauskienė, E., Šalengaitė, D. (2011). *Jaunimo įtrauktis į kaimo plėtros procesus studija*, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilnius
44. Rokiškio rajono savivaldybės taryba. (2006). *Rokiškio rajono plėtros strateginis planas iki 2015 m.* Rokiškis.
45. Rutkauskaitė, J. (2006). *Kaimo ekonominė plėtra: tendencijos ir ekonominę plėtrą skatinančios priemonės*. Klaipėda: Tiltai.
46. Treinys, M. (2006/8). *Pogamybinis kaimas: mitas ar ateities realybė?*, Mano ūkis
47. TURNER, M., Winter, D. (2003). *Farm Diversification Activities: Benchmarking Study 2002*//Centre for Rural Research Report. – Exeter. No. 4.
48. Vanagas, J. (2008). Urbanistikos pagrindai, Vilnius
49. Vidickienė, D. (2007). *Žemės ūkio vaidmuo dvidešimt pirmojo amžiaus kaimo politikoje*, Lietuvos mokslų akademija
50. Vosyliūtė, A. (2008). *Kaimo žmonės: problemos ir lūkesčiai, Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 2 (11). 258 -265
51. Williams, Colin C. (2007) *Rethinking the future of work: directions and visions* /Colin C. Williams. Basingstoke: Palgrave Macmillan., 343 p
52. Žalioji knyga. Lietuvos kaimo ateitis. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Vilnius, 2010

Prieiga per internetą:

53. Atkočiūnienė, V. (2010). *Kaimo ir miesto bendruomenių vaidmuo ir ryšiai, savivalda ir bendruomenės* Lietuvoje, LR Seimas, prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/docs2/CJDRFUT.PDF>
54. ES parama. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/kas-yra-strukturine-parama>

55. Ilgalaikė Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtotės iki 2015 metų strategija. LR Ūkio ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/web/lt/lietuvos-ukio-ekonomikos-pletros-strategija>
56. LR Ūkio ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/web/lt/lietuvos-ukio-ekonomikos-pletros-strategija>).
57. Lietuvos regioninė politika. Prieiga per internetą: <http://www.nrp.vrm.lt/>
58. Lietuvos LEADER. Prieiga per internetą: <http://www.LEADERlietuva.lt/>
59. Rokiškio vietos veiklos grupė. Prieiga per internetą: <http://www.rokiskiovvg.lt/>
60. Vainienė R., Ekonomikos terminų žodynas. Prieiga per internetą: <http://zodynas.vz.lt/Diversifikavimas>).
61. Melnikienė, R., (2010). Žalioji knyga: Lietuvos kaimo ateitis, preiga per internetą: <http://www.zum.lt/documents/Mokslas-mokymas/ZK.pdf>
62. Skriptunova E., Tarelkina T. (2001). *Нужна ли нам стратегия? Ателье (2)*. [žiūrėta 2013-03-11]. Prieiga per internetą: <http://www.axima-consult.ru/stati-1-3.html>
63. Šimelevič K., Bagdzevičienė R. Regionalizacijos procesas – vienas iš svarbiausių veiksnių, užtikrinančių regionų ekonominę plėtrą, KTU [žiūrėta 2013-09-28]. Prieiga per internetą: http://www.lrti.lt/veikla/RP_RegProc.doc
64. Terminų žodynas Prieiga per internetą: <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/m/mikrorajonas>).

PRIEDAI

1 Priedas

Apklauso anketų suvestinė

Regiono Nr.	Regionas	Gyvenvietė	Gyventojų apklausa	Labiausiai paplitę mitai apie asmenybę ir visuomenę	Vietos bendruomenių apklausa	Verslininkų ir planuojančių imtis verslo apklausa	Kaimo turizmas: dabartis ir perspektyvos	Seniūnų apklausa	
1	Miegamasis regionas:	Žiobiškis	92	6	6	5	0	0	
		Bajorai	114	6	6	3	0	0	
		Skemai	43	5	6	1	0	0	
		Kavoliškis	209	8	9	4	0	1	
		Sėlynė	25	2	6	4	0	0	
		Laibgaliai	27	8	3	9	0	0	
		Aukštakalniai	64	0	7	2	0	0	
		Viso 1 regione:	574	35	43	28	0	1	
2	Pasienio regionas:	Juodupė	163	10	7	5	0	1	
		Aleknos (<i>Maineivos</i>)	30	13	4	5	0	0	
		Onuškis	51	3	5	1	0	0	
		Didsodė	15	3	3	0	0	0	
		Lukštai	49	8	8	1	0	0	
		Čedasai	60	0	0	0	0	0	
		Suvainiškis	36	0	3	1	0	0	
		Viso 2 regione:	404	37	30	13	0	1	
3	Pandėlio regionas:	Sriubiškiai	49	6	6	2	0	0	
		Lailūnai	44	3	4	2	0	0	
		Pandėlys	84	4	5	1	0	1	
		Panemunis	19	0	0	0	0	0	
		Viso 3 regione:	196	13	15	5	0	1	
4	Obelių regionas:	Obeliai	88	5	5	0	0	0	
		Pakriauniai	56	7	8	0	0	0	
		Antanašė	47	7	6	0	1	0	
		Gediškiai	43	8	8	5	3	0	
		Viso 4 regione:	234	27	27	5	4	0	
5	Turizmo traukos ir rekreacinis regionas:	Kriaunos(Lašai,Bobriškis)	162	8	9	5	2	1	
		Jūžintai	134	7	9	4	1	1	
		Čivyliai	32	2	5	1	0	0	
		Rageliai	66	0	0	3	0	0	
		Aleksandravėlė	88	6	7	0	0	0	
		Viso 5 regione:	482	23	30	13	3	2	
6	Antrojo žiedo regionas:	Kamajai	165	5	6	0	0	1	
		Kalviai	37	6	6	0	0	0	
		Verksnionys	19	6	6	2	1	0	
		Duokiškis	43	0	4	2	0	0	
		Salos	57	7	5	0	0	0	
		Konstantinava	95	8	8	1	0	0	
		Kazliškis	90	9	8	8	0	1	
		Panemunėlis	66	8	8	0	0	0	
		Panemunėlio gel. St.	71	8	0	3	0	0	
		Augustinava	18	0	0	0	0	0	
		Viso 6 regione:	661	57	51	16	1	2	
		IŠ VISO RAJONE:	2551	192	196	80	8	7	3034

GYVENTOJŲ APKLAUSOS ANKETA

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras kartu su Rokiškio Vietos veiklos grupe (VVG) siekia išsiaiškinti, kaip būtų galima suaktyvinti vietinę ūkinę veiklą, sukurti naujas darbo vietas. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti gyventojų darbo ir buitines sąlygas jūsų rajone. Prašome atsakyti į VISUS klausimus. Apibraukite jums tinkančių atsakymų numerius arba įrašykite savo atsakymą.

1. Šią anketą užpildė:

1. Moteris

2. Vyras

2. Jūsų amžius:

1. Iki 20 m.

2. 21-30 m.

3. 31-40 m.

4. 41-50 m.

5. 51-65 m.

6. Vyresni kaip 65 m.

3. Jūs dirbate arba mokotės:

1. Dirbu

2. Mokausi

3. Dirbu ir mokausi

4. Nedirbu ir nesimokau

4. Darbo arba mokymosi vieta:

1. Mieste

2. Kaime

3. Nedirbu ir nesimokau

5. Gyvenamoji vietovė:

1. Vienkiemis

2. Kaimo gyvenvietė

3. Miestelis

4. Miestas (ne rajono centras)

5. Miestas (rajono centras)

6. Išsilavinimas:

1. Nebaigtas vidurinis

2. Bendras vidurinis (be profesijos)

3. Darbininkiškas be pilno vidurinio išsilavinimo

4. Darbininkiškas su pilnu viduriniu mokslu

5. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis

6. Aukštasis universitetinis

7. Jūs esate:

1. Studentas, moksleivis

2. Nekvalifikuotas darbininkas

3. Kvalifikuotas darbininkas

4. Valstybinės įmonės arba įstaigos tarnautojas, specialistas

5. Privačios įmonės savininkas

6. Privačios įmonės samdomas darbuotojas

7. Ūkininkas

8. Pensininkas, neįgalusis

9. Bedarbis

8. Jūsų darbo sritis

1. Pramonė

2. Statyba ir butų bei kitų patalpų remontas

3. Prekyba

4. Žemės ūkis

5. Miškininkystė
6. Švietimas, kultūra, mokslas
7. Sveikatos apsauga
8. Komunalinis ūkis (vandentiekis, aplinkos tvarkymas ir kt.)
9. Buitinės paslaugos (kirpimas, siuvimas, avalynės taisymas, automobilių remontas ir kt.)
10. Valdymo įstaiga (savivaldybė, seniūnija)
11. Nedirbu (bedarbis, pensininkas, moksleivis, studentas ir kt.)

9. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis:

1. Alga
2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo
3. Pajamos iš nuosavo žemės ūkio
4. Pensija, pašalpos (bedarbių, šeimų, auginančių vaikus ir kt.)
5. Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje
6. Išlaiko kiti šeimos nariai, dirbantys užsienyje

10. Ar Jūsų pajamos kas mėnesį yra pastovios?

1. Pastovios
2. Nepastovios

11. Jūsų šeimyninė padėtis:

1. Nevedęs (netekėjusi)
2. Vedęs (ištekėjusi)
3. Oficialiai išsituokęs (išsituokusi)
4. Santuoka faktiškai nutraukta, bet dar neapiforminta
5. Našlys (našlė)

12. Jūsų šeimos sudėtis:

1. Neturiu šeimos
2. Vyras ir žmona
3. Vyras, žmona ir vaikai (įrašykite jų skaičių)
4. Su mūsų šeima gyvena (įrašykite kartu gyvenančius).....

13. Išlaikytinių skaičius jūsų šeimoje (įrašykite išlaikytinių skaičių)

14. Jūsų būstas:

1. Daugiabučiame name
2. Nuosavame name
3. Nuosavo namo dalyje
4. Nuomojamas butas
5. Gyvenu pas tėvus (gimines)

15. Prieš kiek metų pastatytas namas, kuriame gyvenate?

1. Prieš 1-5 metus
2. Prieš 6-10 metų
3. Prieš 11-20 metų
4. Prieš 21-40 metų
5. Daugiau kaip prieš 40 metų

16. Ar Jūsų būstą reikia remontuoti?

1. Ne, nereikia
2. Būtų tikslinga šiek tiek parestuoti
3. Būtinai reikia remontuoti
4. Nebetikslinga remontuoti, šį pastatą jau reikia nugriauti

17. Ar savo namuose turite kompiuterį:

1. Taip, prijungtą prie interneto
2. Taip, bet neprijungtą prie interneto
3. Neturiu kompiuterio

18. Ar turite nuosavą automobilį:

1. Taip, daugiau kaip 10 metų senumo
2. Taip, pagamintą prieš 6-10 metų
3. Taip, pagamintą prieš 1-5 metus
4. Neturiu

19. Kaip vertinate savo gyvenimo sąlygas?

1. Gyvename aukščiau vidutinio lygio
2. Esame vidutiniškai
3. Gyvename žemiau vidutinio lygio

I.

II. Nurodykite, ar jūsų būstui teikiamos šios paslaugos:

- 20. Centralizuotas šalto vandens tiekimas:** 1. Taip 2. Ne
21. Centralizuotas karšto vandens tiekimas: 1. Taip 2. Ne
22. Centralizuotas nuotekų pašalinimas: 1. Taip 2. Ne
23. Centralizuotas šildymas: 1. Taip 2. Ne
24. Centralizuotas šiukšlių, atliekų surinkimas: 1. Taip 2. Ne

25. Kaip keičiasi gyventojų skaičius jūsų gyvenvietėje?

1. Gyventojų mažėja
1. Gyventojų skaičius išlieka pastovus
3. Gyventojų daugėja

26. Kurio amžiaus gyventojai sudaro daugumą jūsų gyvenvietėje?

1. Įvairaus amžiaus, yra pakankamai jaunimo
2. Įvairaus amžiaus, bet jaunimo jau trūksta
3. Daugėja tik senyvo amžiaus žmonių - gyvenvietė sensta, ištuštėja

27. Kiek turite nuosavos žemės?

1. Nuosavos žemės visai neturiu
2. Tik sodybinį sklypą (iki 15 arų aplink namą)
3. Mažiau kaip 1 ha
4. 1 ha
5. 2-3 ha
6. 4-10 ha
7. 11-20 ha
8. 21-50 ha
9. 51-100 ha
10. 101- 200 ha
11. 201-500 ha
12. Daugiau kaip 500 ha

28. Ar jūsų gyvenamoje vietovėje yra laisvų, nenaudojamų (apleistų, likusių be šeimininko) pastatų: 1. Taip 2. Ne

Kurias įmones ar įstaigas galima įkurti jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite naujų įmonių kūrimo galimybes trijų balų sistema: 1 – netikslinga įkurti; 2 – tikslinga įkurti; 3 – jau įkurta

Eil. Nr.	Įmonės pavadinimas	Įkūrimo vertinimas balais nuo 1 iki 3
29	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras	

30	Automobilių remonto dirbtuvės	
31	Butinės technikos remonto dirbtuvės	
32	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	
33	Stalių dirbtuvės	
34	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	
35	Kirpykla	
36	Siuvykla	
37	Pirtis	
38	Valgykla, kavinė, užkandinė	
39	Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba	
40	Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	
41	Senelių ir neįgaliųjų globos namai	
42	Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras	
43	Vietinės istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	
44	Biblioteka – skaitykla	
45	Kultūros ir sporto centras	
46	Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	
47	Privatus vaikų darželis	
48	Privati mokykla	
49	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	
50	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	
51	Viešosios tvarkos apsaugos centras	

52. Jeigu ūkininkaujate, kokį ūkininkavimo būdą pasirinkote?

1. Mišrus, įvairios paskirties ūkis
2. Pieno ūkis
3. Mėsinių galvijų ūkis
4. Kiaulininkystės ūkis
5. Daržininkystės, sodininkystės, gėlininkystės ūkis
6. Laukininkystės (javų) ūkis
7. Kitos paskirties ūkis (įrašykite)
8. Neturiu nuosavo ūkio

53. Jeigu ūkininkaujate, ar turite papildomą, ne žemės ūkio verslą?

1. Neūkininkauju
2. Neturiu papildomo privataus ne žemės ūkio verslo
3. Papildomai dirbu valstybinėje įmonėje, įstaigoje
4. Papilomai dirbu privačioje įmonėje samdomu darbuotoju
5. Turiu nuosavą verslo įmonę

54. Įvertinkite ūkinės veiklos būklę jūsų apylinkėse (gyvenvietėje, miestelyje):

1. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos
2. Ūkinė veikla – pastovi
3. Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja

Kurie teigiami pokyčiai matomi jūsų apylinkėse? Įvertinkite šiuos pokyčius trijų balų sistema: 1 – tokių gerų pokyčių nėra; 2 - tokie pokyčiai dar labai neryškūs; 3 – teigiami pokyčiai jau yra akivaizdūs.

Eil. Nr.	Teigiami pokyčiai šioje gyvenvietėje	Įvertinimas balais nuo 1 iki 3
55.	Sumažėjo nedirbamų žemių plotai	
56	Sumažėjo asmenų, neturinčių pastovaus darbo	

57	Gyventojai remontuoja būstus, tvarko aplinką	
58	Statomi nauji gyvenamieji namai ir ūkiniai pastatai	
59	Kaimuose laikoma daugiau gyvulių ir paukščių	
60	Sumažėjo girtaujančių	

Kurios jūsų gyvenvietės problemos yra didžiausios? Įvertinkite jas trijų balų sistema: 1 – tokia problema mūsų vietai yra nebūdinga; 2 – ši problema yra, bet ne itin ryški; 3 – ši problema yra labai aštri.

Eil. Nr.	Didžiausios problemos šioje gyvenvietėje	Įvertinimas balais nuo 1 iki 3
61.	Šioje vietovėje vis mažiau jaunimo	
62	Mažėja darbo vietų išsilavinusiems žmonėms	
63	Vis labiau plinta girtavimas ir nevalyvumas	
64	Plinta abejingumas visuomenės reikalams	
65	Blogėja gyventojų išsilavinimas	
66	Didėja nedirbamų žemių plotai	
67	Gyventojai jaučiasi nesaugūs	

68. Ar planuojate išvykti dirbti į užsienį?

1. Planuoju netrukus išvykti laikinai padirbėti
2. Planuoju išvykti pastoviai gyventi kitoje valstybėje
3. Dar nesu apsisprendęs
4. Norėčiau išvykti, bet kol kas neturiu tokių galimybių
5. Neplanuoju išvykti iš Lietuvos

69. Ar yra jūsų šeimos narių, išvykusių dirbti į užsienį? 1. Taip 2. Ne

70. Kaip vertinate savo gyvenimo perspektyvas?

1. Nebesitikiu, kad mano gyvenimas pagerėtų
2. Tikiuosi, kad mano gyvenimas pagerės
3. Esu patenkintas savo gyvenimu ir su viltimi žiūriu į ateitį

71. Kiek pajamų tenka vienam Jūsų šeimos nariui vidutiniškai per mėnesį?

1. Iki 400 Lt
2. 401-600 Lt
3. 601-800 Lt
4. 801-1000 Lt
6. Daugiau kaip 1000 Lt

Įvertinkite savo dalyvavimą visuomeninėje veikloje trijų balų sistema: 1 – nedalyvauju; 2 – dalyvauju, bet nelabai aktyviai; 3 – aktyviai dalyvauju:

Eil. Nr.	Veiklos pavadinimas	Dalyvavimo įvertinimas
72	Vietos bendruomenėje	
73	Kultūros (meno saviveikloje ir pan.)	
74	Sporto organizacijoje	
75	Politinėje partijoje (įrašykite pavadinimą)	
76	Visuomeninėje nepartinėje organizacijoje	
77	Profesinėje sąjungoje	

Nurodykite ar jūsų gyvenvietėje yra šios įstaigos (įrenginiai):

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Taip arba ne
-----------------	-----------------------------	---------------------

78	Biblioteka	
79	Paštas	
80	Kino teatras	
81	Kultūros centras (namai)	
82	Sporto centras (klubas, salė)	
83	Stadionas	
84	Vaikų darželis	
85	Pradinė mokykla	
86	Pagrindinė (aštuonmetė) mokykla	
87	Pagrindinė (dešimtmetė) mokykla	
88	Pilna vidurinė mokykla arba gimnazija	
89	Vietinė turgavietė	
90	Bendruomenės centras, parapijos namai	
91	Sveikatos priežiūros punktas	
92	Kirpykla	
93	Pirtis	

94. Kaip jūsų gyvenvietėje keičiasi darbingų gyventojų skaičius?

1. Mažėja
2. Beveik nesikeičia
3. Daugėja

95. Įvertinkite savo gyvenvietės vietos bendruomenės veiklą:

1. Nėra vietos bendruomenės
2. Vietos bendruomenė - neaktyvi
3. Veikia aktyvi vietos bendruomenė

96. Įvertinkite savo gyvenvietės kultūrinę veiklą:

1. Kultūrinės veiklos nebeliko
2. Kultūrinė veikla susilpnėjo
3. Kultūrinis gyvenimas – gana aktyvus

97. Įvertinkite savo gyvenvietės saugumą:

1. Gyvenvietė rami, gyventojai jaučiasi saugiai
2. Padėtis šiek tiek blogėja
3. Padėtis ryškiai blogėja

98. Įvertinkite savo gyvenvietės tvarkingumą ir jaukumą:

1. Gyvenvietė tvarkinga, jauki
2. Tvarka gerėja, žmonės geriau rūpinasi sodybų švara
3. Padėtis blogėja, daugėja netvarkos

99. Įvertinkite savo gyvenvietės perspektyvumą:

1. Mūsų gyvenvietė perspektyvi, auganti
2. Gyvenvietė turėtų išlikti, tačiau augimo perspektyvos nėra didelės
3. Ši gyvenvietė yra nykstanti, ištuštėjanti

Užpildymo vieta (seniūnija, kaimas/miestelis/kita gyvenvietė) :

.....

Užpildymo data: 20... m. mėn. d.

Dėkojame už atsakymus

**VIETOS BENDRUOMENIŲ APKLAUSOS ANKETA
(Bendruomenių tarybų nariams)**

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų mokslinis centras kartu su Rokiškio Vietos veiklos grupe (VVG) siekia skatinti vietos bendruomenių veiklą, padėti joms sutelkti gyventojus patiems spręsti opiausias vietovių problemas. Rengiame pasiūlymus, kaip skatinti vietinę ūkinę veiklą, geriau panaudoti gamtos, istorijos ir kultūros vertybes šiame rajone. Jų įgyvendinimas padėtų gerinti gyvenimo sąlygas jūsų gyvenvietėje, puoselėti kraštovaizdį, išsaugoti istorijos ir kultūros paminklus, ugdyti gyventojų patriotiškumą ir visuomeniškumą. Labai prašome atsakyti į VISUS klausimus.

1. Įrašykite gyvenvietės (kaimo, miestelio) ir vietos bendruomenės pavadinimus

2. Apklausoje dalyvauja:

1. Moteris

2. Vyras

3. Jūsų amžius:

1. Iki 20 metų

2. 21-30 metų

3. 31-40 metų

4. 41-50 metų

5. 51-65 metų

6. Vyresni kaip 65 metų

4. Jūsų pagrindinis užsiėmimas:

1. Ūkininkas, žemdirbys

2. Darbininkas, dirbantis kaime, bet ne žemės ūkyje

3. Darbininkas, dirbantis mieste

4. Tarnautojas, dirbantis kaimo įstaigoje arba įmonėje

5. Tarnautojas, dirbantis mieste

6. Pensininkas, neįgalusis

7. Bedarbis

8. Studentas, moksleivis

5. Jūsų išsilavinimas:

1. Nebaigtas vidurinis

2. Bendras (pilnas) vidurinis

3. Darbininkiškas (profesinis techninis)

4. Aukštesnysis (spec. vidurinis) arba aukštasis neuniversitetinis

5. Aukštasis universitetinis

6. Pajamos per mėnesį vienam šeimos nariui (vidutiniškai):

1. Iki 400 Lt

2. 401-500 Lt

3. 501-700 Lt

4. 701-1000 Lt

5. Daugiau kaip 1000 Lt

7. Pagrindinis pajamų šaltinis Jūsų šeimai:

1. Pajamos iš nuosavo žemės ūkio

2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo

3. Atlyginimas už samdomą darbą žemės ūkyje

4. Atlyginimas už samdomą darbą ne žemės ūkyje

5. Pensija

6. Pašalpos (bedarbio, už vaikus ir kt.)

7. Tėvų parama

8. Suaugusių vaikų parama

9. Išlaiko kiti dirbantys šeimos nariai

Įvertinkite keturių balų sistemoje Jūsų gyvenamojoje vietovėje teikiamų paslaugų kokybę:

1 - tokios paslaugos visai neteikiamos; 2 - nepatenkinama kokybė; 3 - patenkinama; 4 - gera

Paslaugų pavadinimas	Įvertinimas balais nuo 1 iki 4
8. Sveikatos apsaugos	

9. Švietimo	
10. Ryšių (pašto, telefono)	
11. Visuomeninio transporto	
12. Bendrojo naudojimo vandentiekio	
13. Bendrojo naudojimo kanalizacijos	
14. Gatvių, aikščių ir kitų visuomeninės paskirties vietų apšvietimo	
15. Buitinio aptarnavimo (kirpyklų, siuvyklų, valyklų ir pan.)	
16. Bibliotekų ir kitų kultūros įstaigų	
17. Teisėtvarkos įstaigų (policijos ir pan.)	

18. Parašykite, kurias konkrečias (pažymėtas 8-17 nr.) paslaugų problemas Jūsų gyvenvietėje reikėtų spręsti neatidėliojant?

19. Surašykite, kurie penki svarbiausi gamtos, istorijos ir kultūros objektai yra jūsų apylinkėse. Kuriuos iš jų galima pasiūlyti aplankyti turistams? Įvertinkite jų parengimą turistams. Vertindami atsižvelkite, ar yra pakankamai informacijos apie šiuos objektus, ar sutvarkyti privažiavimai, įrengtos aikštelės automobiliams ir vietos turistų aptarnavimui, ar teikiamos ekskursijų, maitinimo, poilsio ir kitos paslaugos: 1 – visiškai nepasirengta; 2 – nepakankamai pasirengta; 3 – pakankamas pasirengta.

Eil. Nr.	Objekto pavadinimas	Įvertinimas nuo 1 iki 3
1		
2		
3		
4		
5		

20. Kurie penki žymiausi žmonės (rašytojai, dailininkai, muzikai, mokslininkai, politikai ir kt.) yra kilę iš jūsų apylinkių arba jose gyvenę? Surašykite juos ir įvertinkite, ar yra išlikę juos primenantys pastatai, sodybų vietos, ar yra jų atminimui skirtas muziejus, memorialinis kambarys mokykloje ar kitoje įstaigoje: 1 - nieko neišliko; 2 – kai kas išliko, tačiau nepilnai sutvarkyta; 3 - jų atminimas saugomas.

Eil. Nr.	Žymaus asmens vardas ir pavardė	Įvertinimas nuo 1 iki 3
1		
2		
3		
4		
5		

Vietos bendruomenės, bendradarbiaudamos su savivaldybėmis ir verslininkais, daug kur bando pačios spręsti savo gyvenviečių problemas: tvarkyti aplinką, steigti bendruomenių centrus, kurti naujas darbo vietas. Įvertinkite trijų balų sistemoje žemiau pateikiamų veiklos sričių svarbą jūsų gyvenvietei: 1 – labai svarbu, būtina imtis nedelsiant; 2 – šios veiklos bus galima imtis vėliau; 3 – ši veikla nėra aktuali mūsų gyvenvietei.

A. Veiklos sritys	Įvertinimas balais
21. Gyvenvietės aplinkos sutvarkymas ir pagražinimas	
22. Naujų sporto ir laisvalaikio centrų kūrimas	
23. Naujų prekybos (turgaviečių, parduotuvių) ir viešojo maitinimo įmonių kūrimas	
24. Vandentiekio ir kanalizacijos sistemų sutvarkymas	

25. Kaimo turizmo sodybų kūrimas	
26. Turistinės paskirties objektų aplinkos sutvarkymas ir pritaikymas	
27. Veikiančių kultūros įstaigų stiprinimas	
28. Naujų kultūros įstaigų (muziejų, parodų salių ir kt.) steigimas	
29. Dabar veikiančių švietimo įstaigų veiklos plėtra	
30. Naujų švietimo ir vaikų priežiūros įstaigų kūrimas	
31. Dabar veikiančių sveikatos apsaugos įstaigų stiprinimas	
32. Naujų sveikatos apsaugos įstaigų (reabilitacinių centrų, sanatorijų, poilsinių ir kt.) kūrimas	
33. Esamų pramonės, buitinio aptarnavimo, statybos įmonių plėtra	
34. Naujų pramonės, buitinio aptarnavimo, statybos įmonių kūrimas	
35. Senųjų amatų (kalvių, stalių baldžių, dailidžių, akmenskaldžių, vežimų gamintojų ir pan.) atgaivinimas ir plėtra	
36. Tautodailininkų (tapybos, medžio drožybos, dailiosios keramikos, audimo, mezgimo ir pan.) veiklos plėtra	
37. Vaistažolių ir kitų vaistinės paskirties augalų auginimas	
38. Naujų sodininkystės ir gėlininkystės ūkių kūrimas	
39. Naujų gyvulininkystės ir paukštininkystės ūkių kūrimas	
40. Bitininkystės plėtra	
41. Verslo (ūkininkavimo) pagrindų mokymo kursų organizavimas	

42. Iš 21-41 punktuose nurodytų veiklos sričių surašykite numerius tų sričių, kuriomis jau užsiima jūsų bendruomenė:

.....

43. Iš 21-41 punktuose nurodytos veiklos pažymėkite numerius penkių svarbiausių sričių, kurių labiausiai reikėtų imtis ateityje:

44. Ar planuojate per artimiausius 1-2 metus asmeniškai imtis savarankiško verslo arba amato?

1. Ne 2. Taip 3. Jau užsiimu savarankišku verslu

45. Jei ateityje turėtumėte galimybę pasirinkti, kur norėtumėte gyventi?

1. Kaime, vienkiemyje 2. Kaimo gyvenvietėje 3. Nedideliame miestelyje
4. Mieste (ne rajono centre) 5. Mieste (rajono centre) 6. Dideliame mieste

46. Jei ateityje turėtumėte galimybę pasirinkti, kokio tipo būsto norėtumėte savo šeimai?

1. Nuosavas namas kaime, vienkiemyje
2. Nuosavas namas kaimo gyvenvietėje
3. Nuosavas namas nedideliame miestelyje
4. Nuosavas namas dideliame mieste
5. Nuosavas butas miesto dideliame daugiabučiame name
6. Nuosavas butas miesto 2-4 butų name

47. Ar buvote išvykęs dirbti iš Lietuvos į kitą valstybę? 1. Ne 2. Taip

48. Ar planuojate artimiausiu laiku išvykti iš Lietuvos dirbti kitoje valstybėje?

1. Netrukus išvyksiu 2. Dar nesame apsisprendę 3. Tikrai neplanuoju išvykti

77. Įvertinkite ūkinės veiklos būklę jūsų gyvenvietėje (miestelyje)

1. Ūkinė veikla silpsta
2. Ūkinė veikla beveik nesikeičia
3. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos

78. Kaip vertinate savo aplinkinių gyventojų saugumą?

1. Nusikalstamumas didėja, gyventojai jaučiasi nesaugūs
2. Nusikalstamumas mažėja
3. Mūsų gyvenvietė yra gana saugi

79. Įvertinkite jūsų gyvenvietės susisiekimą su savivaldybės centru visuomeniniu transportu.

1. Blogas
2. Vidutiniškas
3. Geras

80. Įvertinkite jūsų gyvenvietės perspektyvą

1. Mūsų gyvenvietė – neperspektyvi, nykstanti
2. Mūsų gyvenvietė – perspektyvi, auganti

Pateikite pasiūlymus, kaip reikėtų spręsti atokesnių vietovių problemas, kad jos neištuštėtų:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Užpildymo data: 20... m.mėn. d.

Dėkojame už atsakymus

**KAIMIŠKOSIOS SENIŪNIJOS VAIDMUO
(Seniūnų apklausa)**

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras kartu su Rokiškio Vietos veiklos grupe (VVG) siekia išsiaiškinti, kaip įvairinti ir stiprinti ūkinę veiklą kaimo vietovėse, kaip sukurti naujas darbo vietas. Apklausos metu surinkta medžiaga padės parengti pasiūlymus, kaip gerinti atokesnių vietovių gyventojų darbo ir buities sąlygas. Prašome jūsų atsakyti į VISUS klausimus.

1. Ar seniūnijos teritorijoje veikia biblioteka? 1. Ne 2. Taip, veikia
(įrašykite bibliotekų skaičių)

2. Ar seniūnijos teritorijoje yra kino teatras ar salė, kur rodomi kino filmai?
1. Ne 2. Taip (įrašykite tokių vietų skaičių)

3. Ar seniūnijos teritorijoje veikia įstaigos, kurioje galima nemokamai naudotis internetu?
1. Ne 2. Taip (įrašykite tokių įstaigų skaičių)

4. Ar seniūnijoje veikia paštas?
1. Ne 2. Taip (įrašykite pašto skyrių skaičių)

5. Kurios sveikatos priežiūros įstaigos veikia seniūnijoje? Įrašykite jų skaičių.

1. Poliklinika
2. Ligoninė
3. Pirminės sveikatos priežiūros centras
4. Moterų konsultacija
5. Privati šeimos (bendrosios praktikos) gydytojo įstaiga
6. Vaistinė
7. Neprivatus stomatologo kabinetas
8. Privatus stomatologo kabinetas
9. Kitos įstaigos (įrašykite).....

6. Kurios viešojo maitinimo įstaigos veikia seniūnijoje?

1. Kavinė, alaus baras
2. Valgykla
3. Restoranas
4. Alaus baras
5. Kitos įstaigos (įrašykite)

III.

IV. 7. Kurios ugdymo įstaigos veikia seniūnijoje? Įrašykite jų skaičių.

- V. 1. Ikimokyklinio ugdymo įstaiga (vaikų darželis)
2. Mokykla-darželis
3. Pradinė mokykla
4. Pagrindinė mokykla
5. Vidurinė mokykla
6. Gimnazija
7. Specialieji vaikų globos ir auklėjimo namai
8. Suaugusiųjų (jaunimo) mokykla
9. Kitos įstaigos:

8. Ar jūsų seniūnijoje yra laisvų, nenaudojamų (apleistų, likusių be šeimnininko) pastatų:
1. Taip 2. Ne

9. Ar įmanoma šiuos pastatus panaudoti seniūnijos gyventojų reikmėms?
1. Taip 2. Ne 3. Tokių pastatų nebeturime

Kurias įmones ar įstaigas, kuriose atsirastų naujų darbo vietų, būtų galima sukurti jūsų gyvenvietėje? Įvertinkite įkūrimo tikslingumą trijų balų sistemoje: 1 – tikslinga įkurti; 2 – netikslinga įkurti; 3 – jau įkurta.

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Tikslingumo įvertinimas (nuo 1 iki 3)
10	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t. t.) centras	
11	Automobilių remonto dirbtuvės	
12	Buitinės technikos remonto dirbtuvės	
13	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės	
14	Stalių dirbtuvės	
15	Statybos ir butų remonto darbų įmonė	
16	Kirpykla	
17	Siuvykla	
18	Pirtis	
19	Valgykla, kavinė, užkandinė	
20	Viešbutis, motelis, kempingas	
21	Vaikų papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras	
22	Senelių ir neįgaliųjų globos namai	
23	Reabilitacijos ir sveikos gyvensenos centras	
24	Istorijos ir kraštotyros muziejus, turizmo informacijos centras	
25	Biblioteka – skaitykla	
26	Kultūros ir sporto centras	
27	Verslo informacijos centras, vertimo paslaugos	
28	Privatus vaikų darželis	
29	Privati mokykla	
30	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė	
31	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus	
32	Viešosios tvarkos apsaugos centras	

33. Ar seniūnija organizuoja ekskursijas į muziejus, teatrus ir kt.? 1. Ne 2. Taip

34. Ar organizuojami verslo mokymai (seminarai) gyventojams seniūnijos iniciatyva?
1. Ne 2. Taip

35. Kaip seniūnija skatina gyventojų sveiką gyvenseną?

1. Seniūnija neturi galimybių užsiimti sveikos gyvensenos skatinimu
2. Skatina mankštintis, organizuoja šeimoms sveiko gyvenimo būdo renginius
3. Organizuoja varžybas, renka geriausius apylinkių sportininkus
4. Kitos priemonės (įrašykite)

36. Įvertinkite, kiek šiuo metu yra išvykusių seniūnijos gyventojų uždarbiauti į užsienį?
1. Gana daug 2. Nedaug 3. Vos vienas kitas

37. Kiek yra grįžusių seniūnijos gyventojų iš užsienio?
1. Grįžusių beveik nėra 2. Nedaug 3. Dauguma jau grįžo

38. Kaip vertinate ūkinės veiklos pokyčius šioje seniūnijoje?

1. Ūkinė veikla silpsta, darbo vietų skaičius mažėja
2. Ūkinė veikla mažai keičiasi
3. Ūkinė veikla stiprėja, kuriamos naujos darbo vietos

39. Kaip vertinate šios gyvenvietės kultūrinę veiklą?

1. Kultūrinė veikla silpsta
2. Kultūrinė veikla nesikeičia
3. Kultūrinė veikla stiprėja

40. Kaip vertinate apylinkių gyventojų saugumą?

1. Nusikalstamumas auga, gyventojai jaučiasi vis labiau nesaugūs
2. Kriminogeninė situacija mažai taisosi, dar turime nemažų problemų
3. Kriminogeninė situacija mažai keičiasi, bet didelių problemų neturime
4. Kriminogeninė situacija gerėja, gyventojai jaučiasi saugesni

41. Kurios gyventojų grupės kelia daugiausia teisėsaugos problemų?

1. Grįžusieji iš bausmės atlikimo vietų
2. Namuose neprižiūrimų paauglių grupės
3. Pavieniai paaugliai ir asmenys, piktnaudžiaujantieji alkoholiu
4. Asocialiai besielgiančios, girtuokliaujančios, nedarnios šeimos

42. Ar daug seniūnijoje yra asmenų, neturinčių arba vengiančių darbo?

1. Tokių asmenų daugėja
2. Tokių asmenų nėra daug, tačiau jie kelia daug problemų
3. Tokių asmenų yra, bet jie nekelia didelių problemų aplinkiniams
4. Tokių asmenų mažėja, jų liko vos vienas kitas

43. Ar jūs seniūnijoje stiprėja vietos bendruomenių veikla?

1. Vietos bendruomenių veikla – mažai pastebima
2. Vietos bendruomenės pradeda stiprinti savo veiklą
3. Vietos bendruomenės veikia gana energingai, jų įtaka auga

Užpildymo vieta:

Užpildymo data: 20... m. mėn. d.

VERSLININKŲ IR PLANUOJANČIŲ IMTIS VERSLO APKLAUSA

Šiaulių universiteto Kaimo plėtros tyrimų centras tiria smulkiausią ir vidutinio verslo galimybes rajonų centruose, nedideliuose miestuose, miesteliuose ir kaimo gyvenvietėse. Šios tyrimo tikslas – išnagrinėti smulkiausią ir vidutinio verslo problemas jūsų rajono savivaldybės teritorijoje ir rasti sprendimus, kurie padėtų plėtoti smulkiųjų verslą. Labai prašome atsakyti į VISUS klausimus. Atsakydami apibraukite tik vieno, jums labiausiai tinkančio klausimo numerį.

1. Šią anketą užpildė:
1. Moteris
2. Vyras
2. Jūsų amžius:
1. Iki 20 m.
2. 21-30 m.
3. 31-40 m.
3. Jūs dirbate arba mokotės:
1. Dirbu
2. Mokausi
3. Dirbu ir mokausi
4. Nedirbu ir nesimokau
4. Darbo vieta:
1. Mieste
2. Kaime
5. Gyvenamoji vietovė:
1. Kaimo gyvenvietė
2. Miestelis
3. Miestas
6. Išsilavinimas:
1. Nebaigtas vidurinis
2. Bendras vidurinis (be profesijos)
3. Bendras vidurinis ir profesinis darbininkiškas
3. Aukštasis neuniversitetinis
4. Aukštasis universitetinis
7. Jūs esate:
1. Verslininkas
2. Studentas, moksleivis
3. Nekvalifikuotas darbininkas
4. Kvalifikuotas darbininkas
5. Tarnautojas, specialistas
6. Valstybinės įmonės arba įstaigos vadovas
7. Privačios įmonės arba įstaigos savininkas
8. Privačios įmonės darbuotojas
8. Jūsų dabartinio samdomo darbo arba privataus verslo sritis:
1. Pramonė
2. Statyba ir remontas
3. Prekyba
4. Žemės ūkis
5. Miškininkystė
6. Švietimas, kultūra, mokslas
7. Sveikatos apsauga
8. Komunalinis ūkis
9. Buitinės paslaugos (kirpimas, siuvimas)
10. Valstybinė (valdymo) įstaiga
11. Universitetinės studijos
12. Kitos paslaugos (sporto, laisvalaikio)
9. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis:
1. Alga
2. Pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo
3. Pajamos iš žemės ūkio
4. Išlaiko kiti šeimos nariai, gyvenantys Lietuvoje
5. Išlaiko kiti šeimos nariai, esantys užsienyje
6. Socialinės išmokos (pensija ir kt.)
10. Ar Jūsų pajamos kas mėnesį yra pastovios?
1. Pastovios
2. Nepastovios
11. Koks svarbiausias motyvas, skatinantis imtis privataus verslo?
1. Noras būti šeiminingu sau pačiam
2. Tikiuosi daugiau uždirbti
3. Noras išbandyti save versle
4. Noras pragyventi iš pamėgto užsiėmimo
5. Noras išvengti nedarbo.
12. Ar kreiptės, prašydami finansinės paramos jūsų privačiam verslui?

1. Taip 2. Ne

13. Ar esate gavęs finansinę paramą?

1. Taip 3. Ne

14. Kokia palankiausia aplinkybė verslo plėtrai šiame rajone?

1. Žinoma ir nesunkiai prognozuojama aplinka 2. Mažesnės sąnaudos patalpoms įsigyti arba nuomoti
3. Palankus savivaldybės požiūris į verslininkus 4. Palankus gyventojų požiūris į verslininkus
5. Mažesnė konkurencija 6. Pigi darbo jėga

15. Kokia didžiausia kliūtis verslo plėtrai šiame rajone?

1. Savivaldybės tarnautojų nerangumas 2. Didelės išlaidos verslui įkurti
3. Dideli mokesčiai verslo pradžioje 4. Maža gyventojų perkamoji galia
5. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas 6. Verslininkams svarbios informacijos stoka

16. Kokios pagalbos tikėtumėtės iš rajono savivaldybės verslo aplinkos gerinimui?

1. Lengvatų nuomojantis arba įsigyjant patalpas
2. Mokesčių lengvatų pradėjusiems verslą
3. Mokymų apie verslo steigimą, dokumentų rengimą, savivaldybės plėtros kryptis
4. Verslo paramos fondo
5. Valdžios institucijų didesnio dėmesio verslininkams

Kurias įmones ar įstaigas, kuriose atsirastų naujų darbo vietų, galima sukurti jūsų gyvenvietėje? Pažymėkite kryželiu kiekvienos eilutės atitinkamame langelyje, pasirinkdami vieną iš galimų trijų atsakymų

Eil. Nr.	Įstaigos pavadinimas	Galima įkurti 1	Negalima 2	Jau įkurta 3
18	Amatų (puodžių, drožėjų, audėjų ir t.t.) centras			
19	Automobilių remonto dirbtuvės			
20	Buitinės technikos remonto dirbtuvės			
21	Žemės ūkio inventoriaus remonto dirbtuvės			
22	Stalių dirbtuvės			
23	Statybos ir butų remonto darbų įmonė			
24	Kirpykla			
25	Siuvykla			
26	Pirtis			
27	Valgykla, kavinė, užkandinė			
28	Viešbutis, motelis, kaimo turizmo sodyba			
29	Vaikų ir paauglių papildomo ugdymo ir popamokinio užimtumo centras			
30	Senelių ir neįgaliųjų globos namai			
31	Sveikatos priežiūros ir reabilitacijos centras			
32	Biblioteka – skaitykla, kultūros centras			
33	Sporto centras			
34	Privatus vaikų darželis			
35	Privati mokykla			
36	Žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonė			
37	Žemės ūkio produktų parduotuvė, turgus			

Sunumeruokite kliūtis verslo plėtrai šiame rajone pagal jų sunkumą nuo 1 iki 10, pirmuoju numeriu pažymėdami pačią didžiausią kliūtį, antruoju – kiek mažesnę ir t. t.

Eil. Nr.	Kliūtys verslui	Įvertinimo balas
39	Sudėtinga verslo leidimų ir kitų dokumentų išdavimo tvarka	
40	Dideli mokesčiai verslo pradžioje	
41	Nepakankama darbuotojų kvalifikacija	
42	Nepakankamas darbuotojų darbštumas ir sąžiningumas	
43	Sunku apsaugoti įmonę nuo išorės pavojų (vagysčių, gaisrų ir kt.)	
44	Didelės draudimo įmokos už verslo įmonę kaime	
45	Sudėtinga privalomos buhalterinės apskaitos tvarka	
46	Sunku gauti paskolą smulkios įmonės verslo plėtrai	
47	Darbo jėgos trūkumas	
48	Neigiamas vietos gyventojų požiūris, pavydas ir pan.	

Sunumeruokite palankias aplinkybes verslo plėtrai šiame rajone pagal jų svarbą nuo 1 iki 10, pirmuoju numeriu pažymėdami labiausiai palankią aplinkybę ir t.t.

Eil. Nr.	Palankios aplinkybės verslo plėtrai	Įvertinimo balas
49	Palankesnis valstybės institucijų požiūris į smulkujų verslą	
50	Palankesnis visuomenės požiūris į smulkiuosius verslininkus	
51	Galimybė lengviau gauti paskolas	
52	Didėja gyventojų pajamos ir perkamoji galia	
53	Plečiasi įvairių verslo paslaugų poreikis	
54	Pigesnė darbo jėga	
55	Pareigingesni, labiau vertinantys darbo vietą darbuotojai	
56	Darbuotojų draugiškumas ir nuoširdumas	
57	Geras susisiekimasis	
58	Gražus, patrauklus kraštovaizdis	

Užpildymo vieta (seniūnija, kaimas/ miestelis/kita gyvenvietė)

.....

Užpildymo data: 20... m. mėn. d.

Dėkojame už atsakymus

Pažyma apie dalyvavimą konferencijoje

Rokiškio rajono vietos veiklos grupė, kodas - 300666756, adresas: Respublikos g. 94, LT-42136 Rokiškis, tel.: (8-458) 52752, 8686 96382, el.paštas zubendruomenes@post.rokiskis.lt, www.rokiskiovg.lt, a.s. LT667300010100795351, AB bankas „Swedbank“, banko kodas 73000

Valerijui Rancevui

2014-01-08 Nr.SD-01-17
Rokiškis

Dėl dalyvavimo konferencijoje

Pažymime, kad 2013 m. gruodžio 13 d. Šiaulių universiteto, socialinių mokslų fakulteto magistrantas Valerijus Rancevas dalyvavo Rokiškio rajono vietos veiklos grupės organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Smulkūs amatai ir paslaugos – sprendimas kaimo nedarbo problemai“.

Valerijus Rancevas skaitė pranešimą tema „Namų ūkis – galimybės ir sprendimai“ („Gyventojų struktūros ir socialiniai – ekonominiai pokyčiai Rokiškio rajono vietos veiklos grupės teritorijoje“ tyrimo pavyzdžiu).

Rokiškio rajono
vietos veiklos grupės primininkė

Raimonda Stankevičiūtė – Vilimienė

Leidinio antraštinio lapo kopija

Leidiny s parengtas įgyvendinant Rokiškio rajono vietos veiklos grupės projektą „Gyventojų struktūros ir socialiniai - ekonominiai veiklos pokyčiai Rokiškio rajono vietos veiklos grupės teritorijoje“

Autorių grupė: Dr. Jonas Jasaitis (grupės vadovas), Valerijus Rancevas,
Greta Ruplėnaitė, Agnė Šeštokaitė

Spausdino Igorio Skripkos individuali įmonė

Elektroninė versija - www.rokiskiovg.lt

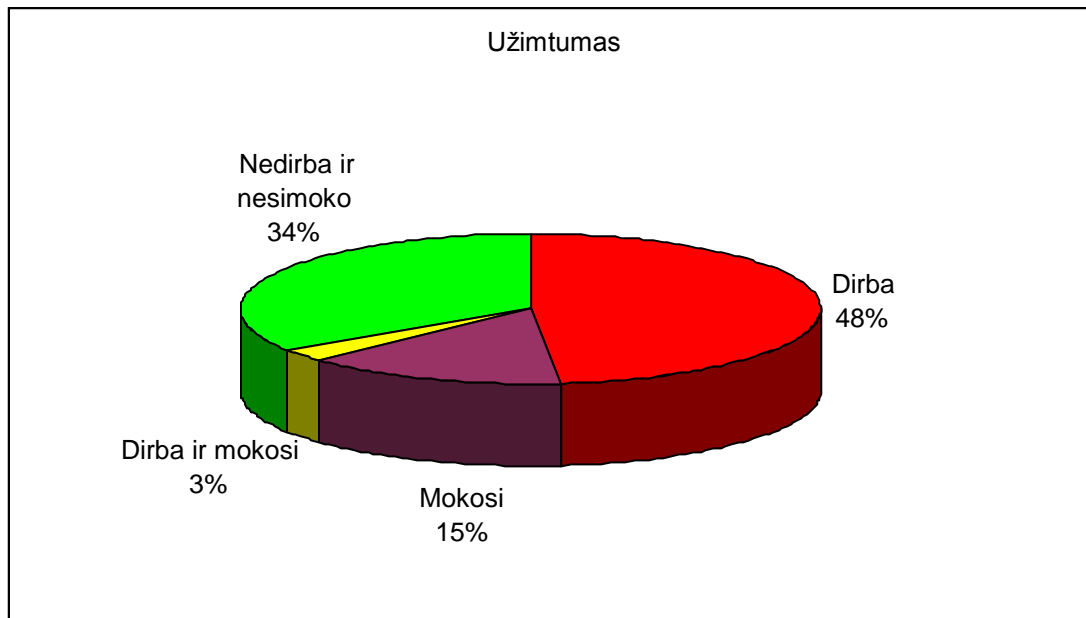
* * *

Autorių kolektyvas: Jonas Jasaitis (grupės vadovas), Valerijus Rancevas, Greta Ruplėnaitė, Agnė Šeštokaitė

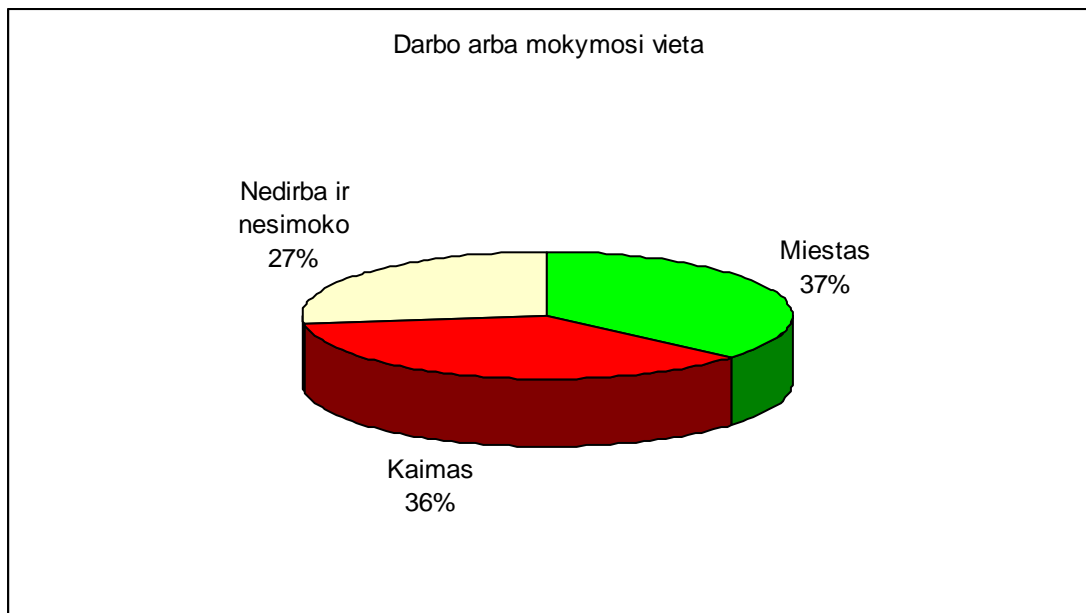
Ataskaitos tekstą parašė Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centro direktorius, dr. Jonas Jasaitis

Ataskaitos 1.1 ir 1.2 dalyje pateiktus duomenis skaičiavo ir grafikus parengė Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Kaimo plėtros tyrimų centro tyrėjas, SMF magistrantas Valerijus Rancevas. Ataskaitos 1.3 daliai medžiagą pateikė studentų ekspedicijos į Rokiškį dalyvės – SMF Ekonomikos studijų EK-9/4 grupės studentės – Greta Ruplėnaitė ir Agnė Šeštokaitė.

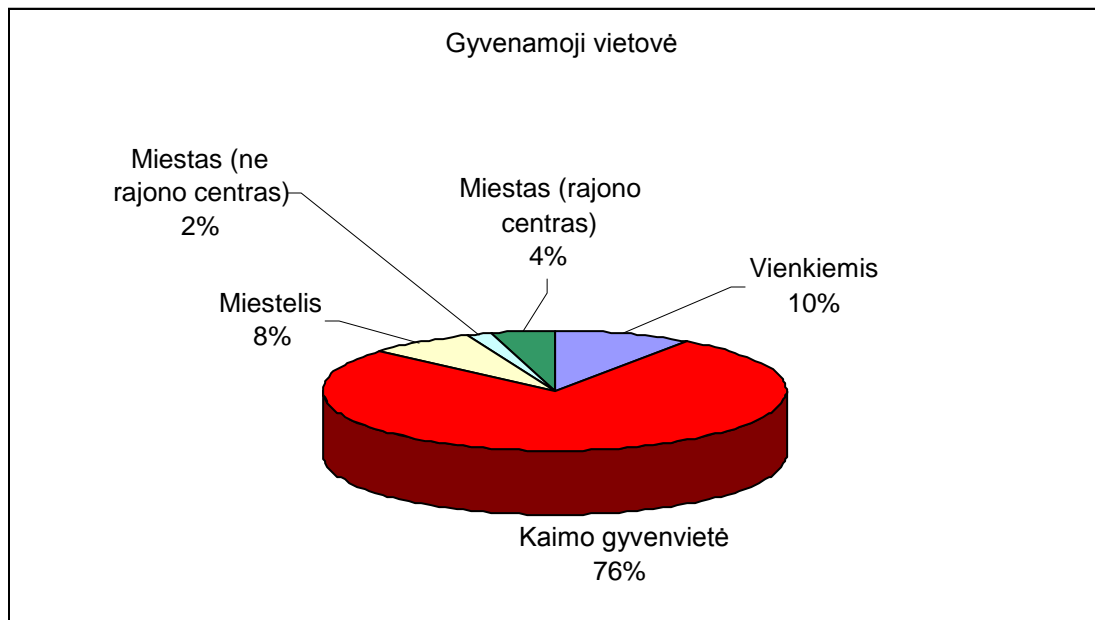
Gyventojų apklausos anketų analizė

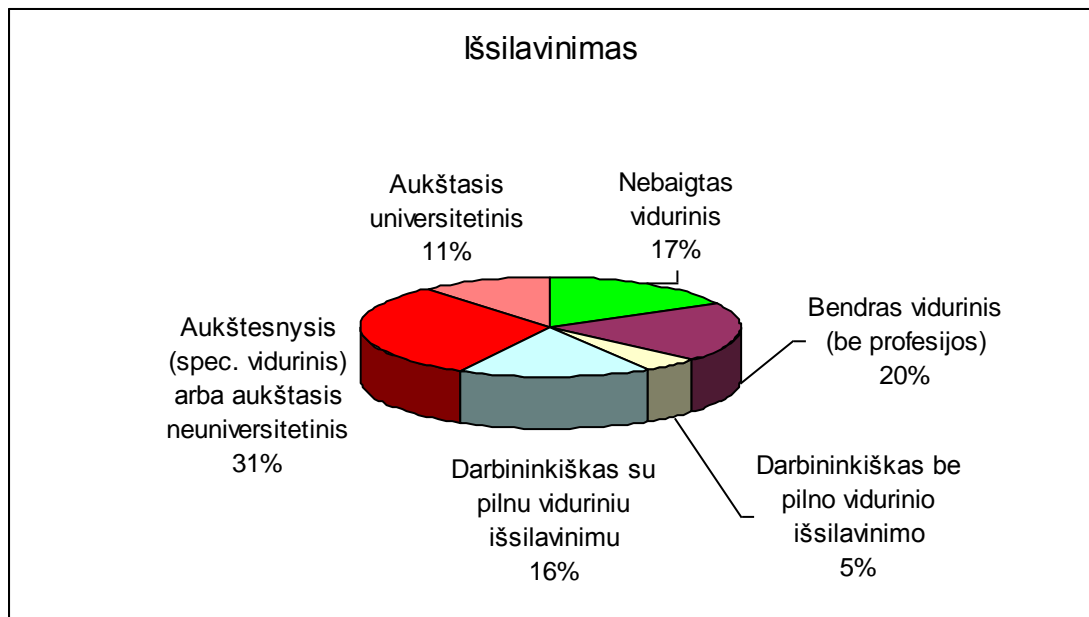
1 pav. Pasiskirstymas pagal užimtumą

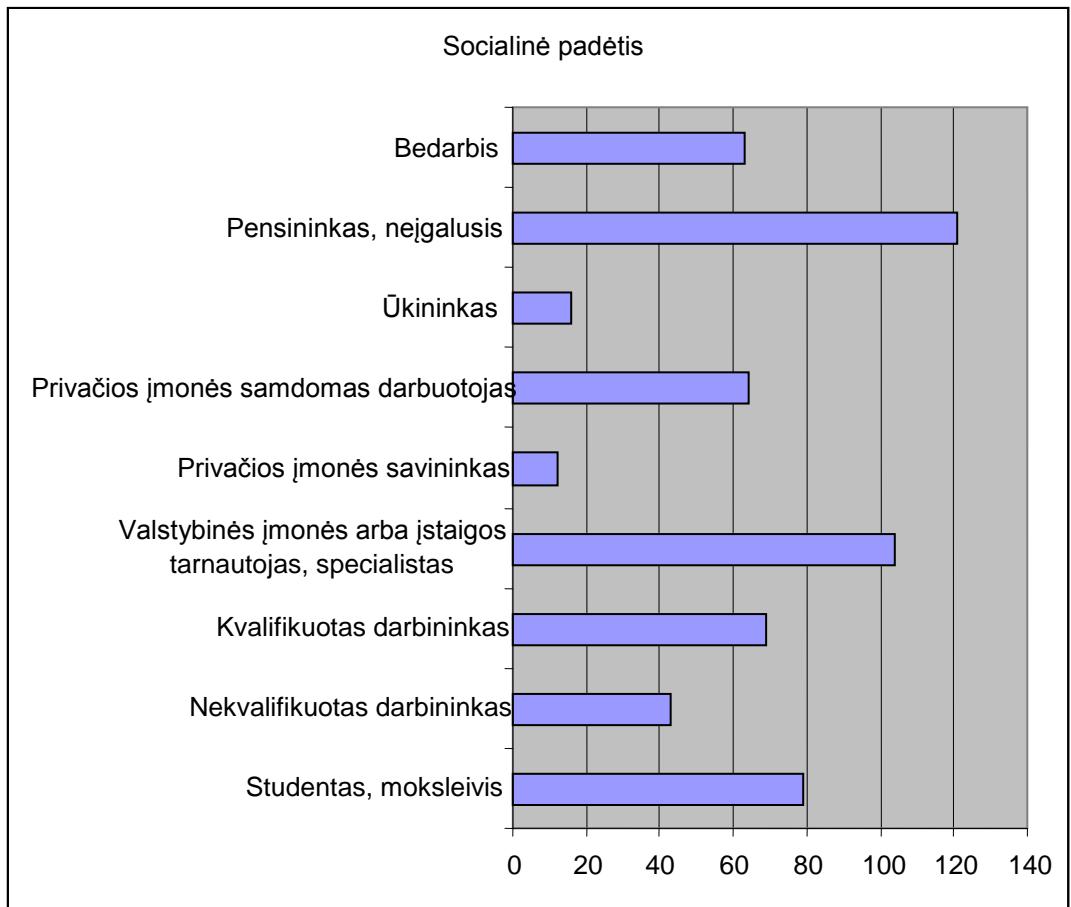
2 pav. Darbo arba mokymosi vieta

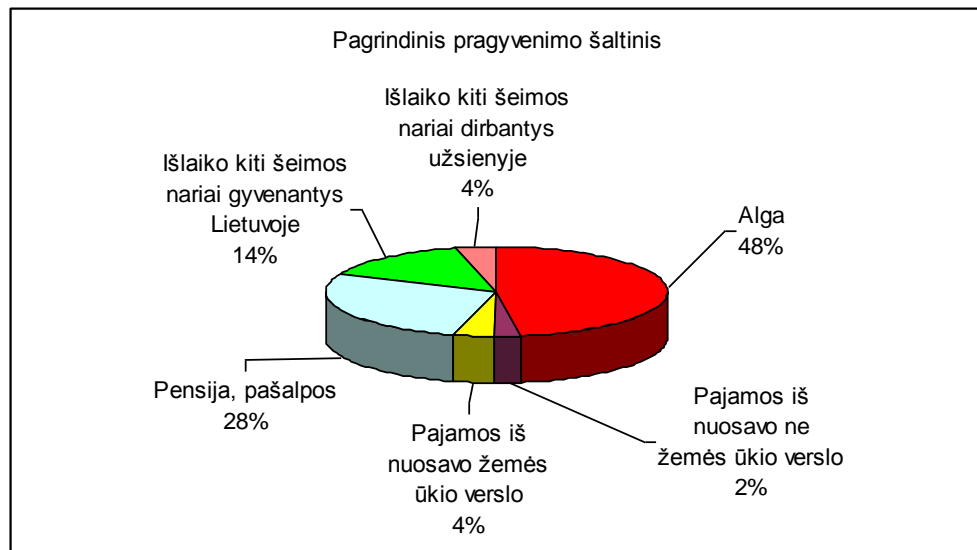
3 pav. Gyvenamoji vietovė

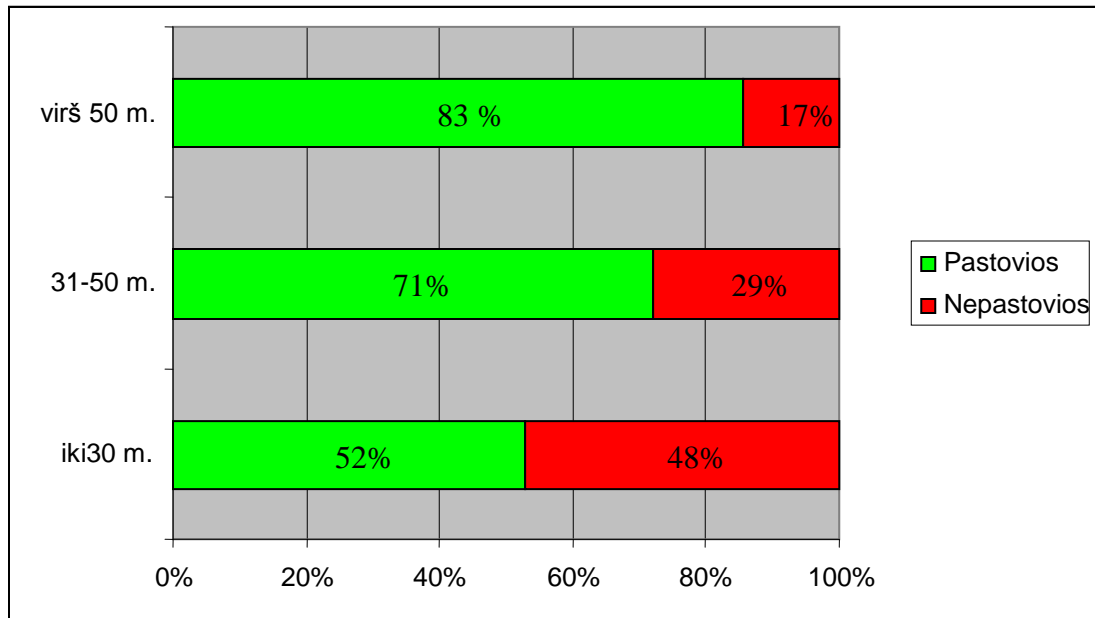
4 pav. Respondentų gyvenančių miegamajame regione išsilavinimas

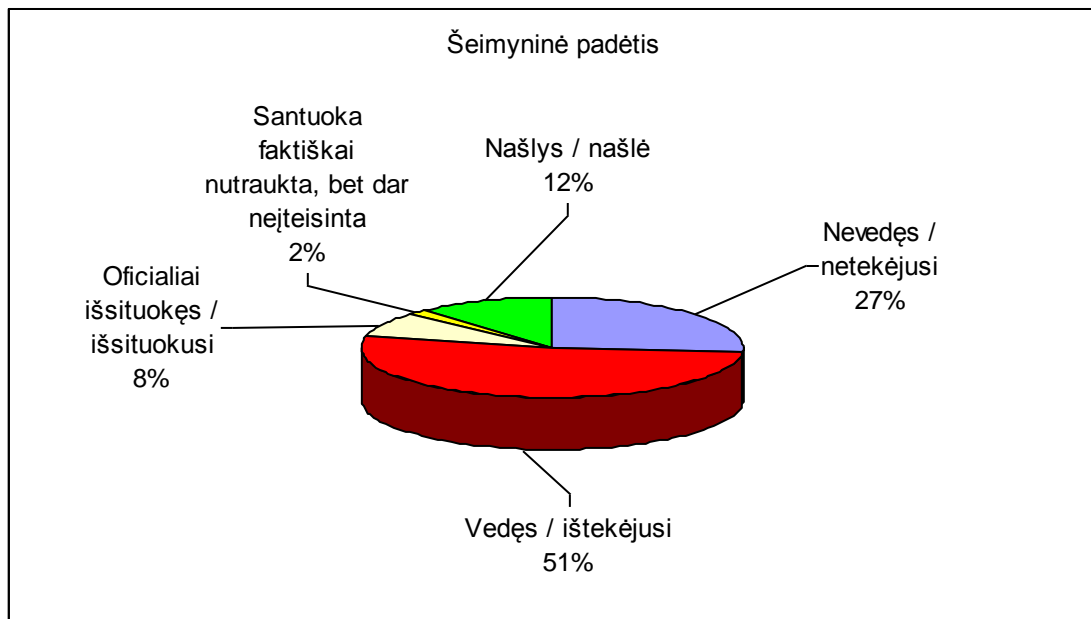
5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimtumą

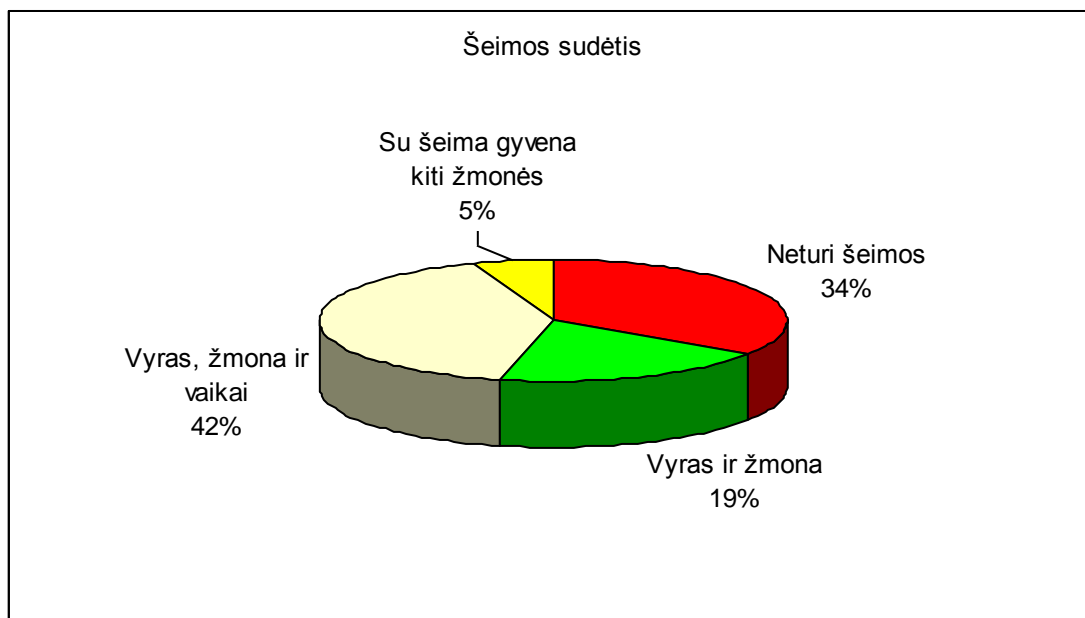
6 pav. Pagrindinis pragyvenimo šaltinis

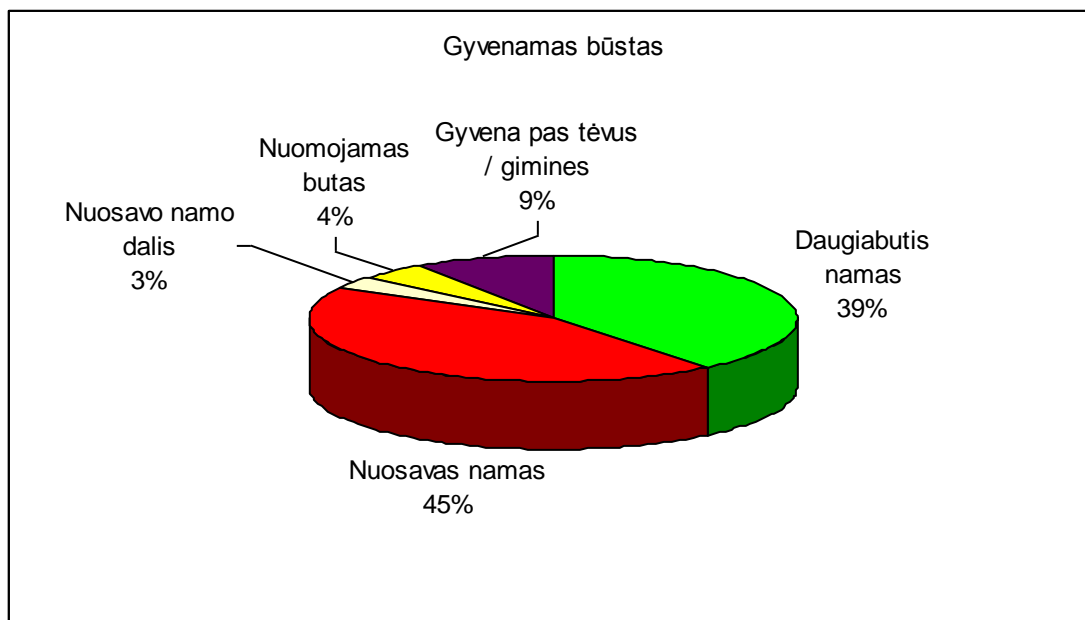
7 pav. Pajamų pastovumas pagal amžiaus grupes.

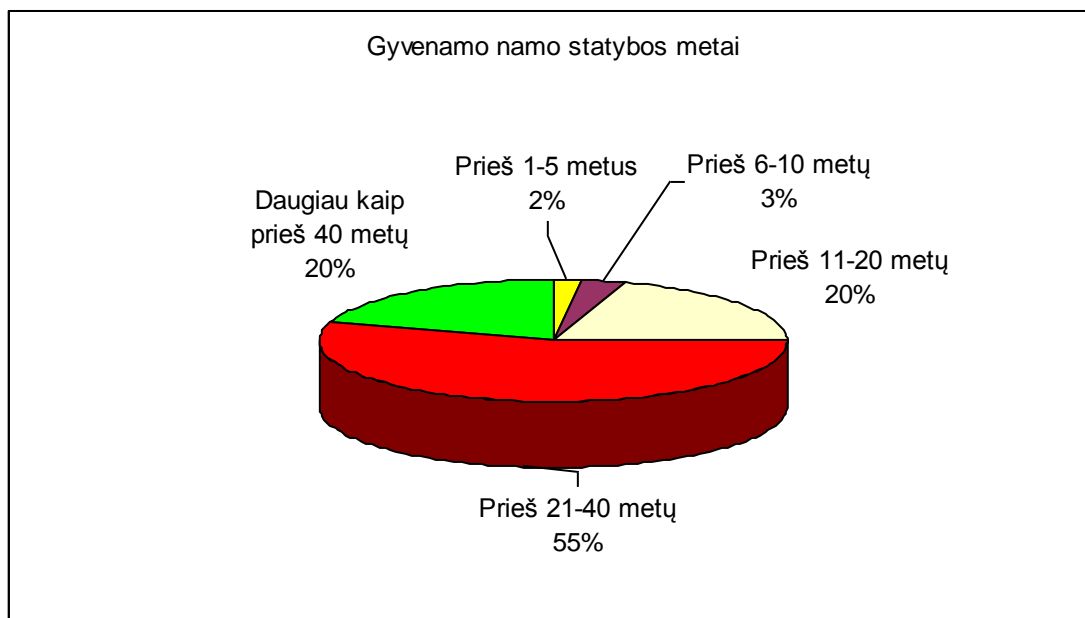
8 pav. Respondentų šeimyninė padėtis

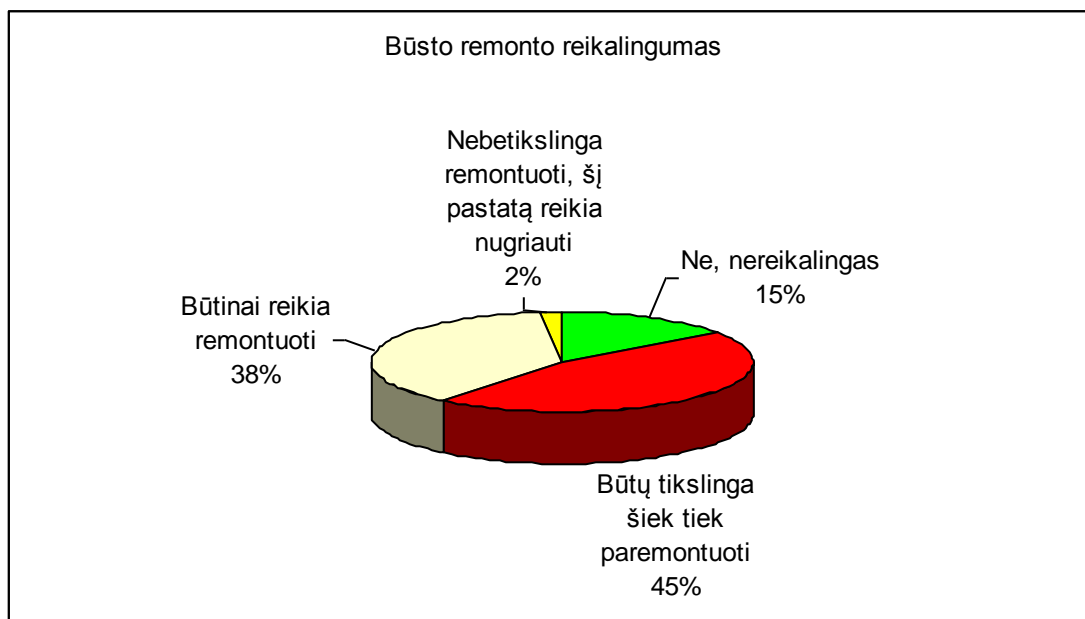
9 pav. Respondentų šeimos sudėtis

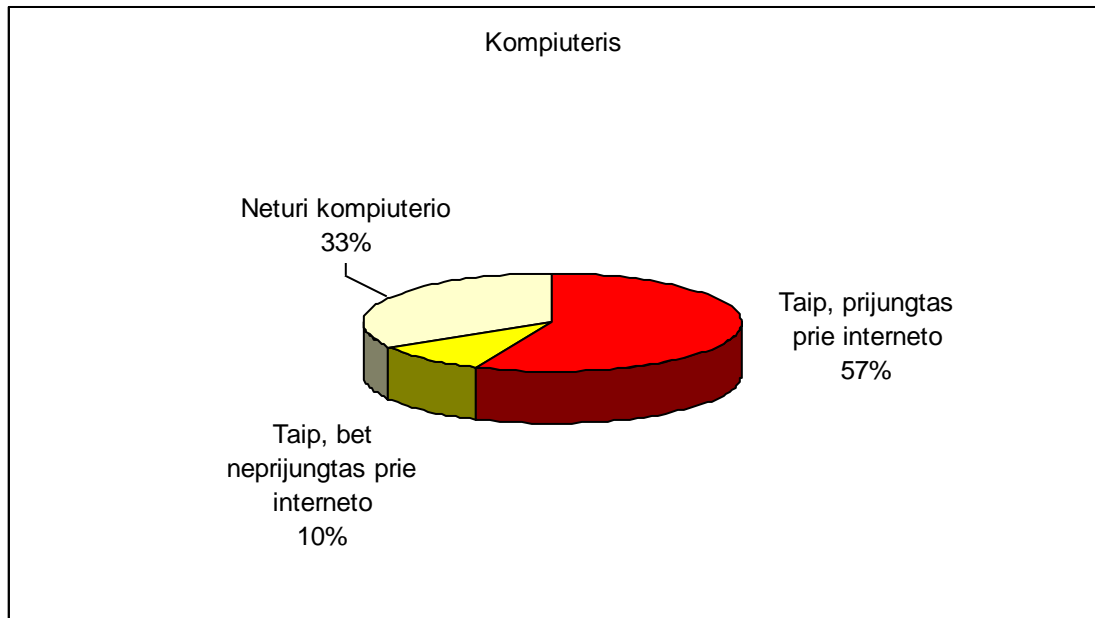
10 pav. Respondentų gyvenamas bustas

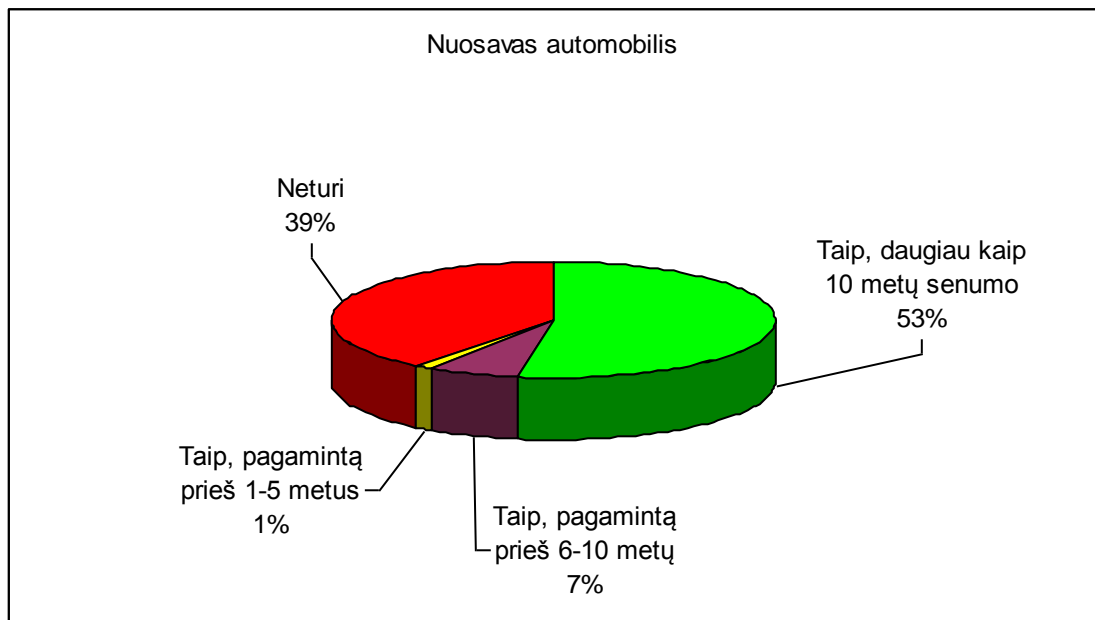
11 pav. Būsto amžius

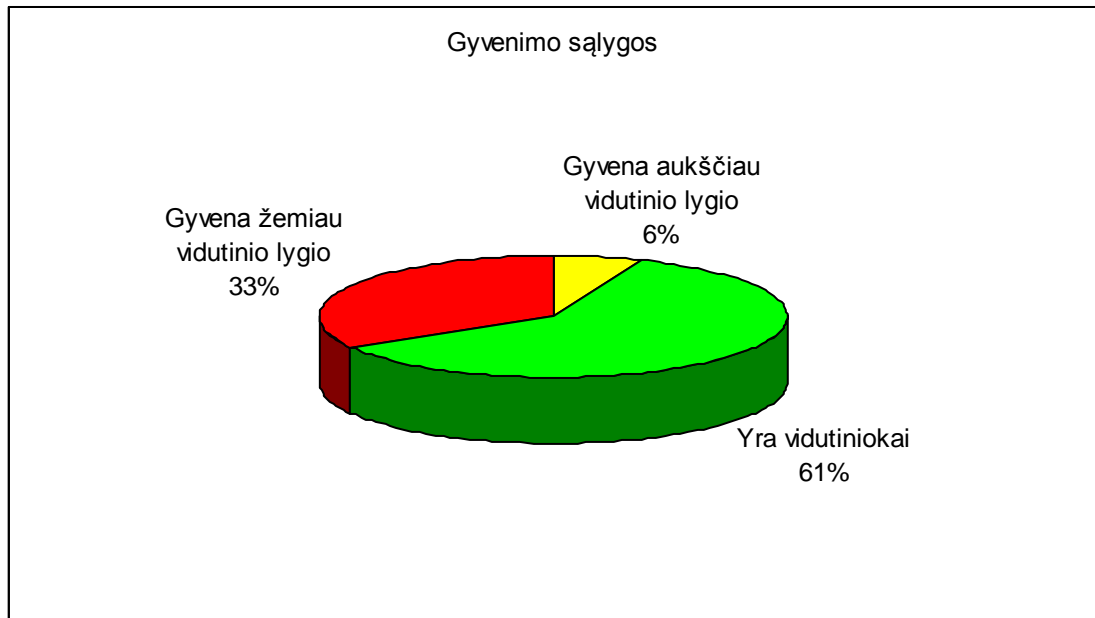
12 pav. Būsto remonto reikalingumas

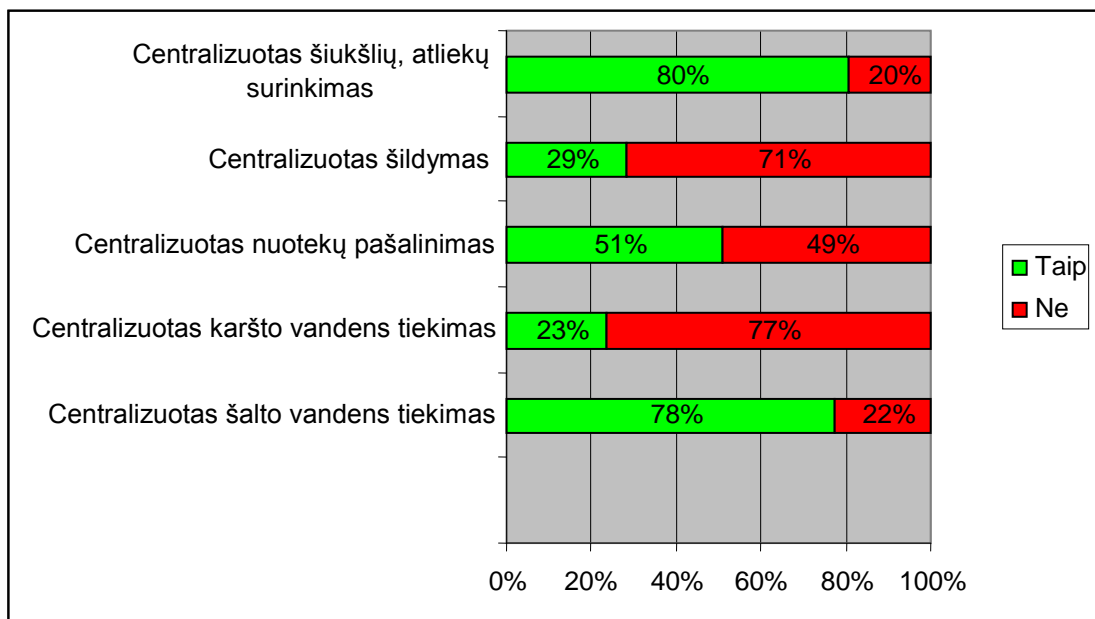
13 pav. Respondentai apie nuosavus kompiuterius

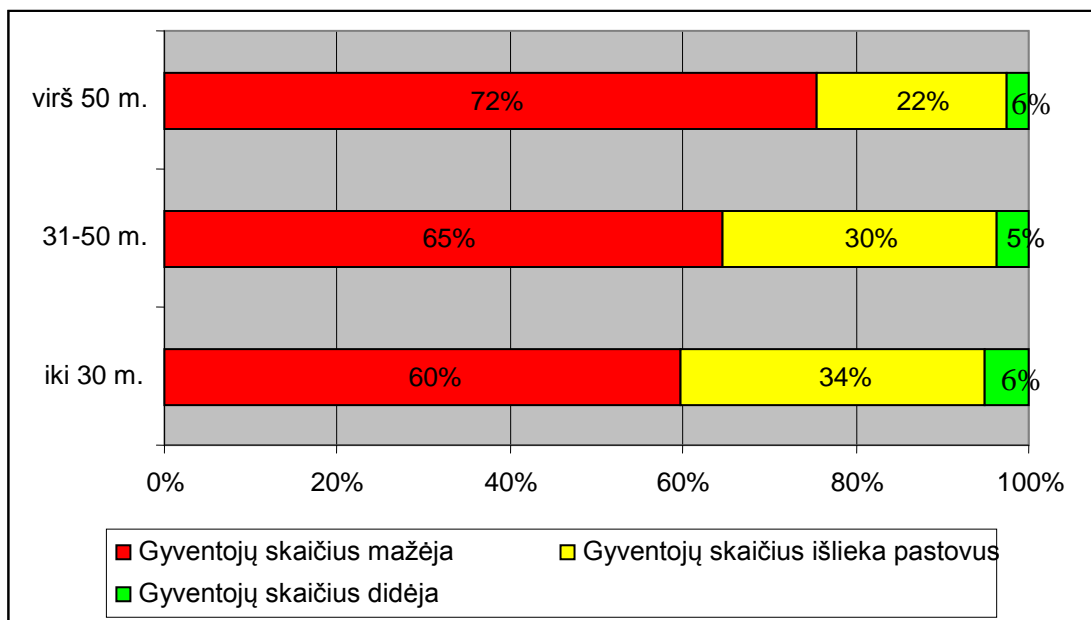
14 pav. Nuosavas automobilis

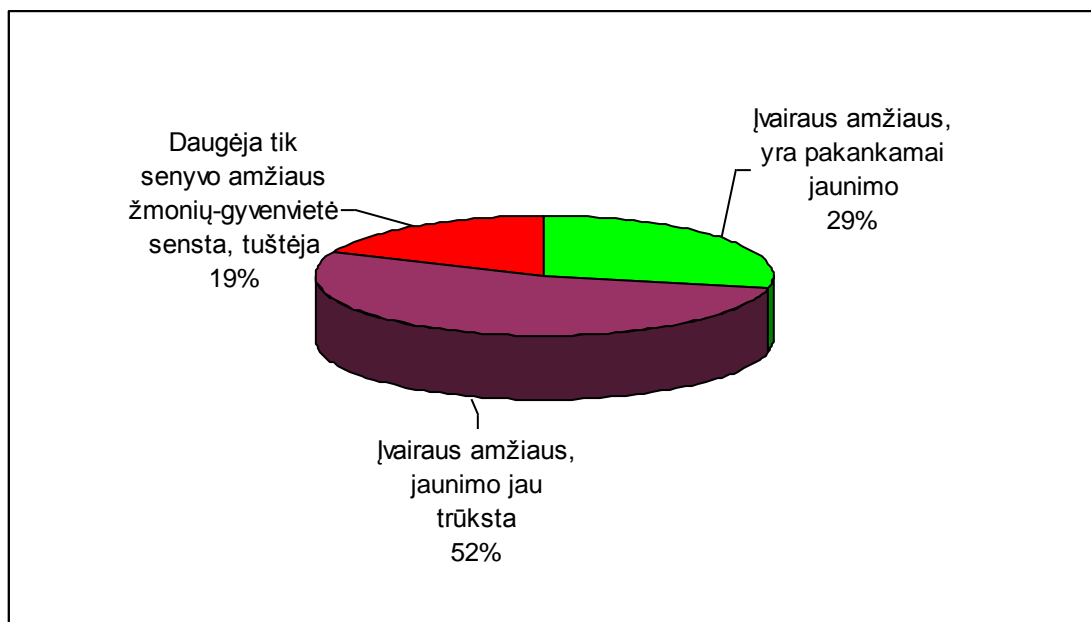
15 pav. Respondentų gyvenimo sąlygos

16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal būstui teikiamas paslaugas.

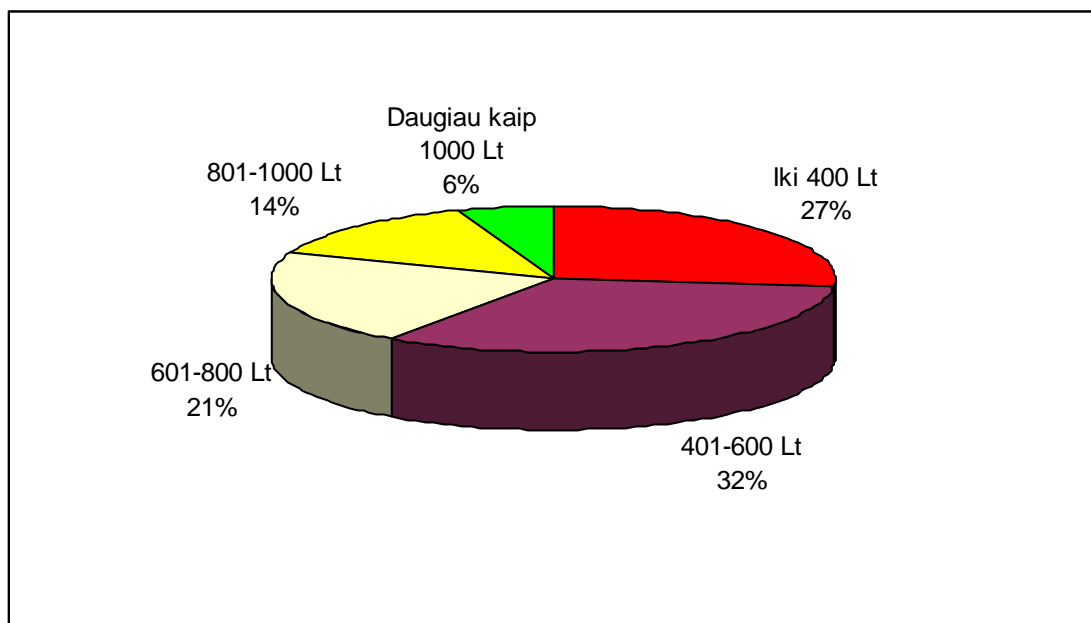
17 pav. Nuomonė apie gyventojų skaičių gyvenvietėje pagal tris amžiaus grupes.

18 pav. Gyventojai pagal amžiaus grupes sudarantys daugumą gyvenvietėje.

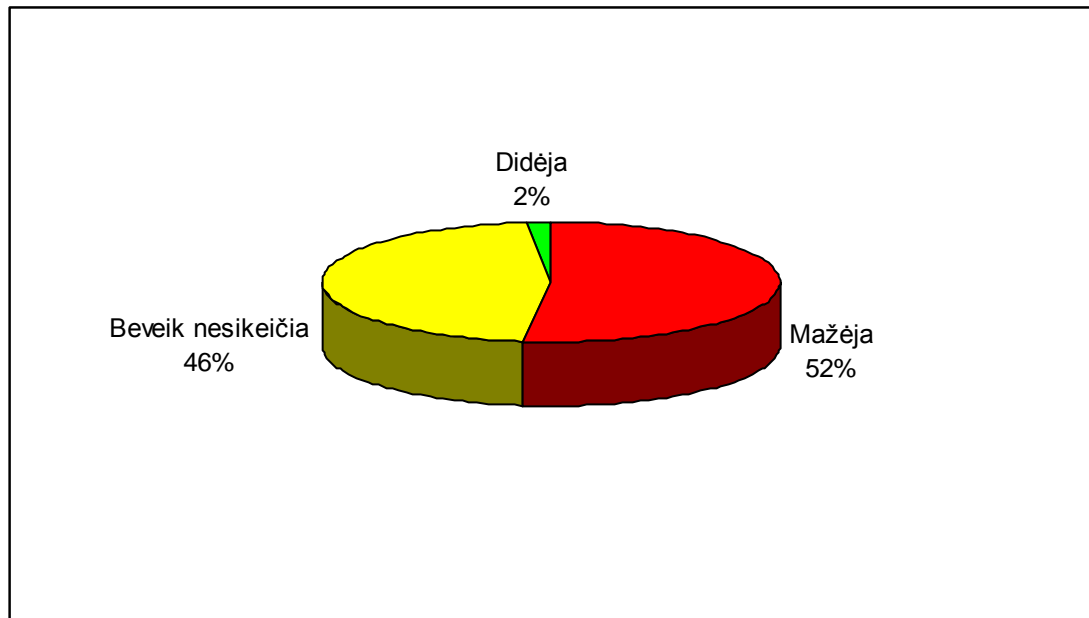
19 pav. Respondentai vertina savo gyvenimo perspektyvas

20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tenkančias pajamas vienam šeimos nariui per mėnesį

Respondentai pasisakė kokios įstaigos yra jų gyvenvietėje

Įstaigos pavadinimas	Yra %	Nėra %
Biblioteka	93	7
Paštas	38	62
Kino teatras	4	96
Kultūros centras (namai)	78	22
Sporto centras (klubas, salė)	29	72
Stadionas	58	42
Vaikų darželis	42	58
Pradinė mokykla	36	64
Pagrindinė (aštuonmetė) mokykla	6	94
Pagrindinė (dešimtmetė) mokykla	6	94
Pilna vidurinė mokykla arba gimnazija	6	94
Vietinė turgavietė	7	93
Bendruomenės centras (parapijos namai)	55	45
Sveikatos priežiūros punktas	20	80
Kirpykla	19	81
Pirtis	4	96

21 pav. Respondentų nuomonė apie darbingų gyventojų skaičių gyvenvietėje